

RIMSKI KATOLIK.

ČETRTE TEČAJ.

VI. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja.

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA.
1892.

Izhaja vsak drugi mesec. Velja cel letaj z gl.

Obseg.

Apologetika. <i>Nje važnost in naloga v naših listih. Apologetika se ne da ločiti od filozofije. Potrebna tudi Slovencem. Podajmo si roke v zvezo</i>	str. 321
Družba sv. Cirila in Metoda	" 327
Učenost in modrost — <i>glade na človeško srce</i>	" 338
Kaj je lepo? <i>Lepo v obrazni umetelnosti. — Lepo v slovesni umetelnosti</i>	" 343
Nekaj misli o socijalnem vprašanju. <i>Versko naziranje socijalistov</i>	" 353
Glasba v cerkvi	" 357
Padre Vincenzo Vannutelli O. P. o veri in verskem življenju v Rusiji	" 363
Listek: <i>Iz delele prtljike</i>	" 373
Naša politična izpoved	" 380
Raznosterosti. <i>Slovani in katoliški shodi. — Krščanska odločnost in krščanska ljubezen. — Leonina. — Psalmi. — Za mlade pisatelje</i>	" 384
Dijaška priloga.	

Glasovi s Hrvatskega.

Čedalje šteje, čedalje silneje prihajajo do nas glasovi od predrazih nam bratov Hrvatov, katerim razgreva srce plamen katoliške navdušenosti. Ti glasi nas prepričujejo, da i na Hrvatskem »zora puca« in se bliža dan vstajenja. Naši ideali se tudi onkraj Kolpe bližajo vresničenju. Odličan pisatelj hrvatski nam piše mej drugim: »Čitno sam sa pravom nasladom Vaš put na «Katol shod» v «Rim, Katoliku»; Sie haben, was uns Kroaten anbelangt, den Hagel auf den Kopf getroffen. Premalo se obaziramo na naše domače vjerske i crkovne prilike i neprilike, niti im pravo shvaćamo domašaja i znamenitosti: politika i opet politika, to je najviši naš idejal, po njoj se sve sudi.» Spet drug gospod, čitatelj našega lista, piše: »Ne morem, da o tej priloznosti ne odkrijem, da me neizmerno veseli, da se tudi nekolikrat obazrete v svojem listu na nas reveže. Resnično potrebovali bi moćne vile, ko bi hoteli očistiti to duševno hrano. Nevstrašeno delajte, dragi gospodi, in se tudi ozrite kedar na naše žalostne razmere, mogoće vzdramate spavajuće in tako storite zopet eno jako dobro delo. — Oh, ko bi samo mogli priti tako daleč, da bi dobili dober kat. politiški dnevnik in zdrav beletristiški list!«

Ne tajimo, da ima Hrvatsko dosti vtlih katoliških mislećih mož, kateri tudi s peresom učeno, temeljito zagovarjajo sveto vero. A — kar smo povdarjali vže zadnjikrat — žal, da katoliški hrvatski listi pobijajo nemški, francoski, italijanski liberalizem, mej tem ko pred njih očmi hrvatski liberalizem zalušuje v mladini in v omikancih katoliško zavest. Bojijo se obrivati hrvatsko njivo ter hrvatski plevel v ogenj metati. Če se še spominjamo, se nam je v nekójih kat. hrv. listih očitala »oblika« -- morda bomo o novem letu spet kaj takega brali — toda, dragi bratje, dandanes treba katoličanom krepke, brezobzirne besede; učite se od nas, da »oblika«, kakršna je naša, ne ovira, ampak povspenjuje zmago katoliške ideje. Narzlic vsi naši »obliki« katoliška stvar pri nas obhaja zmagoslavje — a pri Vas? Le prizanašajte, le gladite jih še nekaj časa — v kratkem se pogrezne Hrvatska v grob brezverskega indiferentizma in breznaćelnega oportunizma! O Hrvatska, ti »antemurale christianitatis«, kako so te ponižali, na tla poteptali! Hrvatska, glej, da ti zgodovina še kdaj tvojega častnega naslova ne premeni v — antimurale christianitatis!!

Apologetika.

Važnost in naloga apologetike v naših časih.

Mej vsemi točkami, ki so se razpravljale na katoliškem shodu, zde se nam za nadaljni razvoj slovenskega naroda najpomembnejše resolucije o vedi in umetnosti. Veda nam izomika razum določujoč naše znanje, umetnost nam blaži sree budeč lepa čustva. Razum in sree, harmonično vglasena, sta prvi pogoj duševne velikosti.

Mi mislimo govoriti le o dveh resolucijah, obe zadevati vedo. V prvi se Slovencem polaga na sree, naj bi posebno gojili filozofijo peripatetiške šole; druga sprožila se je še le v dotičnem odseku — govori pa o gojitvi apologetike. Obe resoluciji, dasi različni po besedah, težiti vendar po istem smotru, po smotru, ki so ga končno pred očmi imeli snovatelji katoliškega shoda, ki je: obramba katoliške vere, tedaj apologetika v širšem pomenu. Učenje filozofije ima dandanes za omikanega katoličana pred vsem apologetiški pomen.

Potrebo apologetike dandanes živo občutijo ne le tisti, katerih dolžnost in poklic je katoliško vero braniti in čisto ohraniti, ampak tudi oni, ki ne stojе v vrstah Sijonskih stražnikov, tisti lajiki namreč, kateri, živeč v Bogu sovražnem svetu, želijo rešiti si edinozveličavno vero. Ne enkrat se mi je pripetilo, da je dijak z viših šol prišel poprosit me apologetiške knjige, da bi se mogel z „uma mečem“ oborožiti proti vgovorom, s katerimi napadajo v ozračji verskega indiferentizma vzgojeni dijaki cerkev in vero. In da se spozna, kako se srečavajo resolucije katoliškega shoda z srčnimi željami tudi poštenih lajikov, in celo lajikov-učiteljev, naj se nam dovoli, da v naslednjem ponatisnemo nekaj stavkov iz pisma, katero nam je — kar še posebno povdarjamo — tri tedne pred katoliškim shodom došlo — iz učiteljskih krogov. Mej drugim tedaj piše se nam: „...

Preganjajte z lučjo Svoje učenosti tmino, ki v verskem oziru prebiva še tu pa tam, tudi pri slovenski inteligenciji! Kolikokrat vstajajo dvomi v duši najboljšega katoličana! A če mož potoži potem o tem svojemu spovedniku, dobi odgovor: „Verovati je treba, naj je stvar dvoumna ali ne!“ Kako hvaležen bi bil tak dvomljivec možu, teologu-učenjaku, ki bi mu vedel pregnati verske dvome! Častiti gospod! Postanite Vi — apologetičen pisatelj! Taki dvomi itd. naj bi se Vam zaupno naznanjali, a Vi bi jih preganjali v „R. K.“ „z uma svitlim mečem“. Verujte mi, da bi s tem še več koristili sv. cerkvi in mili domovini Svoji! Nekaj filozofičnih razprav o Bogu itd. ste sicer vže priobčili v „R. K.“, zato sem jih najraje bral. Če mislite, da je moj „svet“ nekaj vreden, hočem Vam takoj sam poslati v razpravo nekaj vprašanj!

Pa dovolj: klic je to po apologetiki — iz lajiških ust, iz lajiškega srca. Nas vže to veseli, da niso bile resolucije katoliškega shoda snete iz zraka, ampak iz srca tudi razumnih lajikov; zatoorej upamo, da bodo tudi segale globoko v srce njihovo.

Apologetika se dandanes ne da ločiti od filozofije.

Omenili smo vže zgoraj, da učenje filozofije ima dandanes za omikanega katoličana apologetiški pomen. Kako resnična je ta trditev, bomo razvideli iz naslednje izpeljave. Apologetika pomeni vže po svoji korenini obrambo, namreč obrambo resnice. Resnica pa, katero imamo katoličani braniti, je naša katoliška vera. Obramba resnice se pa ravna po nasprotnikih, ki jo napadajo, in po načinu njih napadov. Drugače so katoliško resnico branili apologeti v prvih stoletjih krščanstva, drugače v šestnajstem stoletji, in drugače jo morajo braniti v našem veku. Prvim je nasproti stala rimska državna oblast v zvezi s poganskimi filozofi; drugi so se imeli boriti s krščanskimi heretiki; tretjim stoje nasproti racionalisti in naturalisti. Kar se tiče heretikov šestnajstega veka, je znano, da so skoro vsi hoteli biti pravi kristijani, le ne katoličani. Kot kristijani so priznavali čeznaravno razodenje in sveto pismo; zametali so le tradicijo

pa avktoriteto učeče cerkve in papeštva. Potemtakem je bilo sveto pismo skupno bojišče, na katerem se je vršil boj mej katoliki in akatoliki. Katoliškim apologetom je torej zadoščevalo zajemati svoje razloge iz sv. pisma; ako si protestanta zavrnil sè svetopisemsko besedo, je vmolknil: zmaga je bila na tvoji strani.

Pa drugače je reč dandanes, ko se nam ni več boriti z akatoliki, ampak z naturalisti in racijonalisti. Ti ne priznavajo čeznaravnega, pozitivnega razodenja, in se torej tudi ne vklanjajo besedam sv. pisma kot božjim, nezmotljivim. Zatorej tudi mi ne moremo prijemati za orožje svetopisemske besede, da bi jih zavračali, prepričevali; oni tega orožja ne priznavajo kot postavnega. Sè stališča svetopisemskega razodenja moramo potemtakem stopiti za njimi na bojišče čisto naravnega spoznanja in dokazovanja. Racijonalistu se ne moremo bližati nego z umstvenimi razlogi; le ako ga s temi zavrremo, se bomo smeli ponasati, da smo obranili proti njegovim napadom katoliško vero. Le z umstvenimi razlogi ga moremo privesti, da bo moral priznati tudi moč in resničnost nadnaravnega razodenja. Dokazovanje z umstvenimi razlogi je pa naloga filozofije.

Pa čudno bi se znalo zdeti, kako da je v obranbo vere neobhodno potrebna filozofija; ne sloni li vera na lastnem, od naravnega spoznanja, od filozofije neodvisnem principu pozitivnega razodenja? Res sicer, da vera izhaja iz lastnega principa; ali človek je razumno bitje, in Bog sam ga ne more prisiliti, da bi sprejel nekaj za res, kar razumu nasprotuje. Razum ga mora privesti k veri, in razum mora mu podpirati vero. Vera potrebuje, da jo sprejmemo in držimo, umstvenih razlogov, kateri se zovejo nagibi verovnosti — motiva *credibilitatis*. Umovno naravno spoznanje je podlaga nadumovnemu nadnaravnemu spoznanju, ki mu pravimo vera, kaker je naravni red sploh podlaga nadnaravnemu. Kdor omaja temelj naravnega spoznanja, ruši tudi vero; kdor pa naravno spoznanje vtrdi, je postavil tudi veri nezrušljiv temelj.

Temeljito poznanje filozofije je pa dandanes katoliškemu apologetu tem potrebnije, ker so novejši subjektivistični filozofi v tajejnji vsega pozitivnega tako daleč zabredli, da

celo v naravnem spoznanju ne priznavajo objektivne veljavnosti niti onim temeljnim miselnim zakonom, kateri so neobhodne premise vsakemu mišljenju in razmotrovanju, onim resnicam, ki so same po sebi tako očitne, da radi svoje jasnosti izključujejo vsako dokazovanje. V ta logični nihilizem mora torej apologet slediti modernim brezvercem, iz tega umstvenega kaosa zgotoviti si orožje, s katerim mu bo mogoče te vrste nasprotnika zavračati ter po časi speljati ga do logičnega mišljenja, katero še le omogočuje prepričevanje o resnici krščanstva. Naša apologetika torej mora segati do temeljnih globin mišljenja in filozofije; preden začne braniti vero in njene skrivnosti, mora razumu priboriti naravne pravice, katere ji krati moderna subjektivistična filozofija.

Apologetika je tudi Slovencem neobhodno potrebna.

Nasprotstvo, ki se nahaja mej pozitivnim krščanstvom in racijonalizmom, je načelnostno. To poudarjamo mi Slovencem vže več let. Upamo, da ga ni zdaj mej nami, ki bi to resno zanimal. Katoliški shod je le slovesno konstatovanje načelnostnega razkola na Slovenskem.

Ta razkol je vsodna rana na našem narodnem telesu, katera, ako se ne zaceli, nas prej ali kasnej narodno vgor nobi. Zatorej se dobro misleči trudijo na vse moči, da bi se spet prišlo do zaželenne sprave, do edinosti. V ta namen se je doslej gorko priporočala prizanesljivost, ljubezen: prezrši načelnostne razlike, ki nas ločijo, naj bi se kot rojaki bratovski objeli in zavezali v složno delovanje.

Mi pa pravimo, da ljubezen, sama ljubezen, nas ne more skleniti v pravo, trajno prijateljstvo. Ljubezen je čustvo srca; čustvo samo na sebi je temno, negotovo, naglo premenljivo, ker neodvisno od razumovih razlogov in proste volje; čustvo se preminja kakor čutnost, iz katere poganja. Človek je pa razumno bitje; v njem mora vladati razumnost. Da ne bo ljubezen v človeku čisto živalski čut, jo mora določevati, voditi razumnost. Predmet razumnostnega

spoznanja je pa resnica; resnica spoznana in vpotrebljena na delovanje se zove načelo. Mi si torej ljubezni, ki bi bila razumnega bitja, kakeršen je človek, dostojna, niti misliti ne moremo brez načela. Preden mi je mogoče razumno, prosto ljubiti, moram predmet svoje ljubezni spoznati, da vem, kaj je, zakaj je ljubezni vreden.

Kdor nam torej kliče: Slovenci, ljubite se, in v ljubezni složno delujte za narod — podstavlja naši narodni edinosti nezanesljiva, omajljiva tla; kajti srce, kaker pravi prvi apostelj te ljubezni na Slovenskem, gospod Stritar, srce človeško, če je še tako mehko, tako blago, je nazadnje „vender le samopridno“! Čustvo neprenehoma polje, kaker morski valovi, z ene strani v drugo, in zgoditi se zna, da tisti, ki smo se danes najstrastniše ljubili, se bomo jutre najstrastniše sovražili. Saj je vže staro priznana resnica, da prijateljstvo brez enakih nazorov ni pravo, ni stalno. Sploh zamore le edinost v načelnem naziranju porajati pravo, trajno ljubezen; kjer ni te edinosti, se ljubezen le hlini. Kako pač hočete, da se bomo vsi Slovenci le radi tega, ker smo Slovenci, iz srca, prijateljski ljubili, spoštovali? Vzemimo Slovenca-darwinista — jaz vsaj poznam nekoliko takih —. Vi torej hočete, naj sklenem ž njim prijateljstvo!? Pa kako? Jaz spoštujem v njem podobo božjo, otroka božjega, odrešenega s krvjo Kristusovo, stvarjenega za nebesa; njemu pa sem jaz — olikana žival, počlovečena opica, brez nevmrljive duše! S takimi nazori, je li mogoče, da me spoštuje kot takega, kaker sem v resnici: kot podobo božjo, kot otroka božjega? Kjer pa ni spoštovanja, je li mogoča prava ljubezen?! Ne — ako hočete darwinista privedi k pravi, prijateljski, k trajni slogi, ako hočete, da se resnično ljubiva, popravite mu prej nazore, katere ima o meni t. j. z umstvenimi razlogi, s filozofijo stopite pred njega; dokažite mu nezmisel Darwinove teorije, bistveno razliko mej živaljo pa mej razumnim človekom; ko ste ga prepričali o duhovnosti človeške duše, o bivanju Boga, stopite dalje ter razpravljajte mu o razodenju, ali in kako je mogoče, o čudesih itd., dokler ga pripeljete do istih krščanskih nazorov, katere izpoznavam jaz. Kaker brž se v naziranju zlagava, je prijateljstvo sklenjeno, vezala naju bode prava, odkrita,

nerazdružljiva ljubezen. Edino po ti poti bomo mogli priti do zaželene sprave in složnega delovanja. Le apologetika združena s filozofijo je vstani premostiti prepad, ki zeva mej nami. Dokler pa ostanemo razdruženi v naziranju najviših vprašanj, ki odločilno segajo v vero, v нрав in v druge stroke človeškega življenja, do tedaj se bomo brezvspešno ogrevali za ljubezen; do tedaj se bomo drug drugega vedoma slepili, in sè seboj slepili tudi narod! Jaz si ne morem misliti nedostojnije komedije pod solncem, nego ko bi videl dr. Tavčarja, kako Koblarjem ali Žlogarjem sega v roko zatrjujoč jim svoje spoštovanje, češ, v prvi vrsti je vera in duhovni, potem še le pride narodnost!?! In vendar bivajo na Slovenskem še kratkovidneži, kateri si od takega „prijateljstva“, od take „ljubezni“ obetajo odrešenja, zlate dobe za Slovenijo!

Podajmo si roke v slogo!

Globoko v katoliško in slovensko sree nas peče rana, katero nam je vsekali nesrečni liberalizem. A trdno preverjeni smo, da ta rana se da zaceliti; kajti Bog je narode stvaril ozdravljive, kaker brž se hočejo povrniti k resnici. Vemo, da tudi na Slovenskem morda polovica tistih, ki sedaj stoje v vrstah nam sovražnih liberalcev, se liberalstva niti ne zavedajo, in ker ga po njegovem bistvu ne poznajo, ga niti ne črtijo. Na Slovenskem je bore pičlo število tistih, kateri so se zavedno, hotoma izneverili katoliški cerkvi — take more k resnici pripeljati le milost božja; pri ogromni večini naših liberalcev je liberalizem le materijalen: oni resno žele živeti in vmreti kot kristijani. Taki so večinoma tudi omikani liberalci. Niža in viša šola jim je zavdala z raznimi dvomi o veri, o cerkvi, o duhovstvu. Saj vemo, da veje v našem šolstvu, vkrojenem po nemško-racijonalističnem vzoru, skoz in skoz proti-katoliški duh. Takim treba tedaj pred vsem razganjati predsodke in dvome, treba vtrjevati objektivno veljavnost metafizičnih in logičnih zakonov, pokazati pounost verskih resnic. Z eno besedo: treba verstveno-filozofične apologetike!

In to bodi točka, na katero hočemo tudi mi odslej

pred vsem obračati svojo pozornost. Komur vseč — in mi ga vljudno prosimo — pošiljaj nam dvome, ki mu morijo duha, pošiljaj vgovore proti veri in filozofiji, kateri se danes navadno slišijo v krogih omikancev. Ob enem pa vabimo tudi modroslovsko ali bogoslovsko omikane prijatelje in somišljenike, da bi nas blagovoljno podpirali v tem apologetičnem podjetji, katero edino nam more vgladiti pot do trajne edinosti, do Slovenije združene — v načelu!

Dr. Mahnič.

Družba sv. Cirila in Metoda.

Io parlo per ver dire,

Non per odio d'altrui ne per disprezzo.

Petrarca.

Čitatelj blagovoljni! nikar se ne plasi krvavega napisa, obljubljeno ti bodi, da ni malo nečem razbirati pisanih laži, s katerimi so nekateri negodniki hoteli vkrasti se v zaupanje slovenskega občinstva. Meni ni do njih.

Drobno razpravo opredelim na dve točki:

1. Kaj je družbi sv. Cirila in Metoda namen po pravilih?

2. Kaj smo o njej izrekli na I. slovenskem katoliškem shodu?

Duša družbam in društvom je njih namen, kateri je za tega del tudi vselej zapisan koj v prvem ali drugem članu. Po namenu ceni se poštenje in npravstvenost pa tudi plemenitost društva. Družbi sv. Cirila in Metoda je v pravilih zapisan namen: „vsestranski podpirati slovensko šolstvo na katoliškonoarodni podlagi.“ (§ 2.)

Po moji misli je ta š toli jase, da ne bi ga mogel nihče krivo umeti. Zadrugarji izjavljajo vsemu svetu, da bodo podpirali in pospeševali slovensko šolstvo. Vso hvalo možem, ki snujejo šolske družbe in redove v XIX stoletju, ko je vsemogočua državna roka vgrabila sebi nauk in odgojo. Nikedar ne smemo pustiti državi šole na milost in nemilost. Zavednemu občinstvu bodi vedno skrb, da ohrani pod svojo oblastjo vsaj nekaj „zasebnih“ šol. Iz tega razloga je nam vsako šolsko društvo dobro znamenje, da krščanskih narodov duh ni še popolnoma porobljen samodržtvu slavnega birokratizma. W. Humboldt pravi: „Bei freien Menschen entsteht Nacheiferung und

es bilden sich bessere Erzieher, wo ihr Schicksal von dem Erfolg ihrer Arbeiten, als wo es von der Beförderung abhängt, die sie vom Staate zu erwarten haben.“¹⁾

Ali tudi sicer so krščanski narodje nezadovoljni z državno šolo, nekaj zato, ker ne vgaja njih narodnosti, nekaj zato, ker ni odmerjena po zaslugah, največ pa zato, ker ni po njih veri.

Dokledar bode vladalo „izrecno narodnostno načelo“, godilo se nam bo slabo, ker smo šibkeji od naših sosedov. Narodnost (po liberalnih nazorih) ne pomenja: ljubezni do krvnih sobratov, liberalna narodnost je: sovražstvo do inorodnih ali inojezičnih ljudi. Taka je narodnost v Evropi povsod; za tega del je vsaki narod, ako more, gotov: zatirati in daviti inojezične brate, čeprav so z njim živeli v miru morebiti nad 1000 let. Mi Slovenci smo v vrsti evropskih plemen jako nesrečno postavljeni in slabo zavarovani. Godi se nam gorje doma in na tujem, ker „izrecno narodno načelo“ nareka našim mogočnim sosedom, naj zadušijo skoraj naše materinščine mile glasove. Braniti nas ima sicer § XIX temeljnih zakonov, ali črka je mrtva, edino duh jo oživlja. Duh pa je zdaj naroden povsod in zatorej se vrši lepoglasni § XIX, kaker velevala izrecno narodno načelo: zatirajmo inorodce, ker so volkovi. Liberalno načelo: kar človek more, tudi sme, je nam jako nemilo.

Jugoslovane pa, ki nimamo osode v svojih rokah, mori vrhu tega še grozna misel, da je naša osoda vže zapečatená s črnim pečatom. katerega pa nikar ne razgiblujemo, da ne razžalimo naših politikov.

Jasno pa je, da nam je šolske matice treba.

Tudi ni državna šola odmerjena po zaslugah. Liberalci so v obče modro skrbeli, da so vdobili bogatinci in gospoda lepe maslene vrezanice, tovarnikom pa so mrvice nadrobili. Vbožno ljudstvo nima šol po zaslugah. Gospoda ima vseučilišč in vsakovrstnih šol obilo, priprosto ljudstvo mora delati in plačavati za nje. V ogromnem číslu tovarnikov je tudi večina slovenskega naroda. Zato pa nam je treba šolskega društva, da čuva nad šolstvom slovenskih — kmetov in delavcev tovarnikov.

Najbolj pa pogrešamo šole po svoji katoliški veri. Narodnost trpi samo v nekaterih mestih in ne v vseh šolah, vera pa trpi povsod in sicer v ljudski šoli prav tako ko na gimnazijah in vseučiliščih. Naj mi kdo še toliko zagovarja nove šole in postave, na kojih slone. katoliška cerkev ne bode naših postav nikedar odobrila: ker duh naše šolske postave ni Kristusov duh. O tej točki se ne moremo ni razgovarjati; ne ostaja nam nego ali odreči se cerkvi ali odkloniti zakone, ki nemilostno pehajo

¹⁾ Ideen zu einem Versuche, die Grenzen der Wirksamkeit des Staates zu bestimmen. Breslau 1854 str. 59.

cerkev in roditelje od odgoje in vzgajajo ljudi samo za ta svet in brez Boga. Ako tedaj nismo še obupali sami o sebi in o veri Kristusovi, moramo se braniti in sicer najprej v šoli. Brez šole čaka nas gotova poguba.

Vsem tem potrebam slovenskega naroda ima prav priti družba sv. Cirila in Metoda, koji je namen **vsestranski** podpirati in pospeševati slovensko šolstvo na **katoliško** - narodni podlagi. Skrbeti jej je za šole zares slovenske t. j. za take šole, v katerih se mladina navdušuje za slovensko govorico in domovino.

Prav tako in še več ima biti naši družbi živa skrb, da bodo šole zares katoliške t. j. take, kakeršnih si katoliška cerkev želi, v kojih se učenci navdušujejo za vero krščansko in za katoliško cerkev.

Nikar pa ne sme biti šolska družba zgolj nabiralnica kovanih novcev za slovenske šole, marveč je nje namen **vsestranski** podpirati in pospeševati katoliško-slovensko šolstvo s podporami in nagradami, s primernimi spisi in knjigami.¹⁾ Kateri spisi bodo pač primerni? Gotovo oni spisi, ki poučijo naše tovrno ljudstvo,

a) da so mu šole silno potrebne, a da jih do zdaj nema po zaslugi.

b) da mu je treba svojih slovenskih šol.

c) da mu je treba krščanskih šol.

Izdajati bode tedaj knjige in oglašati se na shodih proti liberalcem, ki kratijo siromakom pravice; proti onim narodnjakom, ki ne priznavajo ravnopravnosti inorodcem; proti socijalistom in v obče proti novodobnim vzgojiteljem, ki nečejo več katoliške cerkve in katoliških narodov. Knjige primerne „**eminentno**“²⁾ katoliškemu šolskemu društvu bodo učile ljudstvo: koliko pravice gre cerkvi v šoli, kako so pri nas „**nemški laži-liberalci**“³⁾ sunili cerkev iz šole, koliko zla so učinili človeški družbi oni vzgojitelji in učitelji, kojih osiveli očaki so: Diesterweg — Dittes — Lindner. Na slovesnih shodih, pri besedah, berilih in razlagah⁴⁾ ima se govoriti, glasno govoriti, kolike važnosti je šolsko vprašanje, kolika krivica se godi bednim tovarnikom, kolika slovenskemu narodu, kolika sv. katoliški cerkvi. Govoriti moramo tako glasno, da bode slišal poslednji oratar, da se vpiše v družbo vsak pošten Slovenec, ki ima serce za dom in vero. Vse to bode

¹⁾ § 2. V ta namen družba za slovenske otroke napravlja in vzdržuje šole in otroške vrtove ali pomaga napravljati in vzdrževati jih, nastavlja učitelje, dovoljuje podpore in nagrade, izdaja primerne spise in knjige.

²⁾ Tako zovejo družbo naši nasprotniki sami.

³⁾ Ž njimi je glasoval tudi oni slovenski poslanec, ki mu je L. Svec ime.

⁴⁾ § 3. d prihodki od napravljanih besed, zabavnih shodov, dramatičnih in drugih dopuščenih iger, beril in razlag.

pri nas toliko lože nego li v Nemcih ali Italijanih, ker pri nas „ni načelne razlike,“ koje si za strašilo izmišljajo nekateri prenapeteži, ki pa so čisto osamljeni.

Kaker pečat svojemu programu nosi družba ime častitih bratov sv. Cirila in Metoda.

„Šla sta v Slovanov širno domovino

Proganjat z vere lučjo z m o t temino.“

Gregorčič.

Somrak paganskih zmot legel je zopet na znaten del človeške družbe, in glej, pojavila se je o pravem času a p o s t o l j s k a družba sv. Cirila in Metoda **preganjati** (ne molčati!) zmot nešteti temino iz šole in občinstva z lučjo sv. katoliške vere.

Ali ni tedaj družba sv. Cirila in Metoda zares sveto delo? Gotovo, in mi želimo vsem narodom enakih družeb. — Iz te skromne razlage je očito, da ima naša družba v prvi vrsti podpirati ljudske šole in izobraževališča ljudskih učiteljev bodisi posvetnih bodisi redovnih. — Razume se tudi samo ob sebi, da družba vstanovlja šole najprej tam, kjer jih je najbolj treba. Slovenskih katoliških šol pa nam je najbolj treba po mestih ob periferiji slovenske narodnosti. Tam gospodarijo zdaj možje liberalni in verni „izrecno narodnemu načelu.“ Proti tej liberalni in narodni veri je vtemeljena naša družba.

Ali tudi sicer je v mestih več opasnosti nego drugod tovrstnemu ljudstvu, katero liberalni bogatinci izkoriščajo ne glede na zapovedi krščanske npravstvenosti. Pomanjkanje nauka v domači besedi je pač zelo krivo, da je vbožno ljudstvo po mestih osiročeno in nekan: zdivjano. Tujega jezika v šoli in cerkvi priprosto ljudstvo ne razume, če prav ga na ulici lomi za silo. Dušnega pastirja čaka velika odgovornost za večno vzveličanje vernega ljudstva, ki ne razume njega tuje govorice: bodisi v šoli bodisi v cerkvi. Dušni pastirji bodo tedaj — ako so dobrega duha — gotovo z veseljem pozdravljali družbo sv. Cirila in Metoda, kateri je namen odgoja bednega ljudstva po mestih. Tako razumem jaz pravila družbe sv. Cirila in Metoda. Ali ni taka družba za res vredna, „da se za njo nabira po vseh shodi, društvih in cerkvah, da gre za njo tudi zadnji novčič vborne vdove?“ Kdor pravico ljubi in blaginjo vbožnega ljudstva, podpisal bode radostno srčne besede veleuč. g. dr. Susteršiča.

II.

Zakaj smo tedaj družbo „napali“ na katoliškem shodu? Mi nismo nikog napadali, povedali pa smo, da z delovanjem ni

govorjenjem družbenih odborov nismo zadovoljni. Kaj smo rekli, ni mi treba praviti, ker našim liberalnim gospodarjem do tega ni. Njim je odkrit zločin vsaka beseda iz ust katoliškega duhovnika ali škofa naperjena proti kateremu-koli činu najsvetejših naših narodnjakov. Ti gospodje so si vzakonili v svoji nemodri glavi poseben §. za čč. duhovščino slovensko: **Plačati in molčati!** Razume se samo ob sebi, da imajo tudi pravico nas soditi, če se kedaj spozabimo, da smo po narodni dolžnosti sužnji ljubljanskih prvakov. Na katoliškem shodu smo zares čestokrat grešili proti suhorebrenu §, kateri so nam naložili na narodno vest „možje, ki so osiveli (gotovo niso stali v prvi vrsti!) v boju za narodne pravice.“ Za tega del so pa hitro po katoliškem shodu zbobnali nad nas narodno sodišče, ki se po prvomestniku zove „Svetčev banket“! Došli so sami izbrani sodniki (od vsakih sto po eden). Zakon in dejanje bila sta jim jasna od doma, da niso niti vprašali, kaj je neki dejal krčeviti x, a kaj li nesrečni y, niti niso pozvali svedokov, izrekli so mahoma: „Ljudje“ zbrani na katoliškem shodu drznili so črlniti o činih in rečih naših narodnih svetcev — povésitj ego!“

Teh besed ne pišem tedaj sebi ali svojim v zagovor, ker dobro vem, da pred liberalnim sodiščem nimam pravice niti govoriti, meni je edino do zloge naših ljudi in do koristi slovenskega ljudstva.

Kaj smo tedaj rekli?

Rekli smo, da družba ni taka, kakeršna bi po pravilih morala biti. Po pravilih morala bi družba biti sestra nemškemu kat. šolskemu društvu. Tako nam je izvolil namigniti sam predsednik preč. g. Toma Zupan rekoč: „Posnemajmo Nemce, posnemajmo nemško katoliško šolsko društvo in preosnujmo družbo sv. Cirila in Metoda po njega vzorcu.“ Tako je govoril sam g. predsednik. Na te meni ljube besede oglasil sem se rad, ker sem nemško katoliško društvo dobro poznal z Dunaja in imel sem prilike poslušati govore na društvenih shodi. Meni se tedaj ni bilo treba „zaletavati“; kar sem govoril, bilo mi je stokrat na mislih vže na Dunaju, kjer sem našel nemško katoliško društvo. Rekel sem tedaj (prav mirno, v koliker je dano nam krvnim Vipavcem in Kraševcem): „Z veseljem pozdravljam nasvet preč. g. predsednika, naj družba sv. Cirila in Metoda posnemlje nemško katoliško društvo in naj se po njega vzgledu preosnuje na farne podružnice. Edino po tej poti bode mogla do moči, kakeršne jej je treba v trdem boju. V to svrhu pa je treba slavni družbi najprej zaupanja dušnih pastirjev in pa naših prevzvišenih vladik. Žal, da družba vprav zdaj tega zaupanja nima. Iz pogovorov s prevzvišenimi vladiki in z dušnimi pastirji vem, da jim družbinega odbora vedenje ni

po volji. In vendar dolžnost katoliškega šolskega društva bi bila iskati najprej zaupanja slovenskih škofov.“ Ob koncu sem prosil prečastitega g. predsednika, naj se trudi, da pridobi društvu toli potrebno zaupanje in ž njim gotovo tudi blagoslov z nebes.

Poglavitni razlog, zakaj je družba izgubila zaupanje naših vladik je pač njena onemelost, kjer gre za katoliško šolo. Na slovesnih shodih izogibljejo se odborniki in člani vsake besede o šoli, kakeršne zahteva katoliška cerkev zdaj, ko smo mi živi.¹⁾ Ako pa katoliška šolska družba ne širi te ideje, kedo naj jo širi? Ali morda pri nas ni sile? Ali ni v Ljubljani isti zakon ko v Trstu in na Dunaju? In vendar se je smelo izreči v Postojni, da pri nas vera ni v nevarnosti, da zatoorej o krščanski odgoji molčimo. Ali saj je gotova resnica, da se nikjer na svetu tako skrbno ne molči o verskem vprašanju ko baš pri nas!

Tudi je našim dušnim pastirjem jako črez voljo, da prirejajo podružnice včasih nepristojne veselice z nekrščanskimi nerodnostmi. Slavno predsedništvo ve tudi dobro, da je imelo z učitelji in nadzorniki žalostne skušnje baš za to, ker ni iskalo dobrega sveta pri preč. ordinarijatu ali pri dušnih pastirjih.

Pravi vzrok teh žalostnih vsplohov zadela je velenč. dr. Šuštersič, ko nam je povedal, da imajo zdaj družbeno vodstvo v rokah možje, ki so načelniki liberalne stranke (Murnik, Tavčar, Bleiweis, Hribar, Vošnjak, Svetec, Dečko . . .) Ti voditelji katoliške šolske družbe zapustili so deželno dvorano, ko se je imelo razpravljati o katoliški šoli na Kranjskem. Tako tedaj! Daleč smo prišli na Slovenskem! Taki voditelji javnega mnenja dostojni so dunajskim in parižkim levičarjem, ne pa poštenemu slovenskemu ljudstvu. Kaj bi pač rekli ti voditelji, ko bi mi začeli delati na to, da se vtaborijo na Slovenskem šolski bratje in šolske sestre in to ne samo po mestih, ampak tudi po trgih in večih vaseh?! Kaj bi rekli? — Klicali bi na nas vse strele s Triglava! Naše ljudstvo

¹⁾ Na zadnjem shodu v Postojni povedal je č. g. tajnik, da družbo vodi zvezda: „dobro vrejeno slovensko šolstvo na versko-narodni podlagi. Ne-poznalec slovenskih razmer bi se čudil (sic) — ko vprav to povdarjam — misleč, da imamo svoje šolstvo tako vravnano, kaker je to mej omikanimi narodi običajno (sic)“ t. j. na versko-narodni podlagi. (Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda VI. V Ljubljani 1892 str. 18.) Čislani gospod se je jako netočno izražal. Kje za božjo voljo so oni srečni narodje, ki imajo šolo vravnano na versko-narodni podlagi? In pa v Avstriji, kdo se bode čudil, da nimamo šolstva vravnane na versko-narodni podlagi? Ali ni šola po zakonu z dne 14. maja 1869 „javen zavod dostopen vsem državljanom ne glede na njihovo veroizpovedanje? Na dalje: ali ni naš šolski zakon gola posledica §§ 2.; 3. in 17. temeljnih postav z dne 21. decembra 1867, za katere je glasoval sam Luka Svetec? Po tej logiki bila bi katoliška šolska družba zadovoljna s šolstvom, kakeršno imajo zdaj Nemci na Dunaju, ali v Reichenbergu, ali Francozi v Parizu?! Č. g. ni imel slabega namena, ali pomislil ni, kaj je dejal.

ima iskreno spoštovanje do svojih redovnikov, pa bi vshitelo od veselja, ako bi smelo izročiti vsaj polovico svojih otrok redovnikom in redovnicam. Gotovo bilo bi o dobri vzgoji in razbremenilo bi si neznosne šolske davke.¹⁾ Ta je istinita želja 95% našega ljudstva, katero zovemo slovenski narod. Vsiljeni voditelji tega ljudstva pa ne samo, da neto katoliških redovnikov v šoli, ampak niti cerkvi ne privoščijo nobene samosvoje oblasti v šoli, niti v šoli za prvence. V Seville so katoličani zahtevali, naj se šole praviloma izročajo redovnikom. v Ljubljani pa smo samo izrazili željo, naj se odstopi katoliški cerkvi vsaj ona mravica, katero so jo vrli Tirolci priborili. A vendar so nam očitali celo duhovniki, da smo se postavili na skrajno stališče. Gospoda! vi ste na skrajnem stališču, mi stojimo v sredi 95% slovenskega naroda!

* * *

Resolucija katoliškega shoda se glasi: „Družba sv. Cirila in Metoda se toplo priporoča s pogojem, 1) da se preosnuje na farne podružnice, 2) v soglasju z prevzvišenimi škofi.“ Prve točke nečem razkladati; odgovornost ima za njo z menoj vred in še pred menoj preč. g. Toma Zupan. Za točko pa: „v soglasju z prevzvišenimi škofi“ sem jaz sam odgovoren. Menim pa, da je baš ta dostavek toli razgrel sveto jezo naših osivelih prvoboriteljev, da so šli trkat k Filincu. Tam je Luka Svetec — v imenu vsega slovenskega razumništva — odkrito izpovedal, da njemu ne gre v staro glavo, kako li bi smeli škojfe kaj govoriti na Slovenskem o politiki, o šoli, o pravnih in socialnih rečeh. Mož se ni prav nič naučil pa pozabil tudi nič od leta 1867, ko je glasoval za osnovne zakone, ki vsajajo judevskim rabinom več oblasti ko sv. Očetu, katoliške cerkve poglavarju. Ali vender so hoteli nekateri, naj isti Luka Svetec po 25 letih prizna namestnikom Kristusovim samosvojo oblast v občestvu in državi. Ali res menite, da je Luka Svetec toli praznoglav, da ni videl, zakaj je glasoval vže pred 25 leti? Ne, ne gospoda! Luka Svetec ni toli prazen, prazni ste vi, ki mu verujete, da so načela naših osnovnih zakonov katoliška načela!

Naše prepričanje pa je bilo pred shodom in na shodu, pa ostane tudi po shodu vedno isto, da mora biti v načelnem soglasju s škofi vsako društvo, ki se zove katoliško, in prav je tudi, da seto načelno soglasje v pravih izrecno v zakoni. Ta zahteva zdela se bode morebiti nova, ali vender je opravičena popolnoma in dandanes vprav potrebna.

¹⁾ Neki deželni šolski nadzornik je nedavno duhovnikom priznal: ljudstvo ne bo moglo plačavati šol po zakonu vrejenih.

Naša zahteva je opravičena. Vsako društvo, ki se osnuje, mora se naznaniti s pravili vred državni oblasti, kateri je dana moč: društvo zabraniti, ako se jej zdi državi opasno ali zakonu protivno. Državna oblast ostane nadzornica društvu, koje sme tudi razpustiti, ako je taka občna korist. Prepovedana je vsaka beseda, ki bi nasprotovala c. kr. postavi. Vse to je točno zaznamovano v naši društveni postavi 15. nov. 1867, pa tudi v svobodni Švici imajo podobno postavo. Živ krst ni se še potožil o tej postavi, ker je razumna vsakemu pametnemu človeku. Alé vverjen sem, da bi celo dobro misleči gospodje zmajavali, ako bi katoliška cerkev zahtevala sebi isto pravo nadzorstva v onih društvih, ki si radovoljno nadevajo priimek: „katoliški,“ „na katoliški podlagi“ „versko-narodni“ i. t. d.

Od kod tako začudenje v Izraelu? Izgubili smo stari, edino pravi pojem katoliške cerkve. Vse pogostokrat nam se dogodi, da je katoliška cerkev naši domišljji nekak mravstven zavod, pa nič več. Liberalizem nam je pojme zblodil; od tod ono začudenje o cerkveni oblasti. V resnici pa — po vsevišnji volji Jezusa Kristusa — je katoliška cerkev „pravna, sama od sebe dovršena in nezavisna družba,“ ki ima samosvojo oblast od Njega, ki je rekel: „Meni je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji“ — in sicer od Boga dana oblast — ne iz osnovnih zakonov — ni po milosti visokih ministerstev — ni po milosti narodnih voditeljev. Ta je edini pravi pojem katoliške cerkve, katere ne smemo zameniti z ono senco zatemnelo v bledem polusvitu državne vsemogočnosti in modrosti. Kdor to dobro premisli, ne bode se branil priznati cerkvi one pravice v katoliških društvih, katero ima država povsod. Toda misliti . . . ne vgaja nam vedno. Povem pa naj, da katoliško šolsko društvo na Dunaju in v Lincu izrecno priznava škofu dostojno oblast tudi o društveni imovini po razpadu društva. Menim, da naše ljudstvo ni cerkvi neprijazniše nego li dunajsko in jako dvojim, da bi bilo mnogo domoljubov po Slovenskem, ki bi svoj denar rajše zaupali Tavčarju advokatu nego li svojim dušnim nadpastirjem.

Naša zahteva je dandanes vprav potrebna. Naši časi so opotočni in vihrasti, da navadnega občinstva katoliški zavesti ni več zaupati društev ali njih imovine. Oslabljen katoliška zavest ni več zanesljiv porok, da ostane društvo vedno katoliško, čeprav se tako zove in bi po pravilih moralo biti katoliško. Danes je predsednik duhovnik ali kak drug zaveden mož, jutri izda nemila večina društvo rokam poluliberalnega moža. Za to pa menim, da zadenem živo potrebo naših dni, ako rečem: pri vsakem katoliškem društvu zagotóvi se v samih pravilih cerkveni oblasti veto o načelnih činih in ob imovini po razpadu društva. Koliko britkih izkušenj prihranili bi si

*/To bi bilo za Tavčarja!

s tem dušni pastirji, ki društva vstanovljajo in zalagajo, da potem čez nekaj let najdejo v njem gorko gnezdo — liberalci. V bodoče moramo vselej dobro pomisliti, komu in zakaj dajamo denar. Po hvaljenih načelih osnovano je katoliško rokodelsko društvo v Mirnem pri Gorici.

Tožijo nas, da nam mirzi vsako narodno društvo, da svarimo gg. bogoslovce, naj ne zahajajo vanje in tudi na katoliškem shodu smo čudeč se slišali, da baje mi hočemo vsa društva čez noč vničiti in vse liste pokopati.

Gospodje se motijo! Ni res, da hočemo društva vničiti, res pa je, da hočemo društva preobraziti. V naših društvih se je do zdaj samo pelo in pilo, a včasih tudi košek praznih fraz prodalo. Mi pa želimo društev, ki imajo jasen, zložen, katoliški program, katerim je namen ljudstvo učiti in krščanski vzgajati. Mi želimo najprej društev primernih socijalnemu življenju našega naroda t. j. društev primernih pridnim delavcem in kmetom. Ne maramo pa društev, kjer se o veri molči, kjer nimajo do-
bre in vnete besede za cerkev in za krščanstvo. Ne maramo takih društev, kjer se liberalni gospodje širokoustijo ob troških
čč. duhovščine in poštenega ljudstva, kjer se liberalni časopisi
hvalijo in podpirajo. Ne maramo društev, kjer se ljudje navajajo raztakati trdo zaslužen novec, kjer je ponočevanje in nekrščansko ljubovanje na dnevnem redu.

Kar se pa dostaja včestvovanja čč. duhovščine, držimo se programa, kateri nam je narisal Sv. oče Leo XIII v pismu: „In ipso supremi Pontificatus“ dne 3. marcija 1891 in pa naši previtli vladike v zadnjem latinski pisanem listu do čč. avstrijske duhovščine. Po tem programu želimo, naj bi vsaki naš bogoslovec na vabilo v čisto narodno-politično društvo, kjer vea ni na dnevnem redu, odgovoril z Gospodom srčan: „Čemu me iščete? Ali ne veste da moram ostati pri sv. poslu, koji mi je oče nebeški naložil?“ Tako bode menda vsaki izpovednik govoril; kar pa v izpovednici govorim bogoslovcem, potem glasno predavam in tako tudi pišem v nesrečne predale „R. K.“ Ako pa kedo meni da sme ali more drugače, pridi les in poskusi svobodno! Dokledar bomo mi učili bodisi z besedo bodisi s pismom, veljalo nam bode jasno pravilo (ki vtegne toraj imeti kako izjemo): Čč. duhovščina zahajaj in zalagaj denar v taka društva, kjer najde prilike vršiti zvanje svoje: ljudstvo učiti, za vero in cerkev pa tudi za domovino in za slovanstvo navduševati, omahujoče potrjati, žalostne tolažiti, grešnike svariti, pridnim častitati, lenim očitati, bolne obiskavati, lačne nasičati, žejne napajati, sužnje (delavce) rešavati, za rajnke moliti, sebi srce potrtro olajšati in ogenj prve ljubezni ohraniti. Nikar pa naj ne zahajajo v društva, kjer se navzumljejo neodločnosti in mlačnosti, kjer začenjajo po sili zalenobljati svoje zvanje, da je včasih celó izgubijo. Vem, kaj govorim. V zadnjih tridesetih letih

pekopali smo v neizmerno škodo cerkve in slovenstva mnogo darovitih glav v liberalne in poluliberalne časopise in društva. „V zgubo veliko rodú, krivega dokaj zamud“.

Narodnost, prazna krščanskih idej, nam je opustošila več Bogu posvečenih src nego bil bi mogel liberalizem sam ob sebi. Mi smo o tej izgubi toli prepričani in vžaljeni, da nam teče beseda po sili iz ust, kjerkoli se nam ponudi prilika govoriti razumnemu občinstvu.

„Ali — opominajo nas — ako bode čč. duhovščina povsod naglašala strogo katoliški program, nastane gotov razpor na škodo narodne stvari.“ Kako za božji čas, kjer ni „načelne razlike“? — Ako pa je pri nas načelna razlika, tedaj pa je čč. duhovščina poklicana glasno oznanjati nauk Kristusov in ne skrivati sv. evangelija. Ali kaj bi vedno isto ponavljal zastoj! Vzgleda nam je treba! Imamo pa čvrsto upanje, da bodo naši čč. bratje na Kranjskem kmalu našli lepo število krščanskih mož, ki bodo narod vodili po pravi poti v časno in večno srečo. Za njimi pa bode stala nevstrašena in zlozna duhovščina. Tako organizovano katoliško vojsko napovedani navali „združenega posvetnega razumništva“ ne bodo nikoli premagali. Tedaj upamo, da bode pot jasna tudi drugim.

Do tedaj pa bodemo učili in pisali kaker do zdaj. Ako kdo meni, da se motimo, vелеva mu krščanska ljubezen, nas poučiti. Do zdaj ni še nihče poskusil. V kozarec vina pa se ne damo vtopiti „niti bodo, te hentrane citre“ zmotile nam modre glave. Tolaži pa nas zavest, da odgajamo duhovni naraščaj prav po naročilu in želji prevzvišenih nadpastirjev, s kojimi imamo večkrat priliko in dolžnost pogovarjati se o odgoji in o nalogi duhovščine; tolaži nas tudi zavest, da delamo v soglasju z vrliimi odgojitelji v Ljubljani in v Zagrebu.

* * *

Slovenska duhovščina bode tedaj vedela, kako ima ravnati z družbo sv. Cirila in Metoda. Strahovati se ne damo od nikogar in upamo tudi, da bode ogromna večina (do zadnjega ne smemo nikoli računati) slovenske duhovščine do prihodnjega občnega zbora družbe sv. Cirila in Metoda zlozna z resolucijo katoliškega shoda. V to svrho hočemo še marsikatero reči, kaker smo tudi gotovi, da bodo soglasni vkrepi pastoralnih konferencij pokazali vodstvu edino pravo pot.

Do tedaj pa lepo prosimo:

1. najprej slavno vodstvo, naj od slovenske duhovščine nikoli ne zahteva, kar zahtevajo grozeč nam in blateč nas od banke „Slavije“ navdihnene golice: „Slovenski Narod“, „Edinost“, „Slovanski Svet“, „Demovina“: da naj se mi bratimo z ljudmi,

ki tako brezstidno in oholo napadajo osebo Prezvzišenega knezoškofa Ljubljanskega. Osobito bodi naročeno preč. g. Tomi Zupan-u, naj se svojo ljubeznjivostjo vblaži nekoliko razkavo metlo svojega kolega odbornika dr. Tavčarja. Tudi naj mu na uho pové; „Ne klicati duhov, katerim nisi ti gospodar!“

2. Naj p. n. člani ne vzprijemljejo one misli, katero nam je nekedo vrigel v obraz na katoliškem shodu: „Družbi, ki ima 9000 članov, Vi ne morete nič; ako Vam ni prav, vstanovite si svojo!“ Dobri gospod je živel do katoliškega shoda v nepremišljeni zmoti, da je menda večina slovenske duhovščine za njim in za „kristalizirano slovensko pametjo.“¹⁾ Po oni mučni tridnevnici in po Svetčevi „obédnji“ je brez dvojbe izpoznal, da se je motil. Ogromna večina slovenske duhovščine je za svojim škofom. Tam je morate iskati za družbo. V „Narodno tiskarno“ mi ne hodimo več!

Število 9000 pa nikaker ni visoko, slovenska duhovščina vam nabere 100.000 članov, ali vedeti mora komu in zakaj.

Svojega društva pa ne bomo vstanovljali do bodočega občnega zbora. Tam bomo zahtevali od vodstva, da se izjavi, ali vsprejme program 1. kat. shoda. Ako skupščina tako pravično zahtevo odkloni, naprosimo najprej naše prevzvišene vladike, prave naslednike sv. Cirila in Metoda, naj slovenskemu ljudstvu razpišejo spokoren dan, da dostojno očistimo onečesčenje svetih blagovestnikov.

Zdravje in pamet!

Dr. Jos. Pavlica.

¹⁾ To besedo so veleuč. g. dr. Šušterčiču vzeli za zlo celo prijatelji, ker niso vedeli, da je sam predsednik družbe sv. Cirila in Metoda nadel ta izvirnen primek L. Svetou. Dr. Šušteršič je govoril golo resnico in to stvarno in dostojno. Bog nam ga ohrani!

Učenost pa modrost — ali česa je nam najbolj treba?

II. Učenost pa modrost glede na človeško srce.

Sapientiam et disciplinam, qui abicit,
infelix est: et vacua est spes illorum,
et labores sine fructu et inutilia opera
eorum. (Sap. c. 8. 11.)

Dalje.

Poglejmo nekoliko v veliko samovlado učenjakov: koliko mračnih obrazov, na katerih bereš notranji razpor, nesrečo! In te mrkle oči, vtrunjene morda na zaprašenih knjigah in listinah, kako nezadovoljno, skeptiško zro v svet! Kdo bi mogel sešteti vse učenjake, kateri vzlic silnim svojim naporom niso našli resnice, katera bi jih mogla osrečiti; koliko jih še živi med nami, na katerih se vresničuje trpka sodba velikega blagovestnika (ad Tim. II. c. III. 7): *Semper discentes et numquam ad scientiam veritatis pervenientes*“?! Zde se mi nekam enaki skopuhu — lakomnežu, kateri krčevito straži ter čuva po dnevu in po noči svoje zaklade v železnih shrambah: komaj si privoščijo najpotrebnejšega, da le raste kup obožavanega zlata, katero ga pa pri vsej obilnosti nikdar ne more zadovoljiti, nego le čedalje bolj vžiga mu nesrečno strast.

In zopet napotimo se ob večernem hladu k oni borni koči tam na osamljenem kraju, zunanje in notranje, vse ti kaže skrajno bedo; pri tem žalostem pogledu hočeš vže vzdihniti: „Tu je hiša bolečine, tu se joče nesreče sin.“ Toda kaj? Poglej obraze majhne te družine — kako so mirni in kar veseli; čuj prisrčno to govorico, opazuj veselo gibanje — vse ti svedoči, da tu vlada pri vsem trpijenji in pomankanji sreča in radost.

Od kod tolik razloček?

Človeškemu srcu je prirojeno nevgasno hrepenenje po sreči, po popolni ter vsestranski sreči: v tem je srce vseh ljudi edino in stalno, kajti nihče neče biti — nesrečen. Tudi glede na nekaj drugega je srce vsakega človeka enako, namreč glede na to, da slednjo stvar, katero pozeleva, le v toliko more pozelevati, v kolikor išče ter upa najti v njej vsaj eno trohico občne in popolne sreče, po kateri nujno teži; teženje to je potem takem izvor ter zadnje gibalno vseh najrazličniših človeških želja. Stvar je prav vsakdanja: vprašajmo le sami sebe, zakaj hočemo to ali ono, zakaj hrepenimo zdaj po tej stvari, zdaj zopet po oni — in vselej našli bomo odgovor: ker mi to ali ono vgaja, ker upam, da mi dobro de, da me osreči.

Toda v drugih ozirih kako nestalno, premenljivo je človeško srce! Vsaka i najmanjša stvar, vsak še tako neznamenit dogodek lahko vpliva na-nje ter je često kar razburi. Zdaj se v njem rodi koprneča ljubezen do stvari, katera mu morebiti vže v prihodnjem trenutku zamrzi; zdaj je navdaja sladkost in veselje in nada, zdaj zopet tare otožnost, kruta bolest, obup; zdaj je obvlada mir, a morda vže po enem hipcu pretresa silna strast: da celo istodobno mogo človeško srce prešinjati nasprotna čustva, nasprotnje želje in strasti.

Kako more človek poleg tolike nestalnosti in premenljivosti, poleg tolike občutnosti za vsakovrstne zunanje vtise, kako more, pravim, doseči ter ohraniti srečo, katere je tako žejen? Pomislimo, kaj je pravo za pravo srečo. Beseda ta nam navadno znači vteho srca in neki sladek mir izvirajoč iz te vtehe. Dobro. Toda, da le nekoliko sami sebe in svoje duševno stanje motrimo, bomo takoj vvideli, da sta rečena sladka vteha in mir vkoreninjena v tistem vzornem stanju, ko vlada v človeku naravni red ter soglasje med njegovimi različnimi težnjami, to je, ko se um, volja in srce¹⁾ se svojimi mnogovrstnimi delovanji in potrebami strinjajo ter družijo v lepo enoto ali ravnotežje, ko se niže težnje, pokorijo višim, plemenitnim, kratko: ko sleharna zmožnost zavzema sebi primerno mesto ter vlogo. Kjer tega lepega razmerja ni, ondaj ni in ne more biti prave, stalne sreče, nego k večjemu biva le navidezna sreča: prevara. Iz tega sledi nekaj, kar lahko opazujemo dan na dan, kar je pa dokaj važno, namreč, da sreča ni kar tako človeku dana brez najmanjšega truda, nego da je po največ zavisna od njegovega odločnega delovanja, plemenitega mišljenja in vzlasti od njegove trdne volje. Hrepenenje po sreči, po vsestranskem dobru je vrojeno, zato je nujno človeku, teženje to se v veke ne da izruti iz njegovega srca, in naj bi tudi za vselej izgubil svojo srečo in celo vsako upanje do sreče — a človek si mora sam pridobiti, ali bolje priboriti srečo svojo. „Suae quisque fortunae faber“, nanaša se sicer običajno na gmotno blagostanje, toda velja najbolj ter brez izjeme — da ne mislimo na negodno deco — o pristni notranji sreči. In zares, kdor hoče doseči prave sreče, mora gospodovati vsem stvarjem in dogodkom, bodisi prijetnim, bodisi neprijetnim, t. j. ne sme biti igrača menljivemu, trenutku, gospodovati mora vzlasti strastem hotečim ga ponižati; ne sme se nikdar kloniti sovražnim silam, in naj še tako ljuto zaganjajo vanj, misleč s plemenitim pesnikom:

¹⁾ Volja in srce. t. j. viša in niža težilna zmožnost, kateri sta pa tesno med seboj spojeni, kajti ena vpliva na drugo in naobratno. Radi tega srce znači navadno obe skupaj, v kolikor se namreč volja vzlasti v svojih silnih težnjah naravno javi tudi v čutnem teženju: v telesnem srcu.

„Ti streti me moreš, petreti nikdar
Vsode sovražne besneči vihar.“
S. Gregorčič.

kratko: ohraniti mora vselej i sredi divjih zunanjih te notranjih viharjev duševno ravnotežje; le za ceno divne te, a često dokaj težke zmage dan je zemljanu sreče zaželeni sad. Toda za boj in zmago treba orožja. Kdo pa naj podaje človeku v tem boji zmagovosnega orožja? Morda učenost? Nemogoče. Kje za božjo voljo more gola učenost vstvariti v človeku rečeno ravnotežje, brez katerega ni je sreče prave in stalne, ono vzvišenost nad vse premene in viharje, kje more sama samcata učenost odganjati od srca nizke, podle strasti, učenost, katera se ne ozira na više vzore, katera dosledno nikakor ne more blagodejno vplivati na voljo, nikar da bi vtrdila človeku značaj ter ga storila neomajnega sredi vseh nezgod? Vsakdanja skušnja — da se oziramo na svetovno povestnico — nam jasno priča, da učenost le prečesto-krat pomeni vse drugo nego-li značajnost, plemenitost teženja in delovanja! H komu naj se torej zatečemo, ako ne k modrosti, katera vsosvršuje ter blaži zajedno um, voljo in srce človeško? Da, le modrost more v človeku vstanoviti ter ohraniti označeno blaženo soglasje ali ravnotežje; kajti ona, razžarjena o svitu najviših vzorov — Boga, zadnjega smotra vsestranskih, osobito stanovskih dolžnosti itd. — nam razsvetljuje pravo pot po labirintu človeških zmot in strasti, odmerja vsaki naši zmožnosti primerno mesto vstanovljajoča takisto v nas najrazumniše, zatorej najlepše gospodarstvo; modrost, kažoča vedno ter v vseh razmerah človeškemu duhu večna, načela navdihuje mu nevkočenega poguma ter podaje neomajne moči v borbi zoper vse sovražne sile, da modrost, more navdihniti človeku toliko močatost, da si upa tudi dejanski izvršiti, ali bolje premoči, kar je nekoč slavni epikurejski pesnik zapel

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

Zares, kaj čudno se to zdi na prvi hipec: celo človeštvo hrepeni, silno in nujno hrepeni po vsestranski, popolni sreči; a kateri zemljan je vže dostignil srečo to? Ni jeden — des Lebens ungemischte Freude ward keinem Irdischen zutheil — peval je lepo ter resnično nemški pesnik. Od kod to? Je-li človek v oblasti slepe osode, katera ga nevsmiljeno naganja hrepeneti po predmetu večno nedoseženem?! Tako nas uče novodobni pesimisti in fatalisti, kateri pa sami javaljne verujejo porodu svoje bolne domišljije; kajti narava mora poslednjič tudi v njih obveljati i proti njihovi volji, ako ne vselej, vsaj v tako zvanih „jasnih“ trenutkih. Rečeni temni nazor je premo naperjen zoper čle-

veško naravo, katero potvarja v grozen nestvor. Ali bi pa rajši verjeli Platonu, kateri nam resno zatrjuje, da so naše duše vsled neke krivde bile pogreznjene iz srečnih bivališč na zvezdah nizdoli v temne ječe: v človeška telesa, kjer se pokore za neznano pregreho? Dasi ta nazor ni po vsem neumen — saj se ga celo veliki Origines ni mogel vbrani — vendar vsi vemo, da ni nič več nego-li poetiška bajka, katera je tesno spojena s Platonovim idealističkim sestavom.

Sicer, da je ta nazor resničen, zedinjenje duše s telesom ne bi bilo naravno, nego posilno; in vendar je duša človeška po svoji naravi namenjena, da se združi s telesom, katero vsovršuje kot njegova podstatna oblika (forma) podelivši mu popolnosti človeškega telesa, in od katerega dobiva tudi sama vsovršenje glede na čutno delovanje, da, v nekem oziru i glede na mišljenje, ker duša ne more ničesar misliti brez pomoči domisljije in čutnih obrazcev.

Od kod torej izhaja rečeni pojav? Vprašajmo svojo pamet, preiskujmo nazore ter poročila vseh narodov: vse nam glasno priča, da smrt ne more biti vsemu konec, da človek nima zadnjega smotre na zemlji, no da ga čaka še drugo žitje onstran grobov. Temeljna ta resnica nam jasno reši zgornje vprašanje, tako da se naš um mora vdati. Zato ne more človeško srce najti popolne sreče, zato se nikdar ne more na cela vmiriti na zemlji, ker ni vstvarjeno za ta svet, nego za nekaj višega: „Maior his sum et ad maiora natus“. —

Takisto smo dospeli do pozitivne strani prevažnega vprašanja o sreči človeški. Kajti prijazni čitatelj je izvestno vže zapazil, da je to, v kar se je doslej stavila sreča, bila le negativna plat sreče — kaker n. pr. možato prenašati vsako nezdgo, nadvladati čustva, brzdati strasti, boriti se odločno zoper vse sovraže, vse to pa, da se ohrani rečeno vzorno ravnotežje — ali pravo za pravo bila je le nujna podlaga ter nujen pogoj (conditio sine qua non) sreče; toda, da bode človeško srce srečno v polnem pomenu te besede, treba vrhu tega še nekaj drugega — da se zadostuje njegovim silnim željam ter potrebam, v koliker so razumne in naravne, zatorej treba, da srce vživa pozitivnih dobrot. Evo poslednje ter najvažniše vprašanje tičoč se bistva ali jedra sreče: katere dobrote, oziroma katero dobro more do cela vtešiti ter vmiriti človeško srce?

Spusti kamen iz visočine, ne bo se vmiril, v koliker je od njega zavisno, dokler ne dospe v naročje zemlje k sebi ga vabeče; glej reko, kako se pehajo in podvizajo njeni valovi! Nestrpni vsacega odmora silijo v morje, katero edino zdi se, da more vtešiti njih silno teženje: cela narava kaže nam v svojem delovanji in snovanji sicer nemo in vendar tako jasno, zgovorno, da nobeno bitje ne more mirovati, predno se ni zedinilo s predmetom somernim njegovi naravi in njegovemu stanju ter ga tako

rekoč k sebi vabečim. Toda kolik razloček med človekom in vsemi drugimi čutnimi bitji! Dočim je vsem stvarjem, živim in mrtvim (neorganskim), najti na zemlji somernega predmeta ali smotra¹⁾, človeku samemu ni ga najti. Žival se do cela vmiri v čutnem vžitku, ko ga je dosegla, ne želi si drugzega, njeno teženje je vpokojeno — pri katerem vžitku bodisi telesnem, bodisi duševnem je pa človek kedaj mogel reči odkritosrčno v svojem srci: dovolj, dovolj, moje srce je do cela srečno, vmirjeno, ne želim si več ničesar višega, popolnšega?

Srce priča glasno vsakemu človeku, epikurejcu - lehkoživcu nič manj kaker idealistu, da ga noben vzitek ter nobena stvar, bodisi še tako lepa, visoka ter vzorna, ne more do cela in trajno osrečiti.

Kolikokrat smo vže sami izkusili to resnico! Hrepeneli smo po tem ali onem predmetu nadejaje se, da bomo kar blaženi v njega vživanji; toda ko smo ga morda po velikih naporih in dolgem pričakovanji naposled dosegli, kolika prevara! Kako ničev se nam je tedaj zdel, nezmožen napolniti globočine srca! Zares:

Brezmejno ko Bog je svetišče srca,

Skrivnostno kot on je, kdo pač proumè ga?

Gregorčič.

Toda zakaj — to vprašanje se nam tu naravno vriva — zakaj bi ne mogla nobena stvar, da, zakaj bi ne moglo niti vesolstvo vseh stvari napolniti ter vmiriti človeškega srca, katero je vendar tako drobna stvar?! Pojav ta se zdi na prvi pogled zares kaj čuden, skrivnosten, in vendar je do cela naraven, zatorej nujen. Razloga temu pojavu nam je iskati v sami naravi človeški.

¹⁾ Smoter je dvojen: notranji ali subjektiven ter zunanji ali objektiven. Prvi pomeni notranje vsosvršenje, oziroma vmirjenje, srečo; drugi pa znači predmet, kateri vstreza naravnemu teženju, a zajedno tudi to, za kar je katera stvar namenjena. Da vzamemo besedo „smoter“ v najzadnjem pomenu, stvar ima lahko različnih, se ve med seboj vredenih smotrov ali namenov. Najviši namen celemu stvarstvu je slava božja t. j. razodenje božjih popolnosti. Namen ta je absoluten, ker ga Bog doseže ter mora doseči v vsakem slučaju, i pri brežumnih i pri razumnih, prostih bitjih, bodisi da se poslednja prostovoljno Bogu klanjajo izvršujoč njegov zakon, in tedaj se najviši ta smoter istoveti z njih blaženstvom; bodisi da se vpirajo Bogu, in v tem slučaju se na njih razodeva božja pravičnost. Vidni svet ima pa še drug namen — kaker nam pamet in sv. pismo svedočita — namreč, da služi človeku v telesnem in duševnem oziru t. j. da mu podaja vsega, kar človek rabi za telesni život in da mu je zajedno knjiga, v kateri naj bere tako rekoč božje popolnosti ter se takisto dviga k spoznanju in ljubezni stvarnika. Kako je človek tudi v tem oziru vzvišen nad celim vidnim stvarstvom: njemu služijo posredno ali neposredno vse stvari, toda on nima služiti nobeni stvari, in bodi še tako vzvišena, nego je neposredno podrojen najvišjemu Gospodu, „cui servare regnare est“!

Človek je človek po umu in volji: predmet umu je pa sostvo(ens) v najširnišem obsegu t. j. človeški um more pojmiti in koliker toliko spoznati vse, kar biva ter more bivati, vse, kar ima v sebi kako pozitivno vsebino ali popolnost.¹⁾ Iz tega pa naravno sledi, da se volja, katere čini predpolažajo, v koliker so pristno človeški, umsko spoznanje, v nobeni stvari ne more popolnoma vmiriti; kajti slednja stvar, ravno ker je stvar, je omejena — toisto reci tudi o celokupnosti stvari — t. j. ne družiti v sebi vseh popolnosti, po katerih človeška volja teži. Ker torej človek v vesolstvu, katerega sostvo je konečno, omejeno, ne more najti vtehe svojemu umu in volji, naravno, da teži po neomejenem, neskončnem sostvu, katero je Bog.

J. J.

Kaj je lepo?

(Dalje in konec.)

O drugih geometričnih oblikah govoreč meni Mengs²⁾: „Stvari so lepe zato, ker zogašajo s svojim vzrokom. Čim manj vzrokov obzazuje obliko, tem popolniša je. (Gotovo, ker je treba manj dela!) Najpopolniša oblika je okrogla, ker je pri njenem oblikovanju deloval edini vzrok: širitev točišča.“ Dr. Durdik pa razlaga tako-le: „Dopada nam kriva in pravilna črta — toraj krog, katerega smer se vedno preminja po stalnem pravilu. Nadalje pomnimo, da se smer menja naglo in tekoče in tako se ohranja enota v raznovrstnosti.“³⁾ Vsi polomeri krogovi teže proti središču — proti enoti. Telesnina omejena po samih enakih krogih je krogla — najpopolniše geometrično telo. Sloni le na eni točki. Vsi polomeri teže k središču. Dve skrajnosti izraža krogla na kocki. Kocka je znak velike lenjivosti in stalnosti — krogla pa velike gibljivosti.

Hogarth, angleški krasoslovec, razlaga vzrok krogove lepote in dokazuje da je valovnica (Wellenlinie, vlnovka) zelo lepa črta. Koliko točkov v različnih legah je v nji! Valovnica je sestavljena iz dveh nasprotnih krivek v valoviti podobi. Resnica je, da se roka najkrasnejše zasuka, kadar valovnico nariše s peresom ali svinčnikom. Zato jo Hogarth imenuje črto lepote (čara krásy). Potem takem so vse črte med ravno črto in krogom lepe. Čim bolj se bližajo krogu, tem lepše so. A še kras-

¹⁾ Nič-a ne spoznavamo v sebi, ker nič ni nič, nego le po zanikanju pozitivne stvari.

²⁾ Über die Schönheit i. t. d.

³⁾ Dr. Durdik. Vseob. aesth. str. 158.

nejša je po Hogarthu črta gadovka (Serpentine, Schlangenlinie). Spoznamo jo, ako si mislimo nit omotano okolu stožeka (keglja) ali rastlino plezavko omotano okolu drevesa. Ta črta se ne da narisati na papirju, ker je v prostoru. Gadovka vodi oko se svojimi zavinki po raznoličnosti. Ker se lepota tu vedno premika, imenuje jo Hogarth mikavno črto (čara pûvabu). Sedaj Hogarth svojo teorijo prav razumno razklada¹⁾: Čim bolj se črta bliža valovnici, tem lepša je oblika. Sem spadajo oblike zvonov (narobe: kelih); samo, da kažejo premalo raznoličnosti; svetilniki v cerkvi, glave na konci stebrov, listi, cvetni venec (Blumenkrone) i. dr. Ta črta je podlaga oblikam človeškega telesa. Ali tudi ta črta ima svoje odklone.

Ta znameniti okus, ki se kaže na staroveških sohah in poznejših umotvorih, „sloni gotovo na popolnem poznavanju teh estetičnih črt.“²⁾ „Najbolj sestavljeno površje“ — piše ravno isti Durdik — „je človeška postava. Nikjer ni nič tujega, nikjer ravne črte, sama oblina. Povsod pravilo, povsod zopet spremena. Z ene oblike v drugo je prehod prost, a zakonit. Od tod se poraja ona dozdnevna življenja, ki nas pri sohi iz kame-
mena obletava kaker prava skrivnost.“³⁾

Oglejmo si še nekatere oblike, ki se nam kažejo pri obredih katoliške cerkve. Nehote se nam v misel vsiljuje — število tri. To število je znak somernosti in ravnotežja. Sv. opravilo se vrši v trojnem številu duhovenstva. Trikratno je nadalje podkajenje, trikratno križanje čez kruh in vino, trikratne so besede „Svet,“ „Jagnje Božje,“ „Gospod, jaz nisem vreden“. Trojen je prt pri žrtveniku. Spominjamo tudi, da je „tri“ nekako znamenje mogočnosti in popolnosti. Božje bitje je tako polno, da zahteva bivanje v treh osebah. „Tri“ je znak presv. Trojice. Pregovor veli: Omne trinum perfectum. Trizvok je najlepši akord v glasbi. V sedanjem svetovnem redu tudi imamo le tri ohmere (dimenzije). Četrta (katerega so hoteli nekateri izumiti za razlaganje spiritalističnih prikazni) ni mogoč. Tri je znak trdnosti in ravnotežja. Najtrdnije stoje telesa (n. pr. fizikalni nastroji) na treh nogah i. t. d. Sv. cerkev si je modro izvolila najlepše oblike za vse potrebe. Po cerkvi vlada somernost. Desna stran se somerno prilaga levi: pri starih bazilikah opazimo celo dve leci. Pri žrtveniku ozremo somernost v svečah. Cvetlice ljubi sv. cerkev žive, cvetoče — znak življenja, ne smrti. Palla ne sme biti nad presv. Rešnjo krvijo nikdar v črni barvi. V cerkvi se zahtevajo same prijetne, o k r o g l e črte. Ponaša pri govoru se mora vršiti v okroglih črtah. Posebno lepi obliki sta svitloba in ogenj. Plamen se nam zdi skoro netelesen radi čistote in idealen. Nič se

¹⁾ Isti: str. 165.

²⁾ Dr. Durdik. Všeob. aesth. str. 166.

³⁾ Dr. Durdik. Všeob. aesth. — O človeku.

mu ne more protiviti. Plamen tudi lepo kaže Hogarthovo krasno črto gadovko — enoto plamena v raznoličnosti zavinkov. Vrhunec lepote pa vgleđamo pri oblikah cerkvenega posodja, ki se dotika presv. Zakramenta. Posebno lepoto pokaže mašnik v svečanem trenutku, kadar le malo povzdigne obe sv. podobici (parva elevatio). Kajti najlepše oblike: okrogla božja mizica na žrtveniku, okrogla sv. hostija in najkrasnejša zvonarska oblika kelihoa se pač prilegajo ginljivim besedam: „Omnis honor et gloria!“ — — —

Novi krasoslovci navajajo še neke „oblike“, ki so očesu dopadljive: „Mnogo dopada proti malemu“ (oblika množine, forma quantitatis) n. pr. vrejene vojaške čete, mnogo melodij v glasbi. Veliko dopada poleg malega.“ N. pr. Velika zgradba med malimi.

„Silno dopada poleg slabega.“ (Oblika sile). Poslednji obliki imati svoj koren v včinku nasprotja (kontrasta). Po obliki množine dopada vse, kar je velikansko, kolosalno, obrovsko, ogromno, mnogoštevilno, obsežno, mogočno, raznovrstno, zdravo, jaro, sveže, čvrsto. Ne dopada, kar je malo, slabo, medlo, pohabljen, hromo, bolešno. Mnogi umetniki in cele šole se opirajo ob to obliko mnogosti. To vidimo na umotvorih Michelangelovih in na slikah Rubensovih. Zato rečemo Veliki Cezar, Veliki Newton, Veliki Beethoven i. t. d.)

Rekli smo, da lepote ne vidimo. Vidimo samo lepe predmete. Mnogo lepega vidimo v naravi in mnogo tudi v umetelnosti. Umetelnost je čutno vpadabljanje lepote — po človeku. Zakaj naravina lepota ni umetelnost. Tako je naravno, da spregovorimo o lepem v umetelnosti, ki je nositeljica lepote. Prej pa nekoliko o umetelnosti sami. Potem bomo spoznali, kje nam je iskati lepih predmetov.

Umetelnost je izključljivo človekova. Lahko bi tu nastalo prašanje, od koga imamo pričakovati lepših predmetov, od narave, ali od umetelnosti?

Od umetelnosti gotovo. Zakaj umetelnost zamore v lepoti naravo prekositi. Narava ima pri oblikovanju svojih predmetov mnogo zadržkov. Umetelnik pa deluje prosto. Barva, kamen, les, kreda se ne protivijo čopiču in ostremu orodju. Ker ima vsak človek vsaj ne kaj lepega, in vzame umetelnik lahko od enega en del telesa, od drugega drug i. t. d. Narava pa zamore dobiti človeka le iz matere. Tudi glasbenik lahko izbira iz množine naravnih zvokov kar je lepega — in opušča nepotrebno.)

Narava oblikuje svoje predmete v prostoru, ker so sestavljeni iz telesnih bitij. Telesnost obstoja iz delov; kjer pa je sestava iz delov, mora biti tudi prostornost, ki pa ni mogoča

¹⁾ Dr. Durdik: Všeob. aesth. str. 37 — 38.

²⁾ Mengs. Über die Schönheit i. t. d. § 5.

brez prostora. A tudi v času, ker v vidnem stvarstvu so vedne spremembe. Čas pa je ravno množina sprememb. Ti dve obliki je sprejela tudi umetelnost.¹⁾ Zato se dele umetelnosti v o b r a z n o in s l o v e s n o. Obrazna (slikarstvo, podobarstvo, dramatika in stavbarstvo) deluje v p r o s t o r u. Slovesna pa (govorništvu, poezija in glasba) deluje v č a s u.

Lepo v obrazni umetelnosti.

„Ako potrebuje obrazna umetelnost pri svojem posnemanju drugih sredstev ali znamenj nego slovesna — prva namreč podobe in barve v prostoru, druga pa zvoke v času — ako mora biti znamenje in znamenano v povšечnem sorazmerju, — zamorejo znamenja poleg sebe ležeča le predmete v p r o s t o r u, znamenja sebi nastopajoča le predmete v č a s u nastopajoče znamenati. Predmete v prostoru imenujemo t e l e s a. Toraj predmet obrazni umetelnosti so telesnine s svojimi lastnostmi. Predmeti, ki nastopajo v času, so d e j a n j a. Toraj predmet slovesni umetelnosti so dejanja.“²⁾

Tu imamo pravila.

Obraznik mora nadalje posnemati naravo in sicer mora iz narave vzeti le obliko. Ideja pa mora obraznik jemati iz višje realnosti. Ideja je umotvoru, kar je duša telesu. Ideja daja umotvoru življenje, vrednost, lepoto. Ideja oblikuje umotvor — kaker duša telo. Kaker si je človeški razum stvaril vede, ki kažejo poleg naravnih tudi transcendentalne resnice, kaker ima volja svojo pravost, po kateri priznava tudi transcendentalna načela našega delovanja in življenja, tako mora tudi prava umetelnost, ki vstreza lepotinemu vkusu, vpodabljati ne le naravine lepote, no tudi višjo, transcendentalno, čeznaravno.³⁾ Vrhu tega obsega čeznaravna lepota tudi naravno. Ako n. pr. novellist opiše svetnika-mučenca, ki je kri prelil za resnice sv. evangelija, spoznamo svetnika tudi kot golo človeško bitje. Slišimo, kako da je stradal, se bal, se nadejal in trpel v ječi i. t. d.

Pri umotvorih mora vladati „filozofična resničnost“ t. j. dogodek mora biti mogoč, ali vsaj verjeten, tak, da bi se bil lahko pripetel. Ali nam zamore dopadati lepa, rudeča, smejoča se madonna, ki ima v prsih zasajenih sedem mečev — prikazen, kaker se vidi na semnjih pri vaških kramarjih? Van Eyk je baje naslikal sv. tri kralje in hlevce in osla in vola in pri v h o d u — Razpelo! To se ni moglo dogoditi, kar je hotel slikar

¹⁾ Primeri: Dvanajst večerov.

²⁾ Lessing: Laokoon XVI.

³⁾ Dr. Mahnič: Dvan. več. str. 114 — 115.

izraziti.¹⁾ Jutnak, ki se odlikuje v vseh krepostih, ki je brez človeških slabosti — je le v domišljiji. V obrazni umetnosti velja zakon vzročnosti. Krasoslovci navajajo pravila:

a) Ni učinka brez vzroka. b) Včinek mora vedno se prilegati vzroku. Ne sme imeti prednosti, katerih nima vzrok. c) Vsak vzrok meri na činek. d) Vsako razumno bitje deluje po kakem smotru. Ta načela so metafizično nujna.²⁾

„Slika“, piše Lessing — „(ali soha) je stvarjena, da jo gledalci gledajo. Slikar pa ne more naslikati družega, nego en sam trenutek vzet iz dejanja, in mora si tak trenutek izbrati, ki dopusti domišljiji vso prostost. Tak trenutek mora biti v sliki (sohi) naobražen, da čim več vidimo, si tem več zamoremo misliti. — Očesu pokazati najvišje, se pravi domišljiji peruti pristriči. — Ta trenutek dobi nespremenljivo trajnost. Zato ne sme ničesa izražati, kar je hipno, (tranzitorično).³⁾ Kako grda bi bila n. pr. slika padajočega raz streho!

Lepa je ona slika, ki izraža življenje in gibanje „Imperio che la maggior grazia e leggiadria che possa aver una figura è, che mostri di muoversi, il che chiamano i pittori furia della figura.“⁴⁾

Mengs navaja v III. poglavju svoje knjižice⁵⁾ neka pravila, po katerih doseže slikar veliko lepoto. Načrt ali naris za sliko je glavna stvar — je oblika pri sliki. Glavni deli telesa morajo imeti prednost. Malenkosti in nepotrebnosti odpadejo. Ako doda umetelnik kaj nepotrebne, mora je vplesti vkusno, da se ne začudimo, kaker se ne čudimo vzrši pri velikem obedu tudi — vodo in kruh. Gube štiriogelne so grde in nemogoče. Povoč gubam je težnost ali pa vlak drugih udov. Zato so gube trikotne. Lega vseli gub na obleki mora biti priležna pogibom odetih udov. Pri Rafaelu so gube take, da se umetelnost ne pozna. Pri glavnem momentu mora biti vse polno življenja in gibanja — v ozadji pa mir. Na vzboknjenem udu ne smejo biti velike gube in sence, ki bi uničevale svetlobo. Svetloba mora biti skupaj in sicer na najbolj vzboknjenih mestih. Take podobe so jasne, tako, da se jih razloči od daleč. To je pa velika prednost. Sprednje postave (pri skupinah) morajo biti jasne. Vrhunec jasnosti mora kazati bela barva. Sence pa vršičijo vse v črni barvi.

Vzemimo za vzgled prekrasno sliko od E. K. Liške: „Ne moja, Tvoja volja naj se zgodi.“⁶⁾ Tu vidimo mladega moža

¹⁾ Jungmann, Aesth. št. 298.

²⁾ Jungmann, Aesth. št. 298.

³⁾ Lessing, Laokoon III.

⁴⁾ Jungmann, Aesth. št. 90 v opazki.

⁵⁾ Über die Schönheit i. t. d. III § 2.

⁶⁾ „Ne má, ale Tvá vůle se staň“ je „Alte u. neue Welt“ 1891. 6. zvez. str. 329. posneta. Liška je profesor umetelne šole v Pragi. Original se je menda ožgal ob električnem plamenu na razstavi.

dolgih las, klečečega; z napol obrnjeno glavo se ozira proti Jeruzalemu. S komolcena se oslanja ob plot. Na obličji ima izraz, kakor človek, ki kuje velikanške načrte — in se vtaplja v molitev. Človek bi sliko gledal in gledal, a ker se ne more je nagledati, bi najraje pokleknil in molil svojega Vzveličarja. Slika je v soglasji, a dobimo tudi prijetna nasprotja: Cela postava Vzveličarjeva diha iz sebe vdanost, pričakuje smrt. Ob vzhodni pa vgleddamo bel cvetlični grm. Oni „rodovitni“ trenutek je umetelnik dobro volil. Zdi se nam, kakor da je Gospod komaj pričakoval ta trenutek, vidimo, da se je celo življenje pripravljalo nanj. V tem vidimo preteklost; — a tudi prihodnost. Zakaj vidimo ga, kako pričakuje med upom in strahom, da priplava k njemu angelj z grenkim kelihom trpljenja. Naše oko se raduje, ker vidi Njega nam podobnega, vidi obliko iz narave. A ob enem nam neka prepričevalna moč navdihla to misel, in tudi če bi ne bilo spodaj nič zapisano, bi morali vskliniti: To je v resnici pravi Bog — zagaljen v odejo človeškega mesa.¹⁾ Take bi morale biti posebno cerkvene slike, ki bi človeka nagibale k molitvi.

Sedaj pa dregnimo v prašanje — o nagoti. Nagota ni lepa. Najmanj pa v obrazni umetnosti. Človeško telo je res najkrajše tvor v naravi in lepši nego obleka — po „sklavičnih rokav“ napravljena. Telo je živo, se giblje, je oblikovano v krasnih Hogarthovih črtah. Toda radi prvega greha je Bog kaznil človeški rod s poželjivostjo. Dal nam je „zakon, ki nasprotuje zakonu našega razuma“. Zato moramo nekoliko lepote žrtvovati. Ne smemo telesa človeškega nazega obraziti, kakor vola, konja itd. „Navidezna nesramnost umetelnih izdelkov“, piše dr. Durdik, „plemeniti vkus — gotovo ne vinkujejo; frivolno neki stari spisi, v katerih nahajamo nagoto, n. pr. biblija!“²⁾ To so v prvič prav lepe besede in človek je lahko bere, a še laže dvomi o resnici njihovega pomena! Da pa zna Durdik tako zagoditi o sv. pismu — je pač prečudno. Slovesna umetnost (tudi sv. pismo), kakor povemo pozneje, je namenjena nšesu. Tam pa je nagota skoraj kakor, da bi je ne bilo. V malih časovih dobah se grdoba (nagota) skoro izgubi, kakor spričuje Lessing v „Laokontu“ XXIV pogl. Radi poželjivosti, katere nas spominja nago telo, moramo je obraziti oblečeno. Večinoma so tudi Grki svoje sohe oblečene obrazili. Obleka daja z mnogimi spremembami mnogo lepote in helenske sohe se malokedaj brez tega golo človeškega pridevka kažejo.³⁾

Nagota onemogoči filozofično resničnost in jemlje človeškim

¹⁾ Tu smo nekoliko preveč „slikali“ s peresom, a nismo si mogli drugače pomagati.

²⁾ Dr. Durdik: Všeob. aesth. str. 198.

³⁾ Dr. Durdik: Všeob. aesth. str. 198.

soham sorazmernost. Znano je, da se ždi glava o nagem telesu neprimerno večja nego so udje. Telo je od narave določeno, da se zagali v obleko. Glava se kaže velika o nagem telesu, ali pa nasprotno: ostali udje nazi se nam zde nasproti glavi pre-majhni. Kaj mora podobar storiti, ako hoče obraziti nago solho — v prijetnem sorazmerju? Mora ude povečati, mora grešiti zoper resničnost. „To je že zdavna spoznana skrivnost he-lenskih soh, da so ostali udje (anotomično) v primeri z glavo preveliki, ali glava v primeri z udi premajhna.“¹⁾

Ako pa naga slika navlašč draži čutnost, ako slavi polte-nost — kar naravnost si razdira lastno lepoto. Poltenost je grešna. Greh je zlo. Zlo nimaa bitja. Kjer ni „ens“, ni „verum“. Toraj kje je „splendor veri“? Nadalje umetelnost mora vpodab-ljati predmete tako, kaker se nam kažejo, kaker je vidimo! Kje pa capljajo nagi ljudje po božji zemlji? Nikjer.

Križanega so obrazili v 6. in 7. stoletji oblečenega. Po-zneje pa so ga začeli obraziti s platnenim pasom na ledjih (pe-rizonium).²⁾ Sv. pismo pa ga opiše nazega. To je prav po Les-singovih pravilih. V slovesni umetelnosti ne vidi oko vse nagote (grdobe) naenkrat, no v postopnih malih delih. V slovesni u-metnji (poeziji) izgubi grdoba skoraj popolnoma svoj zoprni včl-nek, ker se razdeli v sukcesivne dele. V obrazni umetnosti pa ima grdoba vse svoje sile zedinjene in deluje ravno tako, kaker v naravi.³⁾ Obrazniki naj bi toraj posnemali stare umetnike: „Soh popolnoma nazih niso Heleni iz važnih vzrokov nikdar izklesovali.“⁴⁾

Ozrimo se na polje stavbarstva. Za smoter sv. cerkve mo-ramo pripoznati oni zlog za estetičen, ki najlepše izraža v vidni obliki nevidno cerkev Božjo. Kot tak priporoča se najbolj gotiški slog. Temelj je križ, vrhunec je tudi križ. Kamenito, nedo-gledno stebrovje izraža neizrekljivo trdnost. Stavba raste kar iz tal, kaker mlade ciprese. Ta zlog se ogiba vodoravnih črt. Vo-doravne črte so znak smrti in trdnosti. Vodoravno leži hlod, mrlič itd. Vodoravne črte pri začetku strehe zakrivajo okraški in kvišku štrleči rogji. Navpični smer izraža samolastno moč, življenje. Nebeško kraljestvo pa je življenje, večno, neprenehljivo. V rvanjščini se ponavlja misel notranjščine.⁵⁾ Vrh stolpa se blišči križ — s cvetico. Ta cvetica pa je „Roža duhovna“ — ki je toliko sodelovala pri našem odrešenju.⁶⁾

¹⁾ Dr. Durdik: Všeob aesth. str. 194.

²⁾ Jungmann, Aesth št. 429.

³⁾ Lessing, Laokoon XXIV.

⁴⁾ Dr. Durdik str. 198.

⁵⁾ Zupancič, Duhovno pastirstvo § 125.

⁶⁾ Lessing, Laokoon XX.

Lepo v slovesni umetnosti.

Slovesni umetnosti služi oblika časa. Zato mora in sme ta umetnost obraziti one predmete, ki si nastopajo v času — dejanja. Zato ni lep spis, v katerem pisatelj opisuje n. pr. posamezne dele kakega travnika. Na ta način „pisatelj vali kamenje na goro, da bi zidal krasno zgradbo. Toda vse kamenje se zatrklja po drugi strani navzdol in taka ploha besedij nam ne zapusti nobenega vtisa“. Pesnik in pisatelj morata „slikati“ lepoto le z dejanji ali pa z učinkom lepote.

Poezija in spisi so odločeni za uho, ne za oko, ne za zasebno čitanje. Drugače bi je morali prištevati k obrazni umetnosti. Enota in različnost morata se javiti tudi pri govoru. Ako pogrešamo raznoličnosti, rečemo, da govornik govori vedno eno. Ako pa pogrešamo enoto, rečemo, da „veže otrobi“. To je pač drastičen izraz, da manjka enota.

Spregovorimo besedico še o glasbi. Glasba je umetnost, ki z napevom povečuje v činek poezije. Sam akustični ton ni lep, ker manjka raznoličnosti, v vseh naših godalih pa je lep, ker je zložen. Navadno zveni z njim oktava — hči tonike (prime) — in potem še nadaljna kvinta itd. Še večjo lepoto kaže trizvok. Enoglasno petje je pač lepo, ako je slišimo v mnogoštevilnem zboru. Prvotno so gotovo le tako peli. Pozneje pa, ko je vsevel trizvok iz tonike, začeli so skladati vrhovnemu glasu (cantus ali soprano) še druge spremljajoče glasove, noto proti noti — punctum contra punctum — in je ediniti v harmonično enoto. Tako je nastal kontrapunkt, ki ne gleda toliko na popolne akorde, no bolj na nepretrgano postopanje glasov. Ako se tudi tekst umetelno prepleta in nekoliko „meša“, pridemo v polifonijo. Vsak glas ima svoj samostojen realen naprev, ki zлага z drugimi celotno soglasje. Taka polifona glasba je lepša, nego homoforma. Saj tudi bič, ki je trdno spleten iz treh ali več jermenov, je lepši, nego jednostaven. Prvi ima raznoličnost združeno v enoti.

Se večjo enoto dosežejo one skladbe, v katerih se motivi ponavljajo in posnemajo. To so imitacije. Strogo, natančno posnemanje imenuje se „kanon“ (pravilo). Tu se glasovi posnemajo noto za noto. Nekateri klasiki so radi zlagali triglasen kanon in so rekali: „In unitate veneremur trinitatem“. Glasba izraža veliko lepoto tudi s pomočjo kontrastov — po disonancah. Lepoto zvokov pojme razum po ušesu. Toda bolj se čuti lepota po grdobi, sladkoba po grenkobi! Disonancam prištevamo sekundo, kvarto, septimo in nono. Pri rabi disonanc se prav razumno zahteva pripravo, perkusijo in razvezavo.) Torej di-

¹⁾ Primeri Amintore Galli: Trattato di contrapunto e fuga, p. 22

sonanca, sama na sebi grdoba, se zavije mej dve lepoti. Zakaj priprava in razvezava sta blagoglasna akorda. V glasbi razločujemo čveteromerne in trimerne takte, ki imajo težko dobo (Thesis, schwere Zeit) in lahko dobo (arsis). Lahka doba je ona, ki ima naglas n. pr. pri 4 četrtnkah je težka doba na prvem in tretjem vdarcu. Pri trimernih taktih ($\frac{3}{4}$ $\frac{3}{8}$ $\frac{6}{8}$ $\frac{12}{8}$ itd.) je prvi na težki dobi, dva na lahki, zopet eden na težki itd. Disonanca sme biti le na lahki dobi. Tu zamore umetelnik nam pokazati veliko lepoto. Zmanjšani septimni akord n. pr. — najgrša disonanca — provzroči na lahki dobi slišan neopisljivo grenek občutek — in razvezan akord se nam radi tega zdi mnogo lepši. V velikem nonakordu ima glasba tudi estetično pravilo. Zahteva namreč, da je glavni ton (podlaga akordova) kolikor mogoče oddaljen od neskladne none t. j. da je lepota kolikor mogoče oddaljena od grdobe.

Glasba je nasproti poeziji tvar, poezija ali beseda pa oblika. Glasba kot tvar mora kazati obliko, teksta, kaker kaže spečena prstena posoda „permanentno“ obliko (model). Tista spečena posoda pa se ne prilega več nobeni drugi obliki. Zato se napev zložen za en tekst ne sme več porabiti za drug. Pač pa se sme z istim tekstom oblikovati še druge napeve.

Iz tega je razvidno, da glasba brez teksta ni glasba v pravem smislu besede.

Potem takem smo tudi obsodili one skladbe, katerim se podloži pozneje tekst (libretto). Saj tudi slika nima nobene vrednosti, ako bi bil slikar tako „prebrisan“ in bi najprej nadrsal mnogo barev na hlatno, a potem še le pridejal — naris podobe. Kako mi more dopadati tvar brez oblike — glasba brez besede? Ako vidim neoblikovan velik kamen, si lahko v njem mislim lepega kamenitega leva ali vola itd. A dopada mi ne. Kje je *τάξις*, kje je *τὸ ὀργανόν*? Taka glasba je celo škodljiva. Vzbuja le vegetativna čustva, ker deluje in vpliva na simpatično živčevje.

Vsa godala so posneta po nekem vzoru. Ta pravzor pa je naš človeški glas. Slavni estetik Schul-art pravi: „Človeški glas je prazvok in vsi drugi na svetu so le daljni odmev njegov. Človeški glas je prvi, najčistejši, najizvrstniši godbeni nastroj celega stvarstva.“²⁾ To je naravno. Kajti vzorec ali original je navadno lepši nego posnetek. Toraj kazalo bi gojiti staro vokalno glasbo! Še drug vzrok je, da je lepše petje (zlasti polifonično) brez orgelj. Namreč: Lepota — raznovrstnost v enoti — je namenjena za uho. Uho pa bolj razloči postopanje posameznih glasov, ako jih ne zagrinjajo orglje.

„Ne da se tajiti,“ piše neki glasbeni umetelnik, „da tonine

²⁾ Bernh. Mettenleiter: Das Harmoniumspiel, II. str. 134.

posamezne nekaj izražajo. Schubart in drugi menijo (seveda subjektivno), da je C-dur znak nedolžnosti, heroične velikosti, D-dur pompoznosti, A-dur radosti, E-dur ognjenosti, B-dur ljubeznjivosti, Es-dur krasote, As-dur vtehe, H-moll temnosti, G-moll ginjaivosti, C-moll otožnosti, F-moll bolečnosti itd.) A to so le subjektivna razlaganja.

„Vender to je v naravi vrejeno, da ima C-dur za-se čist, jasen glas (značaj), ki dobiva tem večjo jasnost, čistost, slovesnost in ognjenost, čim bolj rastejo kvinte (t. j. čim bolj se množe križi — diesis C-dur, G-dur, D-dur itd.). Kaker se pa kvinte nižajo (t. j. kaker se množe be-molli n. pr. C-dur, F-dur, B-dur itd.) tako se tudi izraz zapira vedno bolj v notranjost ter izraža bolj nekako krotkost, milobo in mehko.“¹⁾ Pri rokah imamo „Ave, verum corpus“ od Mozarta. Tu se prav lepo kaže, kako zelo vpliva višanje in počasno prehajanje v kvinto. Beseda in melodija lepo mirno iztečeta med lepimi zadržki (ritardi. Vorhalt) do inkluzivno: „natum ex Maria Virgine“. Sedaj pa na mesto ljubeznjivosti stopi ostrost in britkost. Besede „vere passum, immolatum“ nas nekako zbude radi živega prehoda v kvinto. A melodija prehaja najprej v zgornjo seksto, v otožnji moll in vstavi se v „slepilnem zaključku“ (cadenza d'inganno, Trugschluss). Tu pa tam se oglasi velika septima in prav „reže“. Grenkost in bolečino pa slišimo pri: „In cruce pro homine“. Potem se disonca še le razveže in akordi se vmirijo.

Prav vgodno se zamore mnogovrstnost tam razvijati, kjer imajo glasovi velik obseg. To je pa pri mešanem zboru. Ženski glasovi so pa preveč strastveni, deški pa nesentimentalni, krepki.²⁾ Ker se nadalje pevci vdeležujejo liturgije (pri sv. opravi), česar ženska ne sme³⁾, moramo reči, da so deški glasovi lepši in boljši. Tako Witt, Kothe in drugi. V cerkvi se posebno gleda, da je beseda oblika glasbi. Zato velja pravilo: „Musica serva — verbum domina!“ Pevci morajo biti navdušeni in morajo razumeti skladbo ter izbirati si dobre skladbe, drugače se jim bodo rogali drugi z onim satiničnim šestomerom: Cantabant miseri misere miserum miserere.

Ona cerkvena skladba je lepa in jako včinkuje, katero je stvaril pobožen skladatelj in katero poje (svira) pobožen zbor (ali pevec). Kadar so cerkveni predniki okoli leta 1565 hoteli odločiti, ali ostane še menzurirana glasba v kat. cerkvi, ali ne, so vkazali, da naj Giovanni Pierluigi Sante da Palestrina zloži mašo liturgiji dostojno. Zložil je tri. A na platnicah ene maše dobili so zapisano: „Illumina oculos meos“. (Ps. XII, 4).

¹⁾ Bernh. Mettenleiter: Das Harmoniumspiel št. 123.

²⁾ B. Mettenleiter. II. str. 123.

³⁾ Cerkvni glasbenik l. 1881.

⁴⁾ „Mulier taceat in ecclesia!“ sv. Pavel.

Neki muzik pripoveduje¹⁾, da je slišal malo muzikaličnega, a pobožnega duhovnika, kmalu potem pa zelo muzikaličnega in ne toliko ascetičnega — peti prefacijo. Muzikalično dovršeni spev neascetičnega duhovnika ga ni prav nič genil; predavanje prvega duhovnika pa ga je pretreslo in ganilo do solz.

Posnemajmo je! Kajti petje je prava molitev. Naj se v spevu in glasbi javi odlesk resnice (splendor veri), katero bomo enkrat zrlí od obličja do obličja.

Josip Grilanc.

Nekaj misli o socialnem vprašanji.

Versko naziranje socialistov.

Zanimivo je seznaniti čitatelje še dalje z verskim naziranjem o socializmu. Glavni vzor socialistov so človeška prava, njegov bog demokratična država, smoter vživanje. Da izvirajo glavne težnje, socialistov iz nevere, sprevidimo prav lahko. Njih glavni princip je: „enako pravo za vse.“ Posamezni človek ali stan ne sme imeti nobene predprave in sicer v nobenem oziru. Socializem ožigoša vsako predpravico in neenakost. V tem oziru pridemo do sklepa, da socializem izpoveda nekak praktičen ateizem in da je z liberalizmom v najozi zvezi. Razum in vera tirjata pokorščino in ž njo odvisnost od više oblasti. Vže razum zahteva, da mora vbogati hlapec gospodarja, podložen predstojnika, žena moža, otroci starše. Po socialističnem mnenji pa se človek sme pokoriti le onim postavam in predstojnikom, katere s a m odobruje in priznava.²⁾ S to trditvijo pa je zavržen avtoritetni princip, s katerim pripoznavamo odvisnost od Boga in od oblasti, katere so od Boga postavljene. Zavrgši pa avtoritetni princip odprta je pot vsakemu nasilstvu in revolucionarnemu gibanju. Liberalizem se sicer vstavlja pogubljivim težnjam socialistov in brani pravice zasebnega imetja, ali socialistov to ne moti, ker oni zidajo na temeljih, katere je postavil liberalizem.³⁾ In res! Glavni temelj liberalizma je ločitev človeške družbe od Boga; z Bogom imej opraviti le posamezen človek, človeška družba pa v svoji celoti nima nič z Bogom, je neodvisna, ateistična⁴⁾. Ako premostrimo le malo omenjene nauke, pridemo tudi do spoznanja, da človek zavrgši božjo avtoriteto mora zavreči tudi pojem o lastni in o lastninskem pravu, ker „ultima ratio seu causa“ vsakega prava in dolžnosti je volja in postava

¹⁾ B. Metterleiter, II, str. 81.

²⁾ Cathrein S. J.: Socialismus p. 65.

³⁾ Kolb S. I.: Conferenzen str. 56.

⁴⁾ Ravno tam.

božja. Zavreči mora i pojem o vesti. Vsako pravo, tedaj tudi lastninsko, je nedotakljivo, katero mora človek tudi v vesti izpolnjevati. Ako zavržemo avktoriteto, je beseda vest pa le prazen pojem, saj vest je zavedanje, s katerim spoznavamo, da nas veže kak npravni zakon¹⁾; to spoznavanje pa nas naganja, da storimo voljo predstojnikovo, kateri je Bog ali pa človek. Bog hoče, da izpolnjujemo njegovo voljo, in o avktoriteti pravi: „Vsak človek bodi viši oblasti podvržen; ni namreč oblasti od drugod, kaker od Boga; katere pa so, so od Boga postavljene“²⁾. V izpolnjevanji božje volje imamo sicer prosto voljo, vendar se nam kaže nujnost pokoriti se redu od Boga postavljenemu, ako hočemo biti srečni. Glavni nauk o pravici do lastnine pa je označen v božji zapovedi: „Ne kradi“. S to zapovedjo prepovedana je vsaka krivica. — Kjer se pa ne priznava božjega gospodstva, izgine vsak pojem o pravici, tam pozna se samo pravo nasilstva in dolžnost izogniti se policijskim organom.“³⁾ Liberalizem taji božje gospodstvo v društvenem življenji, tedaj mu je tudi naravno, da ne priznava vestne dolžnosti (Gewissenspflicht), ne pravice same, ne lastninske pravice. Tega sicer liberalci sami ne izvajajo, a izvajajo dosledno socijalisti. Oni trde: Ako niso božje postave človeški družbi viri prava, ako je le človeška družba izvod vseh pravic in postav, tedaj izhaja i lastninsko pravo iz človeške družbe. Kaj je potreba drugega nego spremeniti človeško družbo, dati nove postave, prepovedati lastnino in — lastninskega prava je konec!

Neverška država prisvojiti si mora vse pravo in zato imenujejo jo njeni pristaši „das verkörperte Recht“ t. j. vse pravo. Zato pa ne more drugega prava pripoznati nego ono, katero sama dovoli in stori. Liberalna država ne pozna Boga, noče vere; saj se javno govori: „Država je čisto človeška naprava. Politika, ne vera je duša njene delavnosti. Država ni dolžna vpeljati in pripoznati celo krščanskih npravnih zapovedi za temeljne državne postave. Glavni pogoj blagostanja je, da je država prosta vsake verske določbe, da celo vsakega verskega vpliva.“⁴⁾ Zato pa je učeni kardinal Rauscher tudi označil, kaj je podlaga neverške državi: „Prava podlaga, na kateri naj se vstanovi država, označi se v besedah: Kar človek hoče, to tudi sme, kajti volja narodova je najviša postava izvira vsaka postavna oblast.“⁵⁾ Opirajoč se na te principe kažejo socijalisti strastno sovražstvo proti državi. Karl Marks, glava nemških socijalistov, izjavil je: „Skoraj v vseh evropskih državah mora biti sila povod našega vpora“. — „Komunisti izjavljajo javno, da ne mor-

¹⁾ Lampe: Dušeslovje.

²⁾ Rim. 13. 1.

³⁾ Kolb S. I: Conferenzen str. 58.

⁴⁾ Bluntschli: Allgem. Staatsrecht. str. 387.

⁵⁾ Der Staat ohne Gott. str. 31.

rejo svojega smotra drugače doseči nego s prisilnim prevratom sedanjega družbenega reda. Vladajoči krogi tresejo naj se pred komunistično revolucijo.“ Liebknecht pravi: „Vojna obstoji iz sinov naroda, katere moramo pridobiti z razširjanjem svojih idej in tedaj pride dan, da se bodo obrnile puške in topi sami proti sovražnikom socijalističnega ljudstva“. Zato pa gledajo trezno misleti možje z strahom v prihodnost in govorijo o nekem „svetovnem požaru“, ako se vresničijo socijalistične težnje. E. Gans, profesor berlinskega vseučilišča, končal je svoje predavanje vže l. 1839 s pomenljivimi besedami: „Jaz nočem in ne morem prerokovati, ali prihodno zgodovino vidim jasno pred seboj. Zgodovina novejšega časa je zgodovina velike prekucije. Prejšnje čase puntalo se je plemstvo; francoska prekucija vstvarila si je aristokracijo tretjega stanu, kateri je obrnil svet. Tretja prekucija pa je prekucija ljudstva, katero nima nobene predprave in posestva, in pred to prekucijo tresel se bode svet“. — Tudi železni Bismarck vidi v socijalističnem gibanju veliko nevarnost za državo. In sedanji papež Leon XIII. pravi: „Novejša naziranja o politični oblasti prinesla so vže slabe posledice in bati se je še skrajne nesreče, kajti ne nanašati pravice do vladarstva na Boga pravi se oropati politično oblast svoje slave in pristriči ji srčno žilo.“ In „nazori o novejšem pravu peljejo do pogubnih zmot komunizma, socijalizma in nihilizma, kateri so strašna znamenja in oznanjevalci smrti človeške družbe.“

Lahko je spoznati, da nasprotuje socijalizem v glavnem temelju krščanstvu; saj krščanstvo je vera, katera pred vsem tirja, da spoznamo avtoriteto božjo nad nami. Ker pa ima avtoritetni princip največjo zaslombo v katoliški cerkvi, je tudi naravno, da jo socijalisti najbolj sovražijo. Nemški socijalisti izjavili so v svojem programu l. 1875, da je vera „zasebna“ reč s katero besedo je dovolj jasno povedano, da socijalistična država se loči od vsake vere in da ne pozna Boga. In l. 1891 izjavili so v Erfurtu: „Vera je zasebna reč; odpraviti se mora vsaka podpora iz javnih sredstev za cerkvene in verske namene“. Ako je pa vera zasebna reč, tedaj mora biti brezverska tudi šola, katera je podlaga države. Res sicer, da izjavljajo socijalisti v svojih programih vero za zasebno reč, v resnici so pa največji sovražniki vsake vere. Leta 1868 so izjavili v Bruselju: „Vera in sv. pismo nadomestita naj se s češčenjem onih mož, kateri so si pridobili zasluge za gmotno blagostanje človeštva“. — K. Marks pravi: „Človek stori vero, ne vera človeka“; „odstranitev vere, katera je slepilna sreča človeštva, je pospešitev prave sreče.“ Liebknecht pravi: „Jaz sem ateist, ne verujem v Boga. . . . Znanost nasprotuje veri. Skrbite za dobre šole, katere so najboljši pripomoček proti veri.“ „Izobražena človeška družba je

najvišje bitje, v katero verujemo.“¹⁾ Neki izrek mednarodne socialistične zaveze (internacionalne) se glasi: „Ni Boga, in ako bi bil, bi ga morali — vstreliti.“ Grozno!! Nazori, katere gojijo in dejstvujejo socialisti, pogubljivi so za državo in cerkev.

Novejšega gibanja in velikanskih uspehov socialistov bojijo se vse države, in ni čuda, da iščejo povsod pomoči. Najboljšo pomoč proti pogubnim takim nazorom daje pa le sv. katoliška cerkev, katera vzdržuje avtoritetni princip. Da more pa v tem oziru vplivno delovati, mora tudi država podpirati cerkev in skrbeti, da pride cerkev tudi v javnosti do veljave. Da ima pa sv. cerkev moč vstavljati se socialistom in vsem hudobnim nazorom, svedoči nam Bismarck sam, kateri je rekel v državnem zboru: „Ako sta cesar in papež edina, tedaj gledamo lahko mirnim srcem take boje“ (socialistov.) In sv. oče Leon XIII. pravi ozi-
raje se na izjavo Bismarckovo: „Ako vlade spoznajo, da ima cerkev Kristusova v sebi tako moč proti kugi socializma, kakeršne nimajo ne človeške postave ne vojaško orožje, tedaj naj skrbijo, da vdobi cerkev svoje prejšnje stališče in svobodo.“ L. 1886 bila je med delavci velika razburjenost in gibanje. Na Nemškem, Belgijskem in Francozkem je vse divjalo, ali čudo — v Krupp-ovih delavnicah v Essenu bilo je vse mirno. Tedaj vpraša neki gospod vradnika: „Kaj bi začeli Vi, ako bi Vaši delavci delali take nemire in surovosti?“ „Take reči so pri nas nemogoče,“ odvrnil je vradnik. „In zakaj?“ „Zato ker je vpliv katoliške duhovščine med delavci tolik, da lahko zatré vse nemire koj v začetku.“²⁾ V teh besedah je izražena moč katoliške cerkve tudi proti socialističnemu gibanju.

Iz navedenih izrekov sprevidimo dovolj, kak smoter in težnje ima socializem. Socializem zida na podlagi postavljeni od liberalizma; razločujeta se le, da liberalizem noče vresničiti dejansko svojih teženj, ker so pogubljive, socializem pa gre po istih principih do skrajnosti. Ker jima pa nasprotuje vera v izvrševanju njenega smotra, tedaj jo sovražita ter bi jo rada izkoreninila. Socialist Bebel rekel je dne 23. febr. 1890 v nemškem drž. zboru: „Vi veste tako dobro kaker mi, da ljudstvo toliko bolj želi pridobiti si nebesa na tej zemlji, koliker več izginja pri njem vera v drugo življenje.“ Liberallec Dr. Virchov pa pravi, da ne razume, „kako more pameten človek trditi, da so ljudje na svetu zato, da se pripravljajo na nebesa.“ Versko naziranje je, pri liberalcih in socialistih enako. Socializem je naravna posledica liberalizma, kateri bode vničil tudi liberalno gospodstvo!

¹⁾ Dietzgen.

²⁾ Hammerstein S. J.: Edgar str. 216.

GLASBA V CERKVI.

Ko bi ravno o glasbi ne pisal, bi se skoro ne upal več nadaljevati — zaradi predolzega molka; toda v glasbi, saj veste, so tudi „pavze“ v navadi.

Vem, česa že dolgo radovedno pričakujete. Dasi sem skrbel, da je vsak spis celota zase, vendar pričakujejo p. n. bralci še nadaljevanja, kaker sklepam iz raznih „interpelacij“.

Ker sem stališče prave cerkvene glasbe, upam, da zadostno že pojasnil in ker se v javnosti vsaj ni tem pohlevnim razpravam noben nasprotnik odglasil, bi smel sicer pero odložiti, vendar bodi — pojasniti hočem še nekatere „grehe“, katere so nam drugi na pleča naložili. Želim, da bi se sporazumeli v vseh točkah.

Najhujše, kar se je nam očitalo in kar je nas najbolj bolelo, je, da nismo prijatelji našemu narodu, da hočemo Slovence potujčiti — z eno besedo, da smo „strastni“

latinizatorji.

Ne mislim odgovarjati onim, ki so pisarili, da ne bodemo smeli niti v svojem jeziku več moliti, nočem tratiti časa in besedi z onimi, ki nam očitajo, da hočemo slovensko petje pri službi božji popolnoma zatreti, saj dajo taki sami sebi spričevalo, da ne morejo vspevati v svoji polemiki proti Cecilijinim društvom kakeršna so — zato morajo menda pretiravati, da dobe slamanatega moža, proti kateremu se še le upajo v boj.

Druge pa, ki se vstavljajo temu, kar v resnici hočemo, opozarjam, da ne sme cerkvenih določeb nihče svojevoljno spreminjati, niti cecilijanci, da, niti škofje ne, in da smo pri tem, kar je vkananega, tako nedolžni, kaker duhovnik, ki oznani kvaterno sredo post, ki tudi marsikomu ne vgaja.

Dokler bo pri nas strežnik pri sv. maši moral latinski moliti, dotlej bode moral tudi pevski zbor, kedar se vtika v liturgijo, peti v liturgičnem jeziku, tako je vkanano in vsako argumentovanje je odveč. — Toraj

narodna liturgija.

Namesto odgovora priliko:

V hiši so štirje otroci. Prvi je rad „štruklje“ in se vsak dan kuja, ako niso na mizi. Drugi je tudi rad štruklje, a se ne kuja, temuč prosi. Tretji bi tudi rad štruklje jedel, a vendar je zadovoljen s tem, kar mu mati da, ter še prosi ne, vedoč, da bi ga mati ne velišala. Četrty ima popolno zaupanje v mater, ker jo pozna, da je modrejša od njega. ve tudi, da ga ljubi in da mu bo že sama ob sebi dala, kar mu je potrebno — zado-

voljen je toraj popolnoma z ono hrano, katero mu mati ponudi in si štrkljev niti želi ne.

Kateri otrok je najbolji? Ali mari zadnja dva ne skrbita za svojo korist, ali bosta morda poginila zato, ker ne narekujeta materi, kako naj zanju skrbi. Saj razumete kaj hočem s priliko!

Cecilijanci smo sedaj v tretji in četrti vrsti, pred nekaj časa bi nas bilo precej v drugi vrsti, a sedaj, ko vemo, kar ve tretji, pristopili smo vsi v tretjo in četrto, kjer so bili tudi prej že nekateri — ali morda ni prav tako? Hočete mari, da bi se kujali, da bi bili podobni onemu porednemu paglavcu? Ne, in nikoli ne!

Sklicujejo se nekateri na privilegije podeljene svetima bratoma Cirilu in Metodiju. Ne bodimo otroci in govorimo po pameti! Naše dežele so prejele luč sv. vere iz Ogleja, spadale so vedno pod Oglejski patrijarhat. Znano je, ali pa morda tudi neznano, da izgubi privilegij svojo moč, ako se ga ne poslužuje — kje* so dokumenti, da se je rabil v naših slovanskih krajih slovanski liturgični jezik? ali so spadali tudi naši kraji med „dežele Svetopolkove“?! Recimo pa, da bi bil tudi v naših deželah kedaj liturgični jezik slovanski — izginil je, vsaj vemo ničesar ne o tem in — privilegij je ob moč — česar pa gotovo niso cecilijanci zakrivali, ker jih ni bilo — a sedaj nas vežejo postave glede liturgičnega jezika, ki so sploh v navadi. Kjer je pa privilegij eksistoval in kjer ga niso zapravili, tam naj se ga vedno in vestno poslužujejo, saj ima privilegij prednost pred navadno postavo.

Zakaj je latinščina liturgični jezik, beri v Zupančičevem „Duhovnem pastirstvu“ na str. 348 in 349. Razumem, zakaj so se vneti narodnjaki tako potezali, da bi — — skoro ne vem, kako reči — — toda tako daleč vendar ne smemo, kaker nekdo, ki se je predrznil slovansko liturgijo javno zagovarjati se stavkom: „Sv. Ciril in Metod sta svetnika, papež pa ni svetnik!“ Da ta dva brata morata biti za patrona onim, ki se nočejo pokoriti sv. cerkvi!! — Jaz opomnim samo, da bi sv. Metodij tudi ne bil svetnik, ko bi ne bil poslušal in vbogal Janeza VIII., ki pa tudi ni svetnik t. j. ne kanonizovan. Sv. brata sta postala svetnika ravno zato in samo zato, ker sta učila samo to, kar je Rim potrdil, a nasprotniki njuni niso hoteli biti papežu pokorni, bili so svojeglavni, polni sovraštva, krivični itd. Dobro, posnemajmo sv. brata — ter se ravno zato nikoli ne upajmo kaj tacega, česar bi Rim ne potrdil! Kdor bi poglavarja sv. cerkve ne vbogal — komu bi bil podoben, svetima bratoma ali Višingu?!

„Nolumus, ut sint omnes Romani, sed ut sint omnes catholici“. Prav! Dal Bog, da bi se ta želja vresničila! A kdor ima svoj razum za Boga, komur so lastne želje več, ko beseda iz

* v besedi: *Totius Historici Lib. Glagolito-Romanice, coll. de L. Joid*

Rima, ta ni ne „Romanus“ in tudi ne „catholicus“. Je sicer marsikaj, kar sme biti na raznih krajih različno, in je tudi — ali vrhovno besedo mora imeti povsod rimski papež. Povsod morajo biti istemu pokorni, povsod morajo njegove določbe spoštovati, kaker sta jih spoštovala sv. Ciril in Metod — in naj bi bil papež sam zase tudi malo vreden, vendar mu moramo biti pokorni, kedar uči ali zapoveduje (ali sam, ali po svojih organih) kot poglavar sv. cerkve, sicer nismo ne „Romani“ in tudi ne „catholici“, vsaj dobri ne.

Kaj mislim o Cirilo-Methodijski cerkvi — me je nekdo vprašal. Nič drugega, kaker da se sme samo ona cerkev tako imenovati, ki je, dasi z drugačnim bogoslužjem, vendar rimski stolici — pokorna in podložna, a ona, ki sicer tudi časti ta dva svetnika, a papeža neče pripoznavati za svojega poglavarja — ni prava, **ni cirilo-metodijska**, ker posnema apostola Slovanov samo v ne bistvenih rečeh, a v bistveni, da so podložniki rimskega papeža — ne!

Nasprotniki so že zapisali stavek, da hočemo absolutno narodno liturgijo ali v zvezi z Rimom, ali pa tudi brez Rima, potem pa kričijo, ako katoliki hočejo verski čut krepiti, češ, „vera ni v nevarnosti“, „razkola nihče ne zagovarja“, „liberalcev ni“! Kedor bi se jezil zaradi današnjega mojega pisanja, spričuje, da je — šola na verski podlagi zelo zelo potrebna.

Skrajno neprevidno je vzbujati v našem ljudstvu nezadovoljnost s tem, kar nas sedaj veže, ko vendar vemo, da nasprotne želje pri nas izpolnjene ne bodo. Kaj bomo mislili o „društvénikih“, ki zahtevajo od „vodstva“ absolutno (absolutna narodnost). česar jim isto dovoliti ne more, ali pa noče, kar dotični dobro vedo. „Priložnosti in povoda iščejo, da bi izstopili, ker jim društvo ne vgaja“. Jeli sklep opravičen? Ali je ona zahteva opravičena, ali ne, konečnega sklepa prav nič ne predrugati — kaj pa more opravičiti izstop iz edine prave verske družbe? Ako pa hočemo ostati katoliki, nam ne preostaja drugega, ko — vbogati, kar nam sv. cerkev velevala — in glede cerkvene glasbe, da se pokorimo po možnosti njenim določbam, kar želijo — cecilijanci.

* * *

„Bogu je pač vse eno, kako pojemo, saj Mu ne moremo na Njegovi časti ničesar odvzeti in ničesar dodati. Delaj vsak po svoje, kaker zna“.

Kaj ne, prav po principu: „orel v višavi, ureh v luži“! Po tem načelu ni treba ne cerkve, ne oltarja, ne molitve, res, prav moderno pripraven princip!

Bog nas ne potrebuje, a mi potrebujemo Njega — in veseli moramo biti, da vemo, kakšno češčenje Mu vgaja ter je za

nas koristno. Da nam je zapovedal sv. cerkev poslušati — iz tega spoznamo Njegovo ljubezen do nas. Bogu ne moremo še svojo nepokorščino časti zmanjšati, a — sebi srečo krademo.

Vsak, kaker more in zna — za enkrat, ako pa vemo, da ne znamo še prav, kaker On hoče, (kako hoče, nam pove sv. cerkev), mora mo se potruditi, da bomo znali lepše. —

„Skladbe imenitnih mojstrov-glasbenikov (Haydn, Mozart, Beethoven, Rossini, Mercadante itd.) so že dobre, da se le prav izpeljejo.“

Tako bo sicer med Slovenci malokedo vgovarjal, ker imamo presneto malo priložnosti enako glasbo gojiti zarad — tehničnih ovir. Tako vgovarjajo po mestih, kjer oskrbujejo cerkveno glasbo — gledališki pevci. Pri nas bo k večemu hotel kedo vpeljevati glasbene komade navadnih skladateljev, da imajo le cerkven tekst. Imenovati nočem in ne smem nobenega — muzikanti so strašno občutljivi ljudje — kako je bil nekdo hud, ko mu je kritik označil njegove cerkvene skladbe z „Liedertafelstil“!

Pripoznavati, da je vsaka skladba (seveda s cerkvenim tekstom) imenitnega mojstra že dobra za cerkev, bilo bi isto, kaker pripoznavati, da je vsaka toaleta, da je le od imenitnega krojača, že dobra za — duhovnika pri oltarji. Vsak, kdor sodi nepristransko, bode pripoznal, da je pri mnogih skladbah iz polpretekelega časa cerkven tekst le nekakošna pritiklina, ki skladbo — kazi, ker so imeli skladatelji v prvi vrsti pred očmi samo efekt — ne pa izraževanja čutov tekstu prikladnih.

„Cecilija“ je prišla prezgodaj na svitlo — vgovarja drugi. Se ve da, ko bi bili čakali, da bi se bil splošni okus še kako desetletje kvaril, potem bi bilo bolje. kaj ne? Ravno „Cecilija“ je več koristila, kaker bi morda ves drugi napor naših društev v več letih ne bil mogel doseči. Toda, pravite, polagoma! Prav, saj je v ravno imenovani zbirki obilno lahkih in prijaznih pesnic. ki bodo tudi razvajenim ušesom prijale, da se le prav pojo — izbirajte! Popolno ni nobeno človeško delo in vsem vgoditi še — Bog ne more — tako je tudi s „Cecilijo“. Enim je pretežka, a drugim preveč priprosta, ta bi rad ene baže pesmic, drugi drugačnih — a glede pretiranja in preneglega skoka opomnim, da je notri marsikatera pesmica, pri kateri bo strog cerkven skladatelj — z ramami mihal — ne omenjam tega kot grajo, temuč previdno je bilo, da se je nekoliko ozir jemalo na naše razmere. Koliko pevovodij bi bilo „pri starem“ ostalo, ker je tako „sitno“ glaske prepisovati, a sedaj je treba samo — poskušnje, potem pa peti. Morgen, morgen, nur nicht heute...

Prokletstvo na vas, izdajalci slovenskega naroda, Bismarkovi prijatelji — osli etc. — — vse to smo že slišali in — požrli. Prepirali se ne bomo zarad teh častnih naslovov, da besedo „narodni izdajalci“ kar naravnost sprejmemo. Smo izda-

jalci in — strašno! želimo celo, da bi vsi Slovenci taki izdajalci postali.

Vsak človek, ki hoče sebi dobro, mora biti izdajalec samega sebe — svoj razum vkloni brezpogojno — sv. cerkvi, svojo voljo istotako. Verujemo tudi, česar ne razumemo, a z a k a j in k o m u verujemo, vemo. V postu, ob petkih itd. treba svoje grlo izdati, ter si odreči, kar bi nam sicer vgajalo; ako te sovražnik vdari, moraš izdati samega sebe, zatajiti se, ter odpustiti — v izdajanji nam je vzgled včlovečeni Bog sam, ki je Samega sebe izdal — v smrt celo! Da, radi bi izdali cecilijanci vse narode na svetu na milost in nemilost sv. cerkvi, tudi našega ne izvzamemo — ali je pa tako izdajstvo napačno in narobe? Dokaži nam kedo, da je bolje delati po svoji glavi, kaker na tak izdajski način!

Bodimo brez skrbi! Dokler smo odvisni od ljubezni, s katero oklepa sv. cerkev vse narode, dotlej smo varni, kedar bo pa začela gospodovati svoje glavnost, gorje nam! Ako sme vsak delati, kaker se mu poljubi, potem smo Slovenci — Bog pomagaj, ker smo v sredi med drugimi narodi, ki bi nas radi „snedli“. Ako proglasimo za princip svojemu delovanju — svojo glavo, moramo isti princip tudi drugim pripoznati in družih je več, ko nas! Kar sveta cerkev vkrene, nas ne bo — snedlo, pač pa bi nas lahko vgonobilo, kar bi drugi vkrenili preziraje načela sv. cerkve. Pametno, modro in previdno bi bilo, ko bi po svoji moči skrbeli, da bi vsi ljudje pokorni otroci sv. cerkve postali, dobri katoliki, poslušni na migljaj, pa bodemo vsi Slovenci dobri narodnjaki, ker je to dolžnost vsacega katolika, a drugi narodi bi nam bili pravični, kaker je to zopet vsacega resničnega katolika sveta dolžnost. Altro che poguba naroda!

Kaj bo vzrok, ako se naš narod izgubi iz torišča te zemeljske kroglice? Ako pride naše premoženje judom, ali pa drugim nam neprijaznim elementom v roke — toraj lehkomiselnost in zapravljivost — ali pa — breznačajnost, katere bi pa na noben način ne mogli bolje pospeševati, kaker ravno s tem, da se spodkopuje verski čut v narodu, ali pa cerkvena avtoriteta, kar je eno in isto. Na človeka, čegar ime je sicer v krstni knjigi, ki se pa za to, kar sv. cerkev pravi, toliko zmeni, ko pes za česenj — bi se jaz nikoli ne zanesel. Kolikokrat so že povdarjali naši časniki, da so narodni odpadniki tudi v verskem oziru malovredni ljudje — a jaz se upam trditi, da je ravno verska vnemarnost vzrok narodnemu efijaltstvu — spoznava se, da dobri, pošteni katoliki ne odpadajo, čemu toraj vrtati luknjo ter odpirati pot nepokorščini do sv. cerkve?

Ako bi hoteli logično delati, morali bi vsi časniki, ki hočejo biti „narodni“, verski čut gojiti in negovati, a ne pre-

z i r a t i, cerkvenim oblastim pokorščino skazovati, ter isto tudi učiti. Le povdarjajte potem, pravim „potem“, ker le potem bo imelo vaše povdarjanje veljavo, povdarjajte pravim, da je dolžnost vsacega katolika skrbeti za svoj narod, koristiti mu po moči duševno in gmotno. Samo vaše avtoritete se ne bo nihče oplašil — pred kakošen sodnji stol pač morete vi narodnega „izdajalca“ poklicati? Vzemino mu vero — iredentaši mu pokažejo dobiček — pa ima — prav, ako k njim pristopi. Vsak gre tje, kjer mu dobiček kaže — samo s tem razločkom, da katolik gleda in upa na plačilo po smrti, a človek brez vere, brez sv. cerkve, katerega plačilo po smrti prav nič ne moti, bode iskal logično plačilo tukaj na zemlji — ali ne razumete tega? Težnja po sreči je človeku prirojena — katolika to ne moti, ker ve, da je nad nami pravični Bog, spolnjeval bode svoje dolžnosti do domovine ne glede na to, koliko dobička bode imel od tega: v stiskah, v nadlogah, v silah bode ostal zvest, nevstrašen se bode vojskoval za resnico in pravico — vzemino mu pa vero in upanje, pa smo mu vzeli tudi ljubezen do vsega, kar mu ne daje dobička, ali pa vžitka.

S tega stališča ogledujmo delovanje cecilijancev in njihovih nasprotnikov!

Onemu pa, ki bi kljub temu še vedno ostal pri tem, da izdajamo svoj narod s tem, da priporočamo pokorščino sv. cerkvi, še tole: Morda poznaš kako dobro, pametno mater, ki ima neposlušnega sina. Varuj se, da mu ne bodeš priporočal: priden bodi, pa mater vbogaj, ki bolj ve, ko ti, kaj je prav! — ker bi dotični otrok tudi lahko postal vsled tega „izdajalec“ samega sebe, to je svoje volje!

I. Kokošar.

Padre Vincenzo Vannutelli O. P.

o veri in verskem življenji ruskega naroda.

Roma e Pietroburgo son due città chiamate ad unirsi. La Capitale di Russia, che è la più giovine fra tutte quelle d'Europa, deve esser filiale dell'antica Roma, e la figlia deve consolare la vecchia sua Madre e compensarle le pene cagionateli dall'altra figlia ribelle qual'era Costantinopoli...

Saranno queste pure illusioni?

Nò: sono congetture e speranze basate sullo studio dello stato presente della intera società russa, e sulle promesse infallibili del Cielo, che debbe farsi un giorno un solo ovile ed un solo pastore.

Poccia, P. V. Vannutelli O. P. II. P. 160 in 252.

Zjedinjenje ruske cerkve s katoliško, pravi P. Vannutelli, je mogoče. O tem ni niti dvombe... Trebalo bi le malo dobre volje.¹⁾ Ni jih drugovercev, ki bi se mogli tako lahko, tako hitro in brez hrupa zjediniti s katoliško cerkvijo, kaker ravno ruski razkolniki, ako vpoštevamo le vero njihovo. To trditev zdi se nam potrebno podpreti z razlogi.

Apostati ali odpadniki so krščenci, ki zanikajo vsako razodenje, vse nadnaravne nauke. Apostati so popolni odpadniki od krščanstva. Taki so kristijani, koji so prestopili k židovstvu, mohamedanstvu. Apostati so tudi novodobni racijonalisti, naturalisti, panteisti, materijalisti, brezverci, framasoni in skrajni liberalci.²⁾

Heretiki ali krivoverci so krščenci, ki pozitivno dvomijo o katerem verskem nauku, misleč, da ni gotov, če tudi vejo, da gaje katoliška cerkev kot versko resnico določila.³⁾ Heretik ne zameta celega razodenja, vseh nadnaravnih nauk, ampak le nekatere. Herezija je greh proti veri, a ob enem tudi proti ljubezni, t. j. ona ima na sebi tudi znak razkola, ker se neče podvreči vsem nezmotljivi sodbi cerkve. Heretiki so n. pr. luterani, anglikani, večina modernih liberalcev...

Razkolniki so krščenci, kateri verujejo celo razodenje,

¹⁾ La possibilità della Unione della chiesa Russa colla chiesa Romana non può soffrire neppure alcun dubbio: anzi si può ben sostenere la impossibilità di restare a lungo nello stato di separazione. Basterebbe un poco di buona volontà. II. 245.

²⁾ „Apostasia est totalis defectio a fide.“ Müller: Theolog. moral. II. 88.

³⁾ „Haereticus formalis est, qui positive dubitat de aliquo fidei articulo, quem scit ab Ecclesia iam definitum, iudicans illum esse incertum; si quidem iudicium suum non vult Ecclesiae subicere.“ L. c. 41.

vse verske resnice, le podvreči se nočejo rimskemu papežu, namestniku Kristusovemu. Razkol, kot tak, ni pregreha proti veri, ampak proti tretji božji čednosti, proti ljubezni.¹⁾

Mej apostazijo, herezijo in razkolom je razkol najmanjše zlo. Herezija, in apostazija še bolj je, pregreha proti veri in ljubezni, a razkol le proti ljubezni. Kdor nima ljubezni, pa ne izgubi samo radi nje vže tudi vero. Razkolnik je bolj grešnik kaker odpadnik od vere. Apostazija in herezija je rak — rana na spoznanji in hotenji, razkol le na hotenji človekovem. In ravno ker se razkolnikov vera vsaj spekulativno ne loči od katoliške, je bil vzrok, da so razkolniki mnoge katoličane ob mejah, posebno predno je bil izrecno in slovesno razglašen primat kot verska resnica, v razkol zvabili. Glede vere so nam razkolniki neizmerno bliže, kaker naši heretični oziroma brezverski liberalci, racijonalisti, materijalisti, protestanti.²⁾

S tem pa nečemo trditi, da je razkol malenkostna reč. Ne. Formalni razkolnik se bode ravno tako pogubil kaker heretik. Hoteli smo le osvetliti objektivno razmerje mej razkolom in katoličanstvom. Da, trdimo celo, da krščenec, kateri odreče pokorščino rimskemu papežu, ne more ostati dolgo gol razkolnik, ampak mora v kratkem postati i heretik, ki zanika koko versko resnico.³⁾ Jedin rimski papež je nezmotljiv učitelj v verskih rečeh. Razkolnik pa, ki se zanaša le nase, na svoj zmotljiv razum, prej ali kasnej, ali ne bode koje verske resnice tako pojmlil, kaker bi se morala, ali bode slabo iz njih izvajal, ali pa tajil resnice, dasi so implicite obsežene v naukih, katere explicite veruje. Nedosleden postane. Tudi ruski razkolniki neso ostali pri golem razkolu, i oni so zagazili v herezije ravno navedene.

Vender heretištvo ruskih razkolnikov se neskončno loči od heretištva naših racijonalistov, materijalistov. Ti zanikajo radikalno vse razodenje, same principe dogem, a razkolniki priznavajo razodenje, priznavajo vse principe.⁴⁾

¹⁾ „Schisma essentialiter in subtractione pertinaci ab obedientia capiti Ecclesiae debita consistit. Haeresis fidei, schisma charitati repugnat. Quicunque haereticus est, etiam schismaticus, sed non vice versa.“ L. c. 88.

²⁾ Fra i Russi e i Protestanti non vi è la minima simpatia, poichè la Ortodossia Orientale col protestantismo rappresentano una opposizione e la più contraria e contraddittoria che possa immaginarsi; essendo l'Ortodossia un Cristianesimo antico senza alcuno sviluppo, perfettamente conservato; mentre la riforma protestante è un cristianesimo che distrugge tutto l'antico e si presta a tutte le innovazioni e le aberrazioni di qualunque individuo.“ L. c. II. 195.

³⁾ „Schisma viam ad haerem sternit.“ Müller. L. c. 38.

⁴⁾ „E vero che i Russi non partecipano alla vita cattolica, che risiede nella unione col centro di Unità: e la Religione presso di loro è materiale e paralizzata dall'assorbimento ufficiale della politica: ma ciò non impedisce che la religione (dogma) sia prettamente e cristiana e conforme quasi in tutto alla nostra.“ L. c. II. 19.

dogem, saj sami zatrjujejo, da vse verujejo, kar je katoliška cerkev verovala prvih deset stoletij. Da se torej ruskega razkomika privede v katoliško cerkev, mu ni treba pravzaprav nikakih novih verskih nauk vcepljati, ampak le dokazati mu, da one nauke, katere on sedaj zanika, on sam implicite vže veruje. Pri racionalistih je pa treba, kaker pri paganih, s fundamentalno začeti, ker negirajo navadno vse nadnaravne principe.

To se nam je zdelo potrebno povedati, da se bode P. Vannutelli-ja bolje umelo, trdečega, da ni niti dvombe o mogočosti zjedinenja ruske cerkve z katoliško.

Zjedinenje samo na sebi je mogoče. Se pa sedanje rusko društvo samo nagiba k zjedinenju? Da bi rusko društvo Bog si vedi kako hrepenelo se združiti s katoliško cerkvijo, ni niti mogoče, saj ogromna večina ruskega ljudstva katoliške cerkve niti ne pozna, ker se mu ne če dati prilika. Vender pripoveduje P. Vannutelli nekaj slučajev, iz katerih se da sklepati, da bi se Rusi zjedini, ako bi jim bila le dana prilika — prav poznati katoliško cerkev.

„Dasi tako nevedni, vender Rusi slutijo, da katoličani niso drugoverci. Naše duhovnike spoštujejo. Gredeč mimo naše (katoliške) cerkve se rusko ljudstvo istotako križa, kaker če gre mimo svoje (razkolne)“¹⁾

„Vsa krščanska ljudstva imajo skriven nagon zjediniti se s katoliško cerkvijo. Ta nagon se javlja tudi v Rusih. Zadnja leta so začeli bolj pogosto romati v Rim“), na božjo pot v Bari v južni Italiji. Ni ga svetnika, katerega bi Rusi tako častili kaker sv. Nikolaja čudodelca. Ni je ruske hiše brez njegove podobe. On je patron Rusov. A ta svetnik je pokopan na Italijanskem. To svetišče je jedno najstarejših vsega krščanstva: Il santuario di Bari è uno dei più celebri in tutto il cristianesimo, giachè il culto di detto Santo è tanto importante presso le popolazioni slave“). „Posebno v Bari so začeli Rusi pogosto romati zadnja leta. Car Nikolaj se je močno trudil, da bi mogel dobiti nekaj relikvij onega svetnika. Papež mu jih ni hotel dati

¹⁾ „Verso i nostri sacerdoti hanno grande rispetto, e davanti alla nostra chiesa fa il popolo russo i suoi segni di Croce non altrimenti che nelle sue Chiese“ II. 185. II. 112.

²⁾ „I popoli cristiani hanno poi tutti un segreto istinto di stare uniti col centro della cattolica unità specialmente fra i Russi incomincia ad apparire un sintomo evidente, nel prodursi da qualche anno in qua un pellegrinaggio di Russi a Roma... Le opere di Dio incominciano di ordinario con principi molto umili“ II. 246.

³⁾ L. c. I. 35.

iz umevnih razlogov¹⁾. Božja previdnost je ravno po najpriljubljenejšim ruskem svetniku Nikolaji navezala Ruse na zapad.

„Jaz sam bivajoč v Rusiji sem spoznal dokaj učenih ruskih duhovnikov. Reči moram, ne da bi lagal, da vsi ti so zjedinenju naklonjeni. O tem se neso niti pomišljali jasno mi povedati . . . Izvanredna simpatija, koja so mi skazovali vsi duhovniki, dokaz mi je bila, da velja katoliškemu duhovniku v meni. Da so pa Rusi nasproti katoliškim duhovnikom bivajočim v Rusiji sami tako odtujeni, je vzrok, ker ti so zgolj — Poljaki. Vsak Poljak pa jim je političen sovražnik.“²⁾

O menihih v samostanu pri sv. Trojici piše: „Mej ruskimi menihi se nahajajo glede mrtvičenja in spokornosti možje, ki neso nič manj spokorni kakor stari menihi v puščavah . . . O, kako srčno so izražali svoje želje, da bi vender enkrat se vresničilo zjedinenje . . . Dobri arhimandrit, ko sem odhajal, mi je dal prav ljub mi dar v spomin.“³⁾

O mlademu predstojniku duhovske akademije v Moskvi: „Bil je učen mož. Umel je tudi francoski. Dotaknila sva se tudi verskega vprašanja. Vedno je ponavljal: Prava cerkev ne sme biti odvisna od nikake svetne oblasti . . . Spoznal sem, da rusko duhovstvo začne želeti unijo, ko se le količkaj vda učenju.“⁴⁾

O profesorju na duhovniški akademiji v Moskvi pripoveduje P. Vannutelli: „Ves vesel je bil, da je imel priliko govoriti z duhovnikom iz Rina. Zagotavljal mi je srčno željo, da bi se zjedini. Trdil je, da isto žele vsi zavedni, razumni duhovniki ruski. Mnoge pa odtujajo le predsodki zjedinenju . . .“⁵⁾

¹⁾ . . . Provvidenza divina, che faceva trasportar le reliquie di san Nicola da Mira a Bari cioè in Occidente, e così i Russi si son trovati anche per mezzo del loro s. Nicola in qualche modo legati all' Occidente.“ L. c. I. 170.

²⁾ II. 100.

³⁾ „Fra i Russi si trovano monaci che per austerità di vita non sono inferiori agli antichi Padri del deserto . . . Quante belle cose si dissero, desiderando ed augurando da ambe le parti che si faccia quanto prima la unione religiosa, la quale se non fosse per ora impedita dalla politica non troverebbe un serio ostacolo da parte di tutta cotesta buona gente, che è piena di religione ed abituata a regole austere e osservanze monastiche con preghiere continue e digiuni e penitenze . . .“ II. 131.

⁴⁾ „Difatto il giovane superiore dell'accademia, personaggio assai colto ed istruito, possiede bene il francese . . . Nel nostro discorso si toccarono le questioni religiose. Il buon rettore non faceva che ripetere, che la vera chiesa non deve essere sottomessa ad alcun potere civile. Queste sue parole significavano molto, forse anche troppo, in vista della sua posizione personale . . . Potrei congetturare che chi studia un poco nel clero russo, non può non desiderare vivamente l'Unione colla chiesa cattolica.“ II. 132.

⁵⁾ „Il giovane professore, che fra giorni stava per esser ordinato sacerdote ci fece gli onori colla massima gentilezza e cordialità. Egli era tanto felice di poter intrattenersi con un sacerdote di Roma, e ci assicurava che

„Obiskavši samostan Betanijo šli smo v neki drug samostan. Ko me je sakristan zagledal, vprašal je radovedno, kdo sem. Odgovorili so mu: „Arhimandrit rimski“. Ko je to slišal poklonil se mi je koj, poljubil mi križ in prosil mi blagoslova, vedno ponavljajoč besede: „Arhimadrit rimski“.)

O profesorji latinskega na odeskem vseučilišči pripoveduje: „Ne da bi jaz bil dal povod, začel je sam profesor govoriti o veri brez nobenega ozira. Izražal je živo željo, da bi se zjedini cerkvi naši. Nesem tega pričakoval. Ojunačil sem se in mu rekel, da zjedinjenje ni mogoče, razun če razkolniki začno občeovati z rimsko hijerarhijo. Sicer pa glede vere bi ne bilo bistvene spremembe potrebno. Profesor ni vgovarjal. Njegove trditve so se opirale na iste razloge.“.)

Iz teh slučajev sicer ne moremo sklepati na vse razkolnike; vsekako pa so kali, katere bi o svojem času vtegnile se razviti v košato drevo. O Rusih pa, kateri so bili v zadnjih časih priklonjeni razkolni cerkvi, je pred par leti Lery-Beaulieu pisal v „Revue des deux mondes“: „Mnogo vradnikov ne taji, da belo- in malorusko ljudstvo bi se koj pokatoličnilo, ako bi mu le dovoljeno bilo. Ta faktum je največi razlog, katerega ruski patrijoti navajajo, zakaj se ne sme dati verske svobode zapadnim svojim bratom.“.) Rusko občinstvo vkljub vsem predsodkom ima neko simpatijo do kat. cerkve.) In sama ruska vlada to naklonjenost svojih podložnikov vsaj nenaravnost potrjuje preperečujoč vsako občevanje katoliških duhovnikov mej sabo, tako da jeden ne ve za drugega.) Tudi prepoveduje, kaker priča Vannutelli, pridigovati po rusko v katoliških cerkvah; tako vsaj v Odessi in Petroburgu. V poslednjem mestu se pridiguje francosko, poljsko, nemško, italijansko — a rusko ne!! Zato prepoved drugega razloga ne vemo, kaker, da se boji, da bi razkolni Rusi hodili poslušat katoliško božjo besedo.)

vagheggiava di cuore l'unione della chiesa Russa colla chiesa Romana. Tale tendenza interna è commune a quasi tutti i più intelligenti e sinceri membri del clero di Russia, ma si trova paralizzata e soffocata dal timore degli ostacoli politici e da alcuni ridicoli pregiudizi, che dominano nelle menti di un gran numero dei loro confratelli . . .“ L. II. 137.

1) II. 136.

2) „Senza tante esitazioni e senza la minima provocazione da mia parte il professor di latino (na odeskem vseučil.), entrava subito in discorsi di Religione, parlando senza tema del vivo desiderio e del bisogno che sentono instintivamente della unione colla cattolica chiesa. Non mi sarei aspettato a simili propositi.“ L. c. I. 97.

3) Primerjaj „R. K.“ I. 655.

4) „Il pubblico (russo) il quale malgrado i suoi pregiudizi, pure col dolce carattere e col suo istinto religioso, avrebbe ed ha una vera simpatia verso la chiesa cattolica.“ L. c. I. 240.

5) L. c. I. 130.

6) „Non comprendo per qual motivo non vi si predichi anche in Russo (v Odessi). E forse ciò indurrebbe molti Russi ad assistere alle nostre sacre

Bodi da imajo Rusi toliko lepega, res krščanskega v svojem bogoslužji, vender čutijo, da jim nekaj manjka: temelja, jedinstva z namestnikom Kristusovim, kateri je jedin — skala, ob katero se peklenska vrata zastonj zaletajo.¹⁾ Razkolkni vedo, da se opirajo le na človeške in minljive moči, da padejo, ko bodo te pojemale.²⁾

* * *

Zjedinjenje je mogoče tudi glede načina. Kar se tiče vere same, bi razkolknikom ne bilo treba nobene nove resnice priznati, koje bi vže implicate ne verovali. Glavno je, da bi priznali rimskega papeža za vrhovnega poglavarja Kristusove cerkve.

Način zjedinjenja po P. Vannutelli-ji bi bil ta-le:

Za zjedinjenje bi se moralo delovati od obeh strani. Ruska vlada, ker ima neomejen vpliv tudi na svoje duhovstvo, morala bi dovoliti, da bi se razkolno duhovstvo pogajalo sè sveto Stolico.

Vsaj metropolit bi se morali dati potrditi od rimske Stolice, kaker se sploh godi pri kat. narodih na vshodu. Po konkordatu bi se dalo vse to natančneše določiti.

„Sveta sinoda“ bi lahko dalje bivala. Glede verskih in нравstvenih določeb bi se gotovo morala držati mej, od papeža ji določenih, vender njen delokrog bi bil gotovo širši in bila bi svobodniša, kaker sedaj, ko se nahaja v popolni odvisnosti od politične vlade.

Na drugi strani bode sveta Stolica porok, da ne bode škrojena niti avtoriteta ruske vlade³⁾ niti šege in navade ruske cerkve.

funzioni . . . ? I. 112. O Petrogradu: „In chiesa (cattolica) si predica in Polacco, in Tedesco, e in Francese, anche in Italiano; e non so perchè non si predichi in russo che è la lingua compresa del più gran numero?!” II. 185.

¹⁾ „E cosa incontestabile che presso tutti coloro che professano sinceramente la religione cristiana, istintivamente si produce il desiderio della unione colla chiesa cattolica: essi sentono che manca loro qualche cosa di essenziale nel cristianesimo che professano. Spesso molti non hanno l'ardire di manifestare tali loro idee, che si impongono in modo necessario: ma appena hanno occasione di accostare alcuno di noi, un tale argomento nasce quasi naturalmente: e non possono fare a meno di trattarlo. Quante prove ne ho io avute in moltissime circostanze nei miei viaggi di Oriente e sopra tutto in questo viaggio in Russia!” L. c. I. 98.

²⁾ L. c. 214.

³⁾ „L'unione gerarchica religiosa può benissimo avere luogo, anche mantenendo quel sistema di governo che impedisce il contatto eccessivo con altri paesi, dai quali si ha da temere con ragione qualche contagio morale, o per mezzo della stampa o per mezzo di comunicazioni troppo facili.” L. c. 219.

V slučajih katerega razglasja sveta Stolica zadovoljila bode razumne in pravične tirjatve ruske vlade. Popustljiva bode sveta Stolica v časnih rečeh, — da bodo Rusi le priznavali vse dogme in rimskega papeža za vrhovnega učitelja in zapovednika v verskih in nravnih rečeh.¹⁾

Ta bi bil način zjedinjenja po P. Vannutelli-ju. Sicer pa pravi, da je ta njegov nasvet — „puramente ed esclusivamente personale.“

* * *

Dasi je zjedinjenje samo na sebi lahko, in bi se tudi ljudstvo, le količkaj podučeno, ne vpiralo, vender je ruska vlada proti njemu. Vzroki niso le pri Rusih, ampak tudi pri nas.

Na Ruskem so katoličani skoro izključljivo le Poljaki. Ti pa so v večnem političnem boji z rusko državo. Radi tega boja smatrajo Rusi katolicizem sam za političnega sovražnika Rusije.

Rusija pozna, da prvi pogoj trdnosti in trajnosti katere države je jedinstvo v verskih načelih. Ta nazor je gotovo globok. Ali pa bode ravno razkol, in ne cerkev, katera ima za poglavarja nezmotljivega učitelja, mogel še dalje ohraniti edinstvo v verskem mišljenju, je drugo vprašanje. Razkol v razkolu se od dne do dne množi. O tej točki bomo še o priliki govorili.

Glaven vzrok, kateremu so povod ravno zapadni liberalci, je: Rusi smatrajo zapadne kristijane čnjte! za — apostate. Sodijo po našem brezverskem javnem življenju.²⁾ Ko je P. Vannutelli poslal svoje knjige v Petrograd sv. sinodi, so mu odgovorili: „Misel zjedinjenja odobrujemo. Za sedaj pa je ta misel za nas Ruse škodljiva, nemogoča. Pustimo teologična vprašanja, v katerih bise morda še pogodili, vender Rusiji ne kaže v ozko zvezo stopiti sè zapadnimi, evropejskimi narodi, ki posebno dandanes zgubljajo vse moralne vezi, ko vse zapadno društvo se pogreza v pogubo radi pomanjkanja vere, radi revolu-

¹⁾ L. c. II. 244.

²⁾ „Abbiamo da deplorare che nella popolazione Europea la pratica religiosa è molto indebolita, poichè i nostri portano in Oriente l'indifferentismo e l'incredulità. Difatto trovandomi un giorno a veder passare un solenne convoglio funebre dei nostri cattolici, al passaggio della croce tutto il popolo greco devotamente si scuopriva il capo, facendo segni di croce... mentre moltissimi Europei anche cattolici, non se ne davano intesi. Che meraviglia che poi gli Orientali suppongano, che noi siamo senza religione!“ L. c. I. 55.

cijonarnih zistemov, radi krivih pojmov o svobodi¹⁾.)

Te besede zapomnimo si dobro. Toliko časa ne bode upanja za zjedinjenje, dokler bode na zapadu mej nami v javnosti vladal liberalizem, dokler se javno življenje zopet ne pokristijani, dokler naši liberalni narodnjaki in „slovanoljubi“ ne jenjajo po svojih časopisih blatiti vstanove katoliške, psovati papeža, škofo katoliške, katoliško znanost kot mračnjastvo, duhovnike kot mračnjake, nazadnjake, butce. Boj proti liberalcem povspešuje zjedinjenje razkolnikov s katoliško cerkvijo.

Ako pa ruska vlada misli, da bode revolucijonarno gibanje zaprečila ravno s tem, da se vpre zjedinjenju, se zopet vara. Človeške strasti more jedino božja avktoriteta brzdati, ker le ta sega v vest. Tako avktoriteto pa ima rimski papež. Ker pa ruska vlada noče dovoliti svojim podložnikom, da bi na to večno neomajljivo skalo oprli svojo vero, pokazati jim mora drugo oporo: ta je predsednik sv. sinode, lajik, ki v vojaški uniformi v imenu cara lajika vodi verske reči. Lajiki pa neso dobili od Jezusa Kristusa oblasti nadomestovati ga. Toraj ne morejo vka-zovati v imenu Boga. Dosledno tudi ljudstvo razkolno se ne čuti od njihovih povelj v vesti vezano. Sicer pravijo Rusi, da je Kristus²⁾ njih cerkven glavar — a ne car ali pa oberprokurator t. j. lajika. Vender zadnjemu se Rusi ne mogo izogniti. Cerkev je tudi vidno drništvo. Toraj potrebuje i vidnega poglavarja. Ker pa ne priznavajo primata, ker so jim vsi škofje enaki, toraj dejansko priznavajo najvišega političnega oblastnika za f a k t i č n e g a poglavarja. Eden mora imeti primat cerkvi. Ako ga nima nikdo duhovnikov, si ga mora lastiti in izvrševati lajik, dasi je pravzaprav podložnik cerkve. Tako mora dosledno biti, sicer cerkev razkolna bi ne mogla bivati. Rimskega papeža povelja pa so pri vernih vspešniša, ker on vkaže z božjo avktoriteto. Ruska vlada, braneč se zjedinjenja, zameta najboljšo sredstvo, s katerim bi mogla vporne svoje elemente brzdati. Da je pa javnost zapadne Evrope paganska, anarhistična, ni vzrok, ker se drži kat. cerkve, ampak ker se ne drži.

Da se ruska vlada vstavlja zjedinjenju, drugi glavni vzrok je ta: boji se, da bi zjedinjenje z katoliško cerkvijo škodilo njeni

¹⁾ „Mi si rispondeva, che l'idea della Unione, scopo finale di tutti i miei lavori, era lodevolissima, ma che per ora era cosa impossibile e grandemente nociva agli interessi dell'Impero Russo. Poichè anche mettendo da parte le questioni teologiche, sulle quali forse sarebbe possibile di facilmente accordarsi: oggi non conviene alla Russia mettersi in troppa comunicazione cogli altri popoli d'Europa, i quali perdono ogni vincolo morale, e la società d'occidente se ne va in rovina evidentemente per la mancanza di religione, per i sistemi rivoluzionari, per i falsi principii di libertà, e per il liberalismo, vera sorgente di ogni orrore ed abberrazione, provocata dalla stampa.“ II. 218.

²⁾ L. c. II. 206.

politični moči.¹⁾ Ker je papež izven granic ruskih, boji se vlada, da bi papež, ako bi se mu dovolilo voditi vesti ruskih državljanov, ne porabil svojo moč proti posvetni, politični moči Rusije in njenim narodnim posebnostim²⁾

Zjedinjenje bi ne bilo na politično kvar Rusije. Zgodovina priča, da so ravno one države, ki so se najožije oklepale rimske Stolice, bile tudi politično najslavniše, najmogočnije. In tiste države so zaostale ali propale, ki so se ločile od papeža. Naravno. Ud, ki se od živenskega svojega središča loči, mora poginiti.³⁾ Ne le materijalna moč je kaj, ampak tudi moralna: vzajemna zaupnost. Tajiti se ne more, da mej zapadno Evropo in Rusijo je velika nezaupnost ravno radi razkola. To slabi vpliv Rusije na zapad evropski, kjer se določuje osoda sveta. Ako bi pa Rusija se oklenila papeža, pal bi zid, ki jo loči od zapada, vpliv njen bi rasel.⁴⁾ Rusija, prešinjevana od katoličanstva, bi bila jedna najsilovitiših moči na zemeljskem površji.⁵⁾

* * *

Mi nismo vsega povzeli iz P. Vannutelli-ja. Le to, kar se nanaša na sedanjost: Rusija ima gotovo še vero krščansko, sicer bi toliko krščanskega ne bila ohranila in ne kazala.

Zjedinjenje s katoliško cerkvijo je mogoče. Temelj zjedinjenja je vera razkolnikov sama. Saj ta se spekulativno vjema s katolištvom. Razkolno ljudstvo le količkaj podučeno, se priznanju primata ne bode vstavljalo, omikanci še manje. Mej zaprekami zjedinjenja je posebno ruska vlada. Ta, kaker tudi ruski slovanofili, se zjedinjenju ne bodo več vstavljali, ko se bodo prepričali, da zjedinjenje ne bode na kvar politični moči Rusije in posebnostim ruskega naroda. Sramoten prepad carigradskega patrijarhata bode Ruse napeljeval v -- Rim. Dandanes se vse

¹⁾ „Il governo russo vagheggia di tener tutto in sua mano e di aver tutti i sudditi suoi pienamente soggetti in tutto . . . io oso sperare che l'impero russo favorirebbe l'unione delle chiese, qualora ciò non fosse contrario ai suoi interessi. Varii sovrani di Russia, fra gli altri Pietro il grande ed Alessandro I. ed altri ancora, erano sinceramente propensi alla Unione colla santa Sede e ne dettero prove incontestabili.“ L. c. I. 249.

²⁾ „Nelle classi ufficiali di Russia si tiene che il riavvicinarsi alla chiesa cattolica sarebbe andar contro l'interesse e anche religioso della Russia: per l'idea che il Sommo Pontefice Romano è considerato come un straniero il quale voglia e possa assorbire a suo profitto le nazioni e popoli, che sono a lui sottomesse e aderenti in religione.“ II. 220.

³⁾ L. c. II. 220. 237.

⁴⁾ L. c. 221.

⁵⁾ „Se la Russia si disponesse in favore dei popoli cristiani d'Occidente, allora potrebbe verificarsi il gran connubio della più grande forza politica, colla più grande forza morale, qual'è la cattolica Religione per aver in mano in vista del bene, le sorti del mondo, e col far trionfare la potenza del cristianesimo vero ed unito in un sol corpo.“ L. c. I. 48.

hitro razvijal. Ruska vlada bode morala dovoliti, da se one krščanske oblike, katere ima, opro na Petrovo skalo, ali pa zgubi še tisto krščanstvo, katero ima.

Zjedinjenje je močno odvisno od katoličanov, ki mejijo na razkolnike: od katoliških Srbov, Hrvatov, Poljakov, Rusov. Dokler ne bodo ti z večjo omiko, z živijo vero, z idealnišim življenjem razkolnikom imponovali, do tedaj ni upanja za zjedinjenje.

Mi sami, ki smo oddaljeni od razkolnikov, pospešujemo zjedinjenje pobijajoč liberalizem v javnosti, da ne bodo Rusi nas smatrali za odpadnike od vere. Kako naj Rusi žele s katoličani se združiti, ako slišijo, da v katoliški Avstriji imamo protikrščanske postave, da se v glavnem mestu katoliške Avstrije prepoveda križ Kristusov; ako katoličani sami blatijo katolištvo, papeža, njegovo nezmotljivost!?

Moliti moramo za razkolnike, da bi milost božja sklonila njihovo voljo pod osrečujoč jarem neizmotljivega učitelja: rimskega papeža. Ma šujmo za nje! Zakaj je v misalu votivna sv. maša „za razkolnike“?! Cerkev želi, da se zanje moli! Vpišimo se v bratovščino sv. Cirila in Metoda za spreobrnjenje razkolnikov. Neki svetnik, ako se ne motim, bl. Pavel, je petdeset let žrtvoval vse svoje molitve, dobra dela Bogu, da bi se vsmilil angleških njegovih rojakov in jih nazaj pripeljal v krilo sv. katoliške cerkve. Bog ga je vslisal. Angleška se vrača, vpogiba svoj tilnik pod sladko igo Kristusovega namestnika. Zanimajmo se za razkolno versko vprašanje. Žrtvujmo kaj za misijone mej razkolniki, posebno v Bulgariji, ker se tam kat. cerkev svobodneje lahko širi. Pokažimo razkolnikom, da jih ljubimo, a ne slepo črtimo, da katoliška cerkev jim ne vzame, kar je njihovega, ampak, da jim hoče kot ljubeča mati dati, kar je božjega, nazaj jih privedi v hlev, izven katerega ni najti pravega krščanskega življenja, življenja, kakeršno Jezus Kristus tirja. Ne katere-mukoli, ampak Petru in njegovimu nasledniku rimskemu papežu je dal oblast: Pasi moja jagnjeta!

Mej razkolniki jih je mnogo, kateri so v srci katoličani, katerih očetje so za katoliško vero krvaveli. Njihovi otroci so se morali na zunaj sili vpogniti. Ako je res, da kri mučenikov je seme novih katoličanov, tedaj bode tudi v Rusiji kri mučenikov radi unije z Rimom morala unijo roditi! In za unijo v Rusiji je mnogo krvi teklo!*)

Rusija zanika primat, a svojemu glavnemu mestu —

*) „Se è vero che il sangue dei martiri feconda lo sviluppo della chiesa cattolica questo non è mancato sotto l'impero russo, e questo sangue dovrà germinare un giorno frutti di concordia e di pace fra i cristiani sinceri di tutti codesti paesi.“ I. 252.

je dala ime sv. Petra, prvaka apostolov.) Dasi Rusi primat teoretično sv. Petru odrekajo, ga dejansko odlikujejo pred drugimi apostoli. Prva stolna cerkev petrograjska je bila posvečena sv. Petru.²⁾ Cerkev sv. Izaka v Petrogradu je posnetek cerkve sv. Petra v Rimu. Sv. Petra vpodablajo s ključi v roci. Isto je znano, da Rusi tudi nekoje papeže imajo za svetnike.

Peter Veliki je imenoval novo svoje prestolno mesto, mesto sv. Petra. Morda mu je tako ime dal, da bi je Rimu nasproti postavil, ker stoluje sv. Petra namestnik. A ravno s tem je priznal primat Petrov. Razkolnike ruske spominja njihovo stolno glavno mesto samo neprestano, da je sv. Peter glava cerkve. Prepričani smo, da pride dan, ko bodo razkolniki primat Petrov tudi teoretično priznali in bode glavno mesto Rusije prestalo biti nasprotnik Rimu, ampak bode isti sv. Peter nerazdeljen vladal v Petrogradu in v Rimu!

Sklepamo z P. Vannutelli-jem:

„Rim in Petrograd so mesti, ki sti poklicani, da se združiti. Glavno mesto Rusije, ki je najmlajše mej vsemi evropskimi, mora postati podružnica starega Rima in hči mora potolažiti staro svojo Mater in zaceliti rane, katere ji je zasekala vporna druga hči: Carjigrad.

So to le prazne sanje?

Ne: up so in mogočosti, ki se naslanjajo na globoko razglabljanje sedanjih razmer celega ruskega društva, in na nevarljive obljube nebes, da enega dne mora biti zopet en sam hlev in en sam pastir.“ — — —

Samo nad peklom in nikjer drugod je zapisano: „Lasciate ogni speranza!“ Kot narod pa ruski razkolniki v peklu še niso. Naše geslo toraj bodi: Up, molitev in — znoj!

Ignacij Kralj.

LISTEK.

Iz dežele pritlikavcev.

Rekel sem Vam vže zadnjič, da v deželi pritlikavcev se mej učenjaki pred vsemi drugimi vedami goji kabalistika. Ta je nekako, ako smemo bolj po naše govoriti, pritlikavska metafizika. Zatorej pa smejo le izvoljeni v ta najviši vseučiliščini oddelek.

¹⁾ L. c. 159. II.

²⁾ L. c. II. 2 I.

Čudno je, da za kabalistiške vede so navadno sposobni le najmanjši pritlikavci, mi bi jim rekli v naši govorici „palčki“. Kabalistika se pa predava, kaker sem rekel, v posebnem oddelku. Nad vrati k temu oddelku stoji napis, ki je pa — po kabalistiški — zložen iz samih števil. Jaz sem za svojim spremljevalcem le po trebuhu mogel splezati skoz nizka vrata v učilnico.

Kar sem tu noter videl in slišal, da se le nepopolnoma dopovedati, ker mi gorjani spod solnca smo privajeni povse drugačnemu pojmovanju nego pritlikavci, ki solnca nikdar ne gledajo neposredno, ampak k večjemu vkoliker jim njegovo luč posreduje mesec. (Kaker sem namreč vže zadnji pot omenil, pritlikavci ne pridejo drugače na zemljo kot po noči). Jaz Vam hočem le objektivno popisati, kar sem videl in slišal — o pravi vsebini in smisli pritlikavske kabalistike sodite sami.

Vse štiri stene in strop sem videl od vrha do tal popisane s številkami; in kaker se mi je zagotavljalo, vsa teoretična in praktična modrost pritlikavskih filozofov obstoji baje v zlaganji in razlaganji teh števil. Številne operacije jim podajajo ključ do vseh skrivnosti naravnih in čeznaravnih. Kdor se vanje zamakne, vgleđa v njih centralno svetovno luč, katere žarki mu svetijo v najskrivniše globine božanstva in vesolnosti. Pa slučaj je nanesel, da sem naletel ravno na uro, ko je profesor slušateljem razlagal višo teorijo o kabalistiki. Njegov govor sem si toliko zapomnil, da sem Vam vstani ponoviti iz njega vse glavne točke. Preden pa začnem, Vam povem, da je profesor, z rudečo kapo na glavi, sedel na majhnem piskru, obrnjen proti poslušalcem, ki so vsak sedeli na lupini kokošjega jajca. Pa mislite si, kako lahka in zračna morajo biti telesa pritlikavskih filozofov.

„Začenši Vam razlagati višo teorijo tiste vede, ki jo po stari tradiciji imenujemo kabalistiko, priporočam Vam, da nikdar ne pridete poslušat teh predavanj, ako se niste tri dni pred postili, da se Vam jajčja lupina, na kateri sedite, pod polnim želodcem ne vdere, ker najviše modrosti ne morete doumeti nego sede na tej lupini. Prebravši (pripomnimo, da pritlikavci govorijo skoro le v participijih) obe knjigi razodenja: knjigo Jezirah in knjigo Sohar, katero je angel Razjel prinesel z nebes, veste, da je vže oče Abraham prvi gledal skrivnosti naše kabalistike. Naša najviša veda se je torej spočela v umu svetovnega bitja. To bitje je pa najviša enota, obsegajoč v sebi vse mogoče enote. Zvrgši se v sedanji svet razštevila se je najviša enota v enote posameznih reči ter nehala kot taka. Posamezne enote tedaj, ki se nam konkretno javljajo v poedinih rečeh, so integralni deli najvišega bitja. Kar podsolnčni filozofi zovejo abstrahiranje, ni pravzaprav nego soštevanje, ali, da govorimo ontologično, rekonstruiranje najviše enote, katera se je, kaker sem rekel, razštevila v svetovne poedinki. Operacija s številkami, katero tam gor imenujejo matematiko, je tedaj sredstvo, po katerem se sve-

tovno bitje, kot najviša številka, vrača spet v sé, k svoji zave-
sti; in računajoči človeški razum je le del neskončnega, najvi-
šega razuma, kateri se iz posameznih človeških razumov rekon-
struira; pride čas, ko se ta proces dovrši in se vsi posamezni razumi
vskup zlijejo v neskončni razum. Tedaj bodo prenehale poedinke
in mnogoštevilnost: tedaj nastopi, kakor je bilo od početka, eno
samo, absolutno število. Ako se pa v posameznih razumih so-
števa ali rekonstruira neskončno bitje, potem ni težko razumeti,
da človek z razumom obsega neskončnost in doumeva njene skriv-
nosti. In to je razlog, zakaj je kabalistika kot veđa abstraktnih
števil, mej vsemi vedami najviša, veđa, ki ob enem obsega vso
vero, kajti ona ne le da Boga doumeva, ampak ga celo osve-
stuje in znova vstvarja; kabalistika torej oklicuje absolutno isto-
vitost vere in vede, božjega in človeškega razuma. Vidite potem-
takem, kolika moč je v številu. Da, vsa, edina moč je le v šte-
vilu. In ker je številjenje operacija božjega razuma, se po šte-
vilu določuje in preminja tudi resnica in pravo. Ker pa božji
razum deluje po človeškem kot svojem organu, je resnica in
pravo edino odvisno od večine ljudi t. j. od tako zvanega jav-
nega mnenja. Nekdo tam gor pod solncem je hotel trditi, da sta
resnica in pravo neodvisni od človeškega mnenja, da se ne sme
poslušati, kaj meni velika množica, ampak razsvetljeni, učeni fi-
lozofi; kajti zgoditi se zna, da se vsa velika masa moti, v tem
ko le en učenjak spozna, kaj je pravo. Pa to je krivo; ampak
dovolj je nabrati za kako mnenje večino glasov — in to mnenje
je za tedaj edina resnica, kateri se mora vse klanjati. Tako
tudi mora vse naše delovanje meriti na večje število. Pisati mo-
ramo tako, da povlečemo na svojo stran večino bravcev, in pa
tako, da si pridobimo kar mogoče veliko število naročnikov in
da tem potom priroma tudi v naš žep kar mogoče dosti tolarjev.
Sploh, ne vem vže kako bi Vam mogel še drugače v glavo vtep-
sti najbolj fundamentalno resnico vse filozofije: da število edino
je bistvo reči, je Bog in človek skup, je vse!"

Ko smo zapustivši kabalističko šolo na nasprotni strani stla-
čili se skoz nizka vrata, smo stopili na prostoren trg. Na prvi
pogled sem videl, da je prostorno razmerje na tem kraju dosti
veče kakor drugod po pritlikavski deželi, in se celo bliža tu pa
tam našemu. Nisem se mogel zdržati, ampak vprašam koj svojega
spremljevalca:

"Kako to, da je tu vse večje, nego sem videl dozdaj pri
vas?"

"Prišli smo v žensko provinčijo!"

"Hudirja, so ženske pri vas večje kot pri nas?"

"Veče — v vsakem oziru."

"V vsakem oziru?!"

"Tako je. Veče telesno, in večje duševno."

Tedaj sem se domislil domine Abundije, ki me je sprejela pri vходу v pritlikavsko deželo. Vprašam :

„Je domina Abundia tudi od pritlikavskega ženskega spola!“

„Je. Ona gospodinji in kuha.“

„Od kod pa, da so pri vas ženske tolik korak naredile pred možkimi? Pri nas je ravno narobe — mi jih imamo vse pod petami.“

Na to molči moj spremljevalec in me pelje na sredo trga pred visok spomenik. Na visoken obelisku so se svetile velikauske škarje iz čistega zlata. Strme sem gledal v ta žensko-pritlikavski misterium. Kaj pa bo to?

„Ta spomenik so si postavile pritlikavske ženske l. 5677 razodenja duha Razjela.“

„Kako je prišlo do tega?“

„Vsa zgodovina tega najimenitnejšega dogodka naše domovine je poznejšim rodovom v spomin zapisana na tem obelisku.“

Pogledam — in res, ob vseh štirih straneh je bil obelisk opisan s številkami.

„Povedati Vam hočem ob kratkem, kar se bere na obelisku. Živel je tiste čase tam gor pod solncem zverinski človek, rekali so mu Tone od Kala. Sicer pa ni še dognano, ali je bil resnično človek. Kajti kdor bere listine tistih časov, ni mu težko spoznati vže iz samih imen, katera so mu pridevali, da je res kateri starih duhov, katere je Bog iz nebes pahn timer, tičal v njegovih kosteh, ako ne celo živalska duša katere zverine. Nekateri so menili, da se je evangeljski „Malhus“ v njem spet večlovečil, drugi so ga imeli za „potomca Hunov in Vandalov“; večina njih pa so bili prepričani, da je iz živalskega rodu; pa tudi tu so bila dokaj različna mnenja: ta je gledal v njem „osla,“ drug „muho,“ tretji „dihurja,“ pa „urha,“ in celo „sibirsko hijeno“. Jaz — po svoji pritlikavski pameti — bi mislil, da poslednje bi znalo biti najverjetniše, kajti krvoloč en je bil tako, da je ljudem sekal stegna in jih prodajal; od tod je še zdaj v prigovoru „krvavo stegno“ Toneta od Kala. Slednjič se zverina spravi na naš — takrat še nežni — spol, češ, da je od Boga poslan prirezavat jim jezike s škarjami, katere so mu za to delo nekje posebe blagoslovili. Naravno, da se je ves ženski rod vzdignil proti temu skvrnoslovu: tudi možki so pristopili svoji drugi polovici na pomoč — nosili so jim repe od kril (kar je bilo seveda pozneje vsodno, kajti ženske niso nikdar več možkih oprostile te poniževalne tlake, kar je posebno zakrivilo, da one zdaj nam gospodujejo). Prišlo je prvič do praske, potem pa do prave krvave bitke mej ženskim rodom pa mej „sibirsko hijeno“ in njenimi vojaki. Prav na tem trgu, kjer zdaj stojiva, je bilo bojišče. Toneta od Kala so razljučene žene razpraskale in vzešši mu škarje razrezale ga na kose; potem so pa planile na njegovo vojsko in jo razgnale

na štiri vetrove. Ta spomenik se je postavil v proslavo ženske zmage.

Pa kmalu potem se je začelo možkim slabo goditi. Ženski jeziki so začeli tako naglo razraščati se, da so doma in zunaj možke prekričavale. Na mesto trezne možke pameti je nastopil ženski krik, kateri si je v kratkem vse vpokoril. Socijalna stran naše narave se je predrugčila: do takrat so bile one podložne možkim, od tedaj so možki začeli služiti ženskam. Možkih se je pa lotila neka žalost, hirati so jeli, in rod za rodom prihajal je manji; a ženske so se čedalje bolj debelile, in začeni vzdigati glavo po konci v znamenje gospodstva, so se od leta do leta daljšale — take jih imamo danes pred sabo: mi, možje, smo vedno revni pritlikavci, one, domine, so same kraljice.“

„Kaj mi pač pravite!“

„Gorje nam, pa kaj si moremo več pomagati! Zasedle so vže povsod prve stole; da, izključujejo nas vže od učenja nekatereh viših ved. Pa tudi nad zemljo vže zahajajo na tamošnje visoke šole. One hočejo biti doktorice, one pesnice, one lep-slovke, one odvetnice, sploh vse, kar smo mi nekdanj vpravljali. One vže tudi politikujejo!“

„Imate tudi pri vas politiko?“

„Tudi politične zборе in časnike, imamo državni zbor itd.“

„Potem pa tudi volite?“

„Jej, seveda — a možki vže sto let ne volimo niti se da-mo voliti.“

„Morda zato, ker vas one nočejo voliti.“

„Tako je — žalostno, a res.“

„Vaše ženske morajo biti res pravo čudo. Bi bilo mogoče, da bi jaz prišel v njih družbo in jih od bliže spoznal?“

„No, še danes boste imeli priliko; ravno nocoj nam napra-vijo veselico z banketom in plesnim vencem. Pa pridni moramo biti. Vi ste preveliki, in naše ženske rade sumijo. Komaj Vas zagledajo, bodo mislile, da ste prišli kraljevat mej nje. One tega nečejo, ker so vže same vse kraljice. Ako hočete v njih družbo, zapomnite si, da se boste klanjali do tal, roke jim poljubljali, podnožek jim postavljali itd.“

* * *

Bilo je do večera še nekaj ur.

„Kam me peljete zdaj?“ vprašam svojega spremljevalca.

„Le za menoj.“

V kratkem prideva pred hišo za pritlikavske razmere precej visoko. Nad vrati se je bralo v njih jeziku: „Pritlikavska tiskar-na.“ Tiskarna pa pri pritlikavcih pomeni tisto hišo, kjer ima sedež vsa viša pritlikavska inteligencija t. j. vredniki, pisatelji, pesniki, politiki obojega spola.

S posebnim zanimanjem si ogledujem tiskovne priprave.

Kaker sem zvedel, pri pritlikavcih se mej vrednike in politike ne sprejemajo ljudje, ki so si po šolah s teorijami belili glave; kajti glavni pogoj visokega politikovanja — pravijo — je „praktični razum“; menijo pa, kaker nekdanj Feliks o Pavlu, da filozofija in učenost človeka — zmeša. Moj spremljevalec mi je zagotavljal, da večkrat celo ni veliko razločka mej železno pametjo tiskarskih strojev pa mej pametjo vrednikovo.

Za visoko mizo sredi tiskarne je sedel pritlikavec z naočniki — katerih sicer nikjer nisem videl v pritlikavski deželi. Zamisljen je brskal s peresom po papirji pa naglo stikal po knjigah, ki so mu stale na desno in levo nakopičene.

„Ta je glavni vrednik politiskega lista za vse pokrajine našega kraljestva,“ dopoveduje mi spremljevalec. „Odličen politik, vrl narodnjak! Veselilo ga bo, ako se ga obročite.“

„Gospod glavni vrednik — pozdravljam ga — nisem pričakoval, da me doleti čast ponižno se Vam pokloniti.“

„O, me veseli, me veseli, da ste nas pohodili“ — odvrča mi okleknivši se z desnico mojega mezinca. Zgovoren je bil in pripovedal mi je svoje življenje.

„Meni je ime Butec; sin sem rajnega Janeza Butca iz Koprive. Jaz nisem nikdar mislil, da pridem kdaj do tako visoke službe. Do petnajstega leta sem pasel polže. Nekega dne pa mi reče oče, rajni Janez Butec: Moj sinče Butec, ti pojdeš v mesto. In tako se je zgodilo. Dve leti sem raznašal po mestu pekovski kruh; potem sem poskusil šolo — prišel sem do vrat prve latinske. Sola mi ni dopadla. Kar me sreča zanesé sém, v to tiskarno, mene, pravim, Butca. Šest let sem se tu šolal, in dosti dosti sem se navadil od teh strojev. Poslednjič vmrje glavni vrednik, in, ker je bila moja logika in izkušnost znana vže po vsem kraljestvu, izbrali so enoglasno mene za glavnega vrednika. Mislite si li: delati javno mnenje?! — ha, to niso šale!“

„Tudi pri Vas imate javno mnenje?“

„To javno mnenje sloni na mojih ramenih.“

„Kako to?“

„Pri nas pritlikavcih je tako. Le to, kar se tiska v politiskem listu, velja, le to je razodeto od duha Razjela. Kar se tu bere, se sprejme slepo, brezpogojno. Pri nas greši le oni, kdor misli drugače kot mi tiskamo. Pa pritlikavci so se tudi vže zdavno odvadili drugače misliti nego se bere v naših listih.“

„Tudi razumniki se ravnaajo po Vaših receptih?“

„Pa pri nas sploh nihče razumnik ni, kdor bi si upal drugače misliti ali govoriti, kaker se tiska v naši tiskarni.“

„Po tem pa Vam ni težko stvarjati javno mnenje?“

„No, od začetka ni šlo gladko. Energije je bilo treba. Če se je postopil kateri pritlikavec vgovarjati, kar pomandrali smo ga, zmleli, kaker mlinski kamen zrno. Kar na revolver smo šli. Tako smo si vkrotili vse, pod petami nam je vse!“

„Tako strašni ljudje ste pritlikavci? Kaj takega še nisem slišal svoje žive dni.“

„Vam je vseč ogledati si zadnjo številko mojega lista?“

Da mi list, tiskan na gladkem papirji. Format je bil za pritlikavske razmere ogromen, tako da bi prav lahko celega pritlikavca vanj zavit. Srečo prve strani je zavzemala podoba ženske, katero je ilustroval voden članek: „Mis M. S. — izumiteljica najnovejšega ženskega svitka.“ Sledila so razna naznaila, kje in kako drago se prodajajo ženske kite, krila, repi itd. V predalu, ki bi bil pri nas odmenjem za politični razgled, bral sem mej drugim naslednjo zanimivo zgodovino: „V provinci D. je sklicala Mis M. shod svojih ožiših somišljenic. Razpravljale so se velevažne zadeve. Mej drugim se je enojezično sklenilo, da se ima obče-pritlikavsko politično društvo postaviti na strogo žensko podlago: Sprejme naj se mej pravila paragraf, ki določuje, da se ima število možkih udov omejiti na eno tretjino in da na vse veke nima biti predsednik možki. Ko bi pa ženska javno nastopila, jo morata vselej častno spremljati dva pritlikavca. Prvo, častno mesto pri javnih shodih, zborovanjih, pri banketih in privatnih obedih tiče za vselej ženski. Možki mora, bodisi da piše ali govori, žensko naslavljati „milostna“. Možkim, ki bi kratili ženskam dolžno čestčenje, se določuje najobčutljiviša kazen, namreč da jim ženske odtegnemo pogled za en mesec, za pol leta ali tudi za več let. Ko je žaljena ženska čast, bodi ženska trda, neizprosna: ne daj se omehčati, dokler ji ni pritlikavec s spokornimi solzami kleče opral nogovic. Možkega moramo stirmoglaviti, da se zgrevan, obupan, bled vrne k nam. Vzor ženskega ponosa bodi nam ona „trdosrčna“, katero je pesnik tožil „strunam“. Bodimo ponosne, osorne. Sploh naj možki vedo, da ženske zastopajo višo inteligenco, in ako hočejo nam kaj govoriti ali pisati, naj izbirajo le višeznanstvene, filozofične predmete, kaker bi bilo vprašanje o početku vesolstva, o Darwinovi teoriji, o tem, kar se pravi generatio aequivoca, o estetiki itd. Pesništvo sploh nima najmanjše vrednosti, ako se izključljivo ne peča z našimi cvetočimi lici, belimi, gladkimi rokami, modrimi očmi, z našim vitkim telesom, z našimi kitami in krili. Pesnika, kateri tega za vso lepo umetnost temeljnega pravila ne pozna, preziramo, obsojamo. V gledališči imamo le ženske besedo; možkim ne dovoljujemo nego ploskati in obsipati nas z venci.“

„Čujte, to je pa res radikalno.“ pravim odloživši list.

„In vender nam se zdi tako boljše,“ odgovarja mi glavni vrednik, „kajti odkar nam ženske gospodujejo, dobro jemo, mehko spimo, in pa — en sam pogled „milostne“ vznesse nas v tretje nebo.“

Z globokim poklonom sem se ločil od velevednika —

Butca.

Naša politična izpoved.

Odprto pismo.

V Gorici 15. nov. 1892.

Vi tedaj od mene nekaj pričakujete, nekaj, kar glede na sedanje razmere na Slovenskem, ali morda bolje na Goriškem, ne storim prav rad. Nič manj, nič več: naj bi molil pred Vami svoj politični „credo“!

Malo sem sicer politikoval. Le dvakrat ali trikrat sem v „R. Kat.“ zašel na politično polje — to bi bilo vse . . . Ne! Zabil bi bil kmalu onih pet mesecev, ko sem skrivno vrejeval tako zvano „staro Sočo.“

Do politikovanja nimam veliko veselja. Saj tudi vtegnem ne. Morajo biti vže posebni razlogi, da bi se dal speljati v politiko.

Pa iz onega malega, kar sem poskusil na političnem polju, bi se vender dalo posneti, kaj mislim o glavnih vprašanjih naše notranje in zunanje politike. Čudom se moram čuditi, kako morejo nasprotniki moji razvpivati me za servilnega pristaša Taaffe-jeve vlade, za Hohenwartovca, za zagovornika tako zvane „trojne“ ali trodržavne zveze!

To vse je laž, to vse politiško obrekovanje! S katerih mest v „R. Kat.“ ali sploh v mojih spisih so vstani stikati kaj takega proti meni? Na dan z dokazi!

Se ni teden od tega, ko je radikalni naš dnevnik svojim bralcem opisoval „način, . . . kako sta škof Missia in g. Mahnič, očitno po vzkazu dunajskih vladnih krogov, provzročila globoko segajoč razdor v slovenskem taboru.“

In še „očividno“?! Da bi gospoda imeli oči zdrave — videli bi vse drugače!

Spregovoriti hočem torej le dvoje besed v pojasnilo ali bolje — v ohrambo svojih političnih nazorov. Pa niti tega bi ne storil, ko bi moji nasprotniki ne bili nasprotniki idej in svete stvari, katero zagovarja moj list, in ko bi se ravno teh politiških obrekovanj ne posluževali na kvar isti stvari.

Razvpiti nas za servilne, brezhotne, po naslovih in križcih ali celo po mitrah loveče se kreature vladine politike, za brezvestno orožje centralizujočih, germanizujočih dunajskih teženj — to je isto kar vničiti naš vpliv pri narodu, in s tem zadržavati pri Slovencih zmago katoliških načel nad liberalnimi!

Zato tedaj hočem spregovoriti. Vem sicer, da te točke so delikatne, pa nihče naj ne misli, da imam pri tem Bog ve kake

skrivne, stranske namene: kar porečem, naj velja le kot izpoved mojih političnih nazorov; varuj me pa Bog, da bi hotel te nazoru komu vsiljevati! —

Bistveno nič novega ne povem. Da ne bo kdo mislil, kakor bi bil jaz še le danes — Bog zna, iz katerih ozirov — začel drugače soditi o sedanjí vladini politiki, katero vodi grof Taaffe, náte nekaj stavkov, s katerimi sem — kmalu bo dve leti od tega — označil politiko Taaffe-jevo: „Znak Taaffe-jevega ministerstva je zmerno polovičarstvo, ki se ne nagiblje niti na desno niti na levo. Ako hočemo vprašati po načelu, kateremu se pokori Taaffe, moramo odgovoriti: njegovo edino načelo je, da ne izpoznava nikakega načela.“¹⁾

Kaj pri meni velja mož, kaj velja vlada brez načela, je znano sê vsake strani „Rimskega Katolika“. Meni je ljube najradikalnejše liberalstvo kot breznačelnost. Zatorej v istem spisu prorokujem: „Šest let Taaffe-jevo ministerstvo ali ka terokoli od Taaffe-jevega duha — se ne bode več vzdržavalo“; kajti „zmer-na, srednja stranka, stranka brez načel, bo prej ali kasneje izginila popolnoma ter potegnila za seboj ministerstvo Taaffe-jevo.“ Ravno tam pišem, da delovati s tako politiko za prihodnost Avstrije je nemogoče, je nezmišlno!

V tem smislu smo vedno in povsod i pisali i govorili o Taaffe-jevi vladi. Pa Vi sami mi spričujete: „Da ste Vi proti Taaffe-jevi vladi, to je celému svetu znáno.“ Da, znáno bi moralo biti, a znáno ni. Pa berite „Sl. Narod“, berite „Slov. Svet“, „Novo Sočo“, „Edinost“ — in preverili Vas bodo, da sem jaz bolj vladen, bolj ministerski od samega ministerskega predsednika!

Druga točka. Vi pišete: „Da ste pa proti Hohenwartovemu klubu, tega svet ne ve še.“ In vendar bi moral svet vedeti tudi to! Da bi le hoteli oči odpreti ter brati, kar sem pisal — kmalu bo štiri leta od tega —: „Osnovati moramo (v Avstriji) javno katoliško stranko. Francija, Italija, Nemčija imajo dobre organizovane katoliške stranke, katoliška Avstrija — sramota! — nima je še Razmere nam nalagajo, uas pozivljejo, da si osnujemo katoliško stranko v javnem življenji, ker je ni še. V državnem zboru mora ta dobiti konkretno obliko ter od tu vplivati na postavodajalstvo in na preporek katoliške Avstrije.“

In kako si mislim jaz novo katoliško stranko? Berite! „Njej bi morali pristopiti vsi avstrijski narodi brez izjeme. Samo ob sebi se razume, da kakor bi katoliška ideja stala na prvem mestu v programu, tako bi drugo mesto morala zavzeti ideja federalizma in jezikovne enakopravnosti. Hvala Bogu, da se nahaja tudi mej Nemci konser-

¹⁾ „Rimski Katolik“ 1891 str. 75, 76.

vativna stranka, ki zna naravne pravice spoštovati tudi pri tujih narodih. Nemcem pa, dasi so katoličani, Nemcem iz vrste Lienbacherjev itd., ki se ne morejo toliko povzdigniti, da bi razumeli pomen znanega krščanskega stavka: česar nočeš, da ti drugi store, tudi ti drugim ne stori — takim ne podajajno rok v zvezo, ker se svojimi ponemčujočimi, centralizatoričnimi težnjami netijo prepri in delajo spor mej narodi. Avstrijo razdirajo v zmislu Mazzini-jevem, v zmislu ložinem. Nič ne dé, ako bi vsled tega stranka federalistično-katoliškega programa imela biti šibkejša. Tu ne gre za to, koliko nas je, ampak le za to, da se združimo na zdravi, neomajljivi podlagi resnice in pravice. Kjer je resnica, tam je končna zmaga. („1“)

Govorim, ali bolje govoril sem pač jasno! Moj vzor je bil in je nemški katoliški centrum; kaj takega bi se moralo — seveda mutatis mutandis z ozirom na posebne avstrijske razmere — osnovati tudi pri nas! Po tem naj se sodi, kak centralist, kak germanizator, kak vladen oportunist sem, slednjič — kak Hohenwartovec!

Radi česar nisem nikdar srca imel za Hohenwartov klub, bila je njegova neodločnost, in bojazljivost, ki je vselej v njem vladala in še vlada. Tak klub je nesposoben voditi parlamentarno katoliško stranko, kakeršna bi morala biti po mojem vzoru. **Avstrijo more rešiti le katoliška odločnost.**

Res sicer, da pišem v istem članku: „Pri tem se ne ločujemo od desnice, ki dandanes gospoduje v naši parlamentarni borbi“ — a besede, katere koj potem sledijo, kažejo, kako to mislim: „Nji (desnici) dovažajmo po novih volitvah katoliških mož, da se katoliško prerodi in ojači, da počasi prodre v nji katoliška ideja, da mine iz nje pomišljavost in znana bojazljivost, ki se vsakrat razodeva, ko gre za katoliško stvar.“ In: „Pred vsem in najprej bi moralo vse naše delovanje za zdaj meriti na to, da se zdravi, katoliški elementi v sedanji državnozborski desnici ohranijo in ščistijo ter po novih volitvah pomnožijo in vkrepijo, dokler se iz nje ne porodi prava t. j. odločno katoliška stranka.“ Kar govorim o ščiščenji desnice, zadeva pred vsem Hohenwartovce, katerih mnogi imajo sicer nekaj konservativnega in federalističnega na sebi, a katoliškega ali celo odločno katoliškega malo ali nič. Kaker brž bi se spolnila moja želja, bi Hohenwartov klub izginil vtonivši v katoliški desnici.

Kaker vidite, meni ne gre za ime, ampak le za stvar, za katoliško stranko v državnem zboru: to bi si morali osnovati — imenujte jo potem „desnico“ ali „centrum.“ Jaz vsaj — re-

1) „R. K.“ 1839 str. 347, 348. („Hörsel'sche Revue“ 1841 str. 70.)

čem odkrito — ko bi jutre bil voljen za državnega poslanca (za kar pa — bodite brez skrbi — ne bom kandidoval), bi ne vstopil v Hohenwartov klub.¹⁾

Pa Vi pravite: ako sem res nasprotnik temu klubu, moral bi biti tudi dosledno nasprotnik njegovemu znanemu glasilu, dunajskemu dnevniku. Prav pravite. Kaker zagotavljate, to glasilo velja v Vaših očeh prav malo, tako da z novim letom ne boste več njegov naročnik. Tedaj še le z novim letom ne boste več!? Jaz pa nisem vže dve celi leti naročnik njegov, a koravno sem bil prej dolgo vrsto let. Tako se mi je zamerila njegova Hohenwartovska-staročeska politika! Vidite, da sem jaz veliko naprej kot Vi in morda veliko družih, ki bi svojo glavo zastavili, da sem vže zdavno dušo in vest prodal Taaffe-ju!

Kar se tiče poslednjič trojne zveze, ne govorim rad o nji, ker je vprašanje kočljivo in imajo sploh drugi oblast določevati o vnani politiki. Vender dovolite mi izreči, da jaz nisem za njo. Razlogi so različni. Prvi in najtehniji razlog je, ako smem tako reči, katoliški. Trojna zveza pomeni potrditev politiskih dejanj, ki so se poslednjih trideset let v Italiji dovršila. Kdor ima le kaj čustva za sv. cerkev in njenega glavarja, mu mora vže o tej misli srce krvaveti.

Drug razlog je zgodovinski. Zgodovina je zanesljiva, rekel bi nezmotljiva učiteljica. Uči pa zgodovina, da ideje so velesile, katerim se narodi in države cela stoletja klanjajo. Taka ideja je v našem veku ideja narodnostna. Ideja ta, ki jo masonstvo obožuje, zahteva državno zedinjenje narodov. Italija in Nemčija ste vže na poti nacionalnega zedinjevanja. Edina zapreka, da nisti še dospeli do svojega konečnega smotra, jima je Avstrija. Je-li pa verjetno, da si bosti ti dve državi iz ljubezni do nas dali vstaviti na poti do popolnega zedinjenja. h kateremu ju sili tradicija, sili najmogočnša ideja našega veka, in, kar je največ, k čemur ju naganja ona skrivna velesila, ki vodi in določuje potitiko evropejsko vže nad sto let, masonstvo?!

Da, m a s o n s t v o zapoveduje Evropi. Nečem namreč trditi, kaker bi o s e b n o prijateljstvo nemškega in italijanskega vladarja nasproti nam ne bilo odkrito, resnično — a vsode narodov in držav dandanes ne določujejo vladarji, ampak sile, ki od z d o l e j n a v z g o r r i j e j o. Revolucija v Italiji je vpra-

¹⁾ Ravno tako sem tudi v neki seji goriškega pripravljnega odbora za katoliški shod meseca junija govoril proti temu, da bi se našim državnim poslancem (Hohenwartovcem) izreklo brezpogojno zaupanje; in zahteval sem, naj bi se sprejela resolucija, po kateri bi smeli od slov. poslancev zahtevati, naj izstopijo iz Hohenwartovega kluba; naj se ločijo od sedanje desnice, ko bi se v nji odločniše ne povdarjale katoliške zahteve, ter pristopijo naj katoliškemu "centru." To je bil moj predlog. Ne vem, po kaki pomoti ni prišel v referat, da bi se bil razpravljajal pri pripravljavnem katol. shodu v Gorici.

šanje časa; jutre se zna, zgoditi, da monarhije ni več — in naš zaveznik, kdo bo? In Nemčija? Je li volja nemškega cesarja tako krepka, da bo brzdala duhove, ko bi se jutri vneli za nacionalno idejo, kakor se se leta 1870 proti Francozom? In se li ne nahaja i v Nemčiji i v Avstriji dovolj netilne snovi za tak ogenj?! Je velenarodnostna ideja vže izmrta? Dovolj najmanjši potres, in Avstrija je jutre — sama.

Pa kod naj bi si Avstrija iskala zaveznikov? Najprej v svojih narodih, katerih naravnim zahtevam naj bi vender enkrat zadostila. Kdaj vender pridemo iz onih časov, ko vže slovensko govoriti diši po veleizdajstvu, ko se nemštvo identifikuje z avstrijstvom? Malo zahtevamo, in kar zahtevamo, je naravno, je pravično — in še tega se nam noče dati!!

Kar se pa tiče zunanjih prijateljev, s katerimi bi se imela Avstrija zavezavati — o tem govorit nisem poklican jaz — vender našli bi prijateljev, pravih, zanesljivejših prijateljev, da bi le temeljitejši hoteli proučevati bližnjo preteklost ter enkrat do dobra umeti, da v zgodovini je vselej preteklost predpogoj in podlaga prihodnosti. Morda pa se mi ponudi še kdaj priložnost, da tudi jaz kaj več o tem spregovorim. — Zagotavljam, Vas svojega spoštovanja.

Dr. Mahnič.

Raznosterosti.

Slovani in katoliški shodi.

Katoliška ideja hoče prodreti pri katoliških Slovanih iz zasebnega življenja v javnost.

M i S l o v e n c i, dasi najmanjši Slovanov, smo p r v i mej njih imeli katoliški shod in smo sklenili pod vodstvom svojih škofov, naslednikov apostolov, kaj nam je storiti, da tudi v slovenskem javnem življenju zopet zavlada Bog naš in Zveličar Jezus Kristus.

Tudi na Hrvatskem poznamo vrlih mož, kateri bodo pot pripravljali shodu Hrvatov, na katerem se bodo katoliški H r v a t i posvetovali, kaj je tudi njim vkreniti, da se zopet pokristijani, pokatoličani in okrepi javnost hrvatska!

P o l j a k i so blizu kat. shodu. Kakor časopisi poročajo, se je vže določil kraj shodu: starodavno Krakovo!

Tudi Č e h i nečejo zaostati. To nas posebno z radostjo napolnjuje. Kajti ni ga roda slovanskega, ki bi tako krvavo po-

trebovali katol. shoda, kakor ravno česki narod. Liberalci so v Čelih javnost skoro popolnoma popaganili. Da pride reakcija, je skrajna sila, posebno radi rastočega socijalizma. „Večerní Noviny“ pišejo št. 133. t. l.: „Gotovo bi ne mogli lepše oslavití jubilejno slavnost Leona XIII., kakor če bi srčna želja vseh vernih katoličanov naše domovine se spolnila: da bi se vendar enkrat dobro organizovali oni, katerim se bije srce za cerkev katoliško. To je posebno v naših dneh treba, ko se vera zasmehuje, duhovstvo sramoti, ko so čast sv. Očeta začeli teptati z nogami tudi oni ki hočejo vendar „katoličani“ biti imenovani. Skrajen čas je, da se opogumimo. Sovražniki vsega svetega sklicujejo prav mrzlično dan za dnevom shode, in se posvetujejo, kako bi vničili podlago, na kateri sloni prava sreča narodov, in kako bi jo nadomestili z razkošjem, ki človeško srce le razrušuje. Ravno radi tega tudi mi ne pomisljajmo se, ampak snidimo se tudi mi, da bomo vedeli, kaj in kako nam je začetiti, da odvrnemo od svojega ljudstva toliko zlo... To bi bil zopet en korak naprej. Bog blagoslovi ta korak! Katoliški shodi, ki so se v tolikih deželah vže imeli, naj nam bodo v vzgled, da ne bomo lenili! S tem bi dokazali, da še živi pravi duh katoliški v česko-slovan-skem narodu!“

O tem veselem oznanilu mi katoliški Slovenci, mi, ki smo vže okusili sladak sad katoliškega shoda, in ki svoje brate ljubimo, ne moremo, da bi Čehom, Poljakom in Hrvatom iz dna srca ne želeli lastne skušnje, kako prijetno, kako uspešno za ljudstvo je posvetovati se skupno v Gospodu, a kako poguben je tak posvet in strašen za sovražnike Boga in ljudstva!! Zavoljo tega se pridružujem s celo dušo tudi mi izpod-budnemu ognjevitemu klicu: Nuže, bratři, vzhurru! Hlaste se — a priprave se! Pán Bůh s námi, kdo proti nám! Zdař Bůh!

Kršćanska odločnost in krščanska ljubezen.

Odločno odbijati nesramnega brezverca, ki sega na čast Boga, zavračati ga ne vstrašeno, ko skuša vkrasti tisočerin svojim bratom edino zveličavno vero, pogumno in vstrajno prepričavati ga o resničnosti vere, da bi se ne pogubil, je našu liberalnim katoličanom znamenje — čujta! — pomanjkanja krščanske ljubezni, znak sovraštva! Katekizem, katerega neki priznavajo tudi liberalci, opredeljuje krščansko ljubezen: Ljubezen je nadnaravna čednost, ki nas vsposablja, da Boga ljubimo čez vse in svojega bližnjega kakor sami sebe iz ljubezni do Boga. Najbolj moramo ljubiti Boga,

drugič sebe in bližnjega. A ne kakerkoli, ampak ljubiti, ker in kaker Bog hoče.

Ljubiti se pravi: hoteti dobro. Koga najbolj ljubiti se pravi: hoteti mu največje dobro, ki je glede Boga slava njegova, a glede ljudi vera. Mnogi ljudje pa vere s a m i nečejo, da, hočejo jo tudi bližnjemu vkrasti, in B o g u dolžno pokorščino javno tajijo. Se more torej zgoditi, da se res še krščansko ljubi, če tudi se komu nevšečnosti provzročuje? Da.

Oče ima sprijenega, trdovratnega sina. Vsa lepa opominjanja so zastonj. Sin gre gotovi pogubi nasproti. Da bi ga spravil na boljšo pot, njemu v srečo začne ga trpko ostro opominjati, tepsti. . . . Očetu gotovo se ne more odreči ljubezni. Ako bi je ne imel, bi pustil sina, pozabil ga. Ljubezen ima i oni katoliški pisatelj, ki trdovratne brezverce trpko kara, z namenom, da bi jih prepričal o veri. Saj jim hoče vrniti n a j v e č e d o b r o !

Popotnik videč, da ropar hoče vbiti njegovega sopotnika, je dolžan iz ljubezni se roparju vstavljati celo preteptati, raniti, vbiti, da le ohrani svojemu bližnjemu življenje. Katoliški pisatelj, ki odločno zavrača brezverske pisatelje, ki skušajo vkrasti vero mladini, pogubiti jo za večnost, ima gotovo krščansko ljubezen. Ako bi je ne imel, bi le brezposelno gledal, da ji sovražnik vkrade n a j v e č e d o b r o .

Po državnih postavah se sme državljana zapreti, celo umoriti, ko je prestopil kojo prevažno postavo: koga okral, razžalil cesarsko čast, izdal državo. Bog je več od države, njega moramo najbolj ljubiti, najodločnije braniti njegovo slavo. So pisatelji, ki pravijo, da je Bog trinog, da je vera neumnost, nespamet. Katoliškemu pisatelju, ki take bogokletne pisatelje zavrača ne z rokovicami, ampak se sveto jezo, se gotovo ne more odrehati ljubezni, kaker ne sinu, kateremu kri vskipi, ko sliši, da se mu očeta obrekuje, sramoti! Saj brani tistega, katerega je n a j b o l j b r a n i t i d o l ž a n .

Da, krščanska ljubezen ne le, da ne prepoveduje, a m p a k v k a z u j e , da se odločno vstavimo onemu, ki sam trdovratno neče priznati vere za največje dobro, ki jo drzno hoče vkrasti svojemu b l i ž n j e m u , ki vpor oznanjuje proti B o g u .

Katoliški liberalci pa niso tega prepričanja! Njih ljubezen je širši od one, ki je v katekizmu. Oni jo umevajo tako-le: prava ljubezen mora obsegati v s e i n s i c e r z j e d n a k o g o r e č n o s t j o . Bog pa ni vse. Poleg njega je tudi — hudič. Prave ljubezni bistvo je, enakopravnost. Ako bi se vera tako povdarjala, vtegnila bi se enakopravnost mej Bogom in hudičem kaliti. Bog bi bil prvi, a hudič drugi. To bi bilo proti ljubezni krščanski! Hudiču prosto roko! Prava ljubezen krščanska je to-raj: molčati, ko pisatelji spodkopavajo vero, vpor proti Bogu oznanujejo, bodi, da gre na zadnje vse k hudiču!

To je logika, to je ljubezen liberalcev. Ne, bodo morda

Vgovarjali liberalci. Mi priporočamo rahlost, milobo v boji proti nasprotnikom vere, da jih pridobimo! Gospoda, koliko ste jih pridobili od leta 1870 do 1 1890, ko ste molčali, jih podpirali, dopisovali v njih časopise, milo zavračali?! Ne boljši, ampak vedno držiš so postajali! In koliko Slovencev bi ne bilo prišlo ob vero, ako bi jih bili koj od začetka odločno odbijali! Bodi, da bi par dotičnih brezverskih pisateljev radi zavračanja še bolj se veri odtegnili — a tisočine drugih Slovencev bi bile rešene! Bolje, da grejo v pekel dva ali trije, kakor tisoči! Sè svojo „obliko“ niste vi odpravili ničesar, fjaško ste imeli. Dovolite, da skušamo mi z drugo „obliko“!

Razumemo! zakaj toliko priporočujete ljubezen do sovražnikov vere: O čemer človek ni prepričan, česar ne ljubi, zato se tudi ne ogreje. Ta stojičnost liberalcev glede vere izvira iz njih zavedne ali nezavedne nevere, sovrašstva do resnice. Kdor popustljivost, molčečnost, spravljalivost, ljubezen do laži oznanjuje, priporočuje, ta ljubezen zlorabi, ker dela iz nje nasip, barikado proti resnici v obrambo laži, v zagovor odpada od Boga Mi pa trdimo „da največa katoliška odločnost, nestrpnost je največa katoliška ljubezen. Trdimo, da danes je radi tega tako malo odločnih, nestrpnih, ker jih je malo, koji bi v resnici prav ljubili.“¹⁾

Antiliberales.

Leonina.

Nedavno je pisala „Vrhbosna“:

„U „Rimskom Katoliku“ napisajo je dr. Josip Pavlica, duhovnik v Goričkom sjemeništu članak, gdje razvija, neka se za Slovence i Hrvate ustroji katoličko učeno društvo poput onoga, koje je pod gornjim imenom osnovano u Beču. Dr. Luka Jelić širi ovu misao među Hrvati Dalmacije, a nedavno je u Kat. Dalmaciji priobćio o tom kratak članak dr. Ante Katalinić iz Novoga kod Trogira. Dokazav potrebu znanstvenoga časopisa u hrvatskom jeziku, pošto se to u današnjim prilikama i radi poznate naše apatije ne bi dalo postići privatno, iztiče, kako je veoma nužno, da se ustroji društvo hrvatskih i slovenskih učenjaka, uvjerenih katolika, koje bi uz ostalo izdavalu i takav časopis. Bečka Leonina ne može, da doskoči našim potrebama već i za to, što joj se pravila protežu samo na zemlje i kraljevine zastupane u carevinskom vieću, te so njezine dielatnost ne može protegnuti na veći i bolji dio Hrvatskoga naroda, koji žive u Ugarskoj, Hrvatskoj, Slavoniji, Bosni i Hercegovini.

¹⁾ Es, como muy á propósito ha dicho un autor, hacer bonitamento servir á la caridad de barricada contra la verdad Y porque hay pocos intransigentes, hay en el día pocos caritativos de veras“. D. Felix Sardá y Salvany. Pbro. „El liberalismo es pecado.“ Barcelona 1887.

Sav književni i znanstveni život Hrvata u Dahnaciji, Istri, Bosni i Hercegovini uzko je skopčan s radom književnim u užoj Hrvatskoj, tako da mi bez njih i bez njihove pomoći ne bismo mogli ni malo koracati po trudovitom putu znanosti. Hrvatsko-slovenska Leonina, koja bi obuhvatala čeli hrvatski i slovenski narod, jedino ta mogla bi uroditi dobrim rodом za svetu crkvu i narodnu našu kulturu.“

Psalmi.

Preložil *Ivan Vesel*. V Ljubljani. Založil prelagatelj. — Tisek „Katoliške tiskarne“ 1892.

Mi to delo z veseljem pozdravljamo in priporočamo slovenskemu občinstvu. Ne priporočamo pa dela morda zato, ker nam je g. prelagatelj doposlal en izvod v oceno — naši pisatelji ne morejo posnemati nemških — ali priporočamo delo, ker je zares vredno priporočila. To delo bi vtegnilo vplivati na mlade pesnike, da si vendar enkrat preberejo stvarino, katero nam vedno ter vedno predelavajo. Iz psalmov bodo spoznali, da je še mnogo lepega in vzvišenega na svetu, česar niso še prepevali. Resnica je sicer, da se pesnikom ne da velevati, kaj naj pojo. Kjer ni navdušenja, je vsaki svet zavržen. Srce ostane po sili tam, kjer ima zaklad. Ali želeti pa je, ker žal, da naši pesniki v obče niso imeli srca za velike krščanske ideale, ki narode oživljajo in prestvarjajo. Naj bi ta knjiga, prva te vrste, pobudila v pesniških prsah novih idej! —

G. prelagatelj nam ni nič povedal, kaka pomagala so mu služila pri prelaganju orijentalških cvetic na evropske gredice. Ali očitno je, da se je g. prelagatelj držal Bickellj-a, ki je vže pred 10 leti izdal „Carmina Veteris Foederis 1882“, a kmalu potem nemško prestavo. Nemške prestave nimamo pri rokah in za tega del ne moremo soditi, koliko je vplivala na slovensko prestavo. S hebrejskim tekstom v imenovanu Bickellj-evi izdaji se čudovito vjemajo kitice in ritem. (Primeri kitice in ritem ps. 1. 2. 4. 50. 118.) Nadrobno oceno prepuščamo strokovnjakom.

Za mlade pisatelje:

P. n. gg. duhovni Vipavske dekanije	for. 16
„ „ g. Franc Brulec, župnik v Veliki Dolini	5
„ „ „ Franc Marinič, župnik v Kviškem	4

Slovenskim dijakom.

IV.

Kaker vidite, ta pot se mislim z Vami razgovarjati v «prilogi»; v listu samem smo imeli za to številko toliko važnih reči, da mi je za Vas prostora zmanjkalo. Pa prihodnje bom morebiti še večkrat tako storil. Vi najbrže še rajši vidite, da je tako. Največ prostora mi je ta pot vzel spis o Jurčiči. Opozarjam Vas, posebno več, na to razpravo. Jaz vem, da ste Jurčiča dosti brali, še preveč. Jaz Vam ga ne morem priporočati še, marveč počakajte z njim do tiste dobe, ko bo v Vas razum vže vkrotil mla-deniške strasti.

Od zadujkrat sem od Vas malo prijel — le tri naloge. Pa vem, da ste ravnokar sklenili šolsko leto in ste imeli veliko opraviti z izpiti; tudi vroče je bilo; pri nas v Gorici je peklo kaker v predpeklju; pa tudi v Ljubljani, kaker sem slišal, ni bilo dosti boljše. Upam, da Vi vsi ste izpite srečno prestali; zdaj se radujete zlate prostosti in si poživljate zaprašene pljuče v svežem de-želskem zraku.

Sem v Gorico Vas dozdam ni bilo še dosti — ako izvzamem dva ali tri, ki so pa od blizu. No, vem, kako je: prve dni si treba nekoliko ogledati domačo vas in vse tiste kraje, po katerih ste kdaj igrali, skakali in morda celo — krave pasli. . . . Potem še le boste počasi začeli misliti, kako in kam bi jo vdarili. . . . Jaz Vam voščim srečno pot in na pot — dosti petic.

Vender je eden ali drug iz Vas najbrže vže tudi začel dol-gočasne počitnice kratiti si s katero tistih nalog, katere sem Vam razpisal. Sploh moram priznati, da Ljubljancani so pridniši, kaker naši Goričani. Iz Gorice bi dozdam vse mlade pisate-lje soštel na prste desne roke, in še bi ne prišel do konca. Goričani so nekoliko preboječi in pomišljavi. Sicer pa, kader se lotijo, so vstani z vsemi tekmovati in so navadno vstrajniši kaker Kranjci. Bomo videli tedaj, ali se vprihodnje tudi na Goriškem kaj več zgane, in kdo bo drugega prekosil.

Rekel sem tedaj, da so mi od zadujč došle tri naloge. . . . Pa še nekaj prej, da ne zabim! Pisal sem Vam vže, da ne bom Vaših imen razglašal, ker se ne spodobi; vender pa mislim pod vsako nalogo, katero bom priobčil, zapisati razred, v katerem je dotični spisatelj. Sicer Vas opominam, da vsak izdelaj nalogo sam, ne pa da bi mu morda kdo iz viših razredov izdelaval. Ta bi bila lepa! To moram tukaj resno Vam zažugati. Tičkom, kaker se jih nahaja dosti mej Vami, se ne sme preveč zaupati. Sicer pa vedite, da jaz imamo vže sedemnajst let veliko opraviti s takimi

premetenimi glavami, kaker jih imate Vi. Ni mi prav težko razsoditi, kako daleč more segati modrost gimnazijskega drugo- ali tretješolca.

Izmej treh omenjenih nalog prva in najboljša razpravlja vprašanje: «Katera je prava ljubezen do domovine?» Spis se odlikuje po lepih, zrelih mislih. Res, zlate nauke daje mladi pisatelj, kako mora pravi narodnjak ljubiti domovino. «Pri tem — tako piše — mora svojo osebo popolnoma prezreti, da, tudi škodo trpeti, ter žrtvovati, kar mu je najdražega, celo življenje. Vse svoje moči mora obrniti v občni blagor! . . . Sledaji mora storiti, kar je v njegovi moči». . . . Posebno pa povdarja, kako potrebna je vera, da narod osrečimo. «Vera je prvi pogoj lepega in vzornega življenja, in na nje podlagi zida se mogočno ognjišče vzajemnosti in skupnosti.» Naslednje besede pa sem si jaz še posebno zapomnil: «So slučajji, v katerih najiskreniši domoljub le ni pravi domoljub, ako namreč svoje moči preveč nateza ter si spodkopuje zdravje in je prej žrtva smrti, kaker ko bi bil zmerniši. . . .»

Drug, prav mlad pisatelj, gimnazijec, pripoveduje svojemu bratu na kmetih, česa se je letos učil na latinskih šolah v Ljubljani. Ko govorita o računstvu, mu filozof z dežele zatrjuje: «Tudi jaz sem vsako nalogo prav naredil, saj imam v računstvu prav dobro.» Naš gimnazijec pa: «Take lahke naloge boš vendar naredil, kaker n. pr. enkrat dve je dve itd. Pri nas pa je vse hujše. Po cele milijone in še več računimo. Naloge so tako dolge, da je ene same polna tabla.» Sicer nam je mlad sotrudnik tudi vže prej poslal nekaj, in je res prav priden, pa tudi nadarjen.

Tretji, ravno tako mlad, nam opisuje svoj sprehod po gozdu. Prav prijetno mi je bilo, ko sem ga v vročih pasjih dneh spremljal po gozdnem hladu. Zna pa tudi res mrtve naravine prizore oživljati s človeško domišljijo in besedo. To bi znal biti kedaj še dober pripovedovalec — se ve, ne še, ker vsaj deset ali dvanajst let se bo moral še pridno učiti. Pa zdaj naj bi se poleg šolskih predmetov, koliker mu čas dopušča, vadil v slikanji naravnih prizorov.

To so tedaj tiste tri naloge — za ta pot res ne dosti, pa upam, da bo kaj več prihodnjič. Zdaj pa hočem Vam spet razložiti majhno poglavje iz «filozofije».

«Gnothi sauton» — tako je bilo baje zapisano nad vhodom Apolonovega svetišča v nekdanjih Delfih. Kaker gotovo vže veste, izraža ta rek modroslovno geslo starih Grkov. «Spoznaj samega sebe» — res, lep nauk mladeniču v šolo in življenje! Kdor sam sebe ne pozna, je slep ter ne bo nikdar znal, kako se vesti v življenji in v družbi. Tak se ali prevzame, misleč, da je in da pre-

more več, nego je vstani v resnici; ali pa se nedostojno poniža in tako rekoč zavrže svoje morda izvenredne zmožnosti, katerih ne pozna, niti ve ceniti. Ne prvo, ne drugo ni prav. In medio est virtus — tako so rekali vže stari: niti prevzeti, niti zavreči se! Po ti srednji poti pa more hoditi le tisti, ki dobro pozna sebe, svoj poklic in smoter, po katerem mu je težiti.

Vže pred meseci sem Vam nekoliko razložil, kako visok in plemenit je Vaš poklic. Dijak je idealist — kaj hočete več? Da se še bolj v Vas obudi zavest dijaškega poklica. Vas hočem danes posebe opozoriti na imenitnost tistih šol, katere Vi skoro brez izjeme obiskujete. Te so latinske šole. Njim so dali grško ime gimnazij. Dobro bi bilo, da bi Vi pravi pomen te besede razumeli in bi Vam bil »gimnazij« nekaka zvezda-vodilnica skoz mlada leta do možke dobe.

Kdor izmej Vas je vže dokončal tretjo latinsko, ve vže, da grški *γυμνασθεῖν* pomenja »vaditi se«; zatorej je *γυμνάσιον* kraj vaje. Stari Grki so imenovali tako kraje, kjer so njih mladeniči telovadili, tedaj telesno se vadili in krepili. Imeli so pa tudi gimnazije, kjer so mlade učili pesnike razlagati, govorništvo, petje, godbo itd. V poslednjem pomenu vzemite tudi Vi to besedo: gimnazij je kraj duševnih vaj. In tak kraj bi imela biti vsaka šola. A prav to je, kar se dandanes preveč prezira, in tudi Vi premalo na to mislite. Znana je prislovica, kateri mora pritrditi vsak pameten človek: ne za šolo, ampak za življenje se učimo. Kdor se zdaj šola, bo stopil čez nekaj let v življenje, delovat v blagor društva in domovine. Da moremo delovati, nam je Bog dal raznih duševnih moči ali zmožnosti. In ravno te duševne zmožnosti mora šola vzbujati in krepiti, da bo mogel mladenič kot izurjen vojak stopiti na bojišče javnosti. Duševne moči so človeku vrojene; kajti duša ni, kakor hote nekateri »novejših filozofov« reči, nekaka »tabula rasa« t. j. brez vsakere lastne naravne moči ali energije. Toda te moči so v duši skrite, nekako zakopane; one so, kaker se filozofično izražamo, in potentia, v zmožnosti t. j. one spe sicer, a zmožne so zbuditi se, ako jih zbudimo ali zdramimo; in zato jih tudi prav resnično imenujemo zmožnosti. Te zmožnosti tedaj dramiti in buditi je naloga šole, posebno pa tiste, katera vzgaja mladeniče, ki bodo kdaj kot duhovni, učitelji, sodniki ali kakersikoli zavzemali v društvu odlično mesto. Življenje je boj, posebno pa velja to o javnem življenji; kaker se tedaj vojak v vojski ne more zmagovito boriti, ako ni v svoji stroki izurjen, tako tudi mož, javno delujoč, ni kos boju v življenji, ako si ni vže za mladih let v šolah izuril duševnih močij.

Premislite večkrat, da človek nosi v sebi velik zaklad, a mora si ga z velikimi težavami izkopati: ta zaklad so duševne zmožnosti; izkopujemo jih z nevtrudno, vstrajno vajo. Zatorej bi Vam dal jaz v vodilo zlat opomin: Ne skrbite toliko, da bi veliko knjig brali in si zalagali dušine, predale se snovjo, ki jo

znašate od vseh strani: preobložen duh se ne more gibati, ker tem načinom se zmožnosti zadušijo; duh postaja čedalje bolj nev-kreten in negibčen, dokler popoluoma obnemore pod neznosno težo ogromne snovi, s katero ste ga založili. Iz takih mladeničev ne bomo nikdar dobili značajnih mož, ampak duševna revčeta, prave stroje, brez lastne sodbe, brez prepričanja, brez trdne, vstrajne volje. Takih je dandanes žalibog poln svet, a Bog vari, da bi tudi Vi kdaj taki bili. Marveč skrbite pred vsem, da ne berete dosti, ampak malo, a to dobro, to temeljito. Non multa, sed multum. Lectorem unius libri timeo. Kadar ste prebrali, ne odložite knjige, dokler niste vsega do zadnje pičice razumeli. Pa to ne bodi dovolj, ampak kar ste si iz knjige duševno vsvo-jili, skušajte vsestransko razmišljati in snov samostojno obdelovati ter iz nje druge resnice izvajati; slednjič, kar ste na ta način spo-znali, stikajte se svetom, ki Vas obdaja, z življenjem, vkoliker je poznate, pa videli boste, kako misel čudovito razsvitlja realnost. Tem potom boste urili ne le spomin, ampak še bolj razum; duh, ožarjen od luči vpoznane resnice, se bo čedalje bolj zavedal svoje prave narave, svoje biti; a s tem se bo krepila tudi volja, v nemal in vplemenjal se čut, ker lastno je resnici, da ne le razsvitljuje, ampak tudi ogreva.

Dandanes se veliko učimo, a bojimo se misliti, samostojno misliti; zato vkljubo vsemu učenju nimamo misliteljev. Kjer pa ni samostojnega mišljenja, ni tudi trdnega prepričanja, ni načel; kjer je pa breznačelnost, tam je nedoslednost, neznačajnost. Glavni vzrok, da nimamo značajev, je, ker se ne držimo zlatega: non multa, sed multum, ker smo pozabili, da naša prva naloga v mladosti mora biti: vaditi, uriti zmožnosti, katere smo prinesli na svet z rojstvom.

Ako se je kedaj pripetilo, da se mi je kateri učenec zaupno približal, naj bi mu dal navodilo, kako se učiti, skušal sem mu vselej staviti vprašanja, katera so bila od ene strani jasna in za-nimiva, od druge strani pa temna in vganljiva. S tem sem namer-javal z ene strani zbuditi v njem zanimanje za vprašanje, da se ga je lotil, a z druge strani sem mu hotel dati priložnost, da bi napenjal in uril mislenost ter si bistril um. Dasi ga je nekoliko strašil trud premišljevanja, vendar ga je ob enem vlekel vžitek čeda-lje bolj spoznane resnice, dokler ni vprašanja do dna premotril.

Za ta pot hočem skleniti. Kaker ste gotovo vže razumeli, hotel sem Vam danes nekako pokazati, kak namen me vodi, da Vam toliko priporočam izdelovanje prostih nalog. Napeljal bi Vas rad, da bi začeli se uriti v mišljenji, da bi se počasi navadili sa-mostojno misliti. Le tem potom Vam je mogoče dozoreti v zna-čajne može. Mej vprašanji, katera sem Vam razpisal, ni nobeno tako, da ne bi mogel višegimnazijec na njem ničesar razumeti. Druga seveda so bolj za otroke. Pa naj bi se zdelo vprašanje tudi tako težko, da mu ne bi mogli od nobene strani do živga,

nima Vam vpasti pogum: kaker hrabri vojaki, zaženite se v trdnjavo enkrat, dvakrat, trikrat, dokler tu ali tam ne predrete — in trdnjava bo Vaša! Le urno po nalogah tedaj — vsak naj si izbere, kaker je bolj primerno njegovi starosti. Zdaj so počitnice, v kratkem pričakujem od Vas kaj dosti. Z Bogom! Vaš

Dr. Mahnič.

Kakšno mora biti pravo prijateljstvo?¹⁾

Skoraj vsaka stvar na svetu ima nagon družiti se in, da se tako izrazim, ljubiti. To vidimo ne le v čutečih bitjih, ampak tudi v nečutečih ali mrtvih. Zeleni mah obrašča mrtvo skalovje, ali stara vsahnjena drevesa. Tudi druge rastline se mej seboj objemajo in družijo v prijateljsko zvezo. Kako ponosno se vspenja zeleni bršljan krog krepkega hrasta, v svesti si svojega mogočnega varuha in prijatelja. Ali pogledjmo v gozd. Vse je prepreženo z ovijajočimi se cveticami in rastlinami, ki branijo potniku vhod v grm, v kojem se skriva kako zajčje ali tičje gnezdo. Tu notri se misli vboga golazen varno, saj jo varuje trnjev neprodiren grm. Ta nagon se javi posebno v živi, čuteči naravi, pri živalih. Živali ene vrste žive mirno, v ljubezni med seboj; kaker domače, enako divje živali. Saj pravi vže navadni pregovor: Vrana vrani očij ne izkljuva. Predaleč bi pa zašel, ko bi hotel to nadalje razpravljati; saj imamo priliko dan na dan opazovati prizore, v kojih se po kaže živalska ljubezen očividno.

A če je ta čut in nagon do druženja od Stvarnika dan brezumni naravi, koliko bolj je dan človeku, razumnemu bitju in gospodu narave. Da, to vidimo vže pri prvem človeku, ko je Bog rekel: Ni dobro, človeku samemu biti. In vstvaril mu je družico, prijateljico, s katero je delil prvi človek veselje in trpljenje, radost in žalost. Za njim smo podedovali mi ta čut. Navezani smo na skupno bivanje na zemlji, in vsak si prizadeva to bivanje oslajšati s tem, da si voli ljudi, o kojih misli, da bi najboljše in najsrečnejše ž njimi živel; voli si z drugo besedo prijatelje, in ako je te pogodil, prišteva se srečnim. Kakošne ljudi pa moramo voliti, in kake razmere morajo biti med nami in voljenci, o tem hočem nekoliko spregovoriti.

Voliti moramo take prijatelje, ki so vredni našega zaupanja in naše ljubezni, to je značajne, zveste, odkritosrčne, dosledne, z eno besedo, krepostne, v kojih vidimo nekak vzor popolnosti. Kdo more ljubiti človeka, ki se obrača po vetru, danes govori to, jutri ravno nasprotno, ki se nam laže in nas slepari, ki je le toliko

¹⁾ Po Ciceronovem: Laelius «De amicitia».

časa na naši strani, dokler upa dobička od nas? Take in enake zamoremo pač zaničevati, a ljubiti jih ne moremo. Glavni steber prijateljstvu pa je krepostna ljubezen, da ljubimo prijatelja radi njegovih krepostnih lastnosti. Kjer kreposti ni, tam tudi prijateljstva ne more biti. To se vidi iz vsakdanjega življenja. Dva potepa n. pr. živita skupno in se preživljata sè sleparijo in tatvino. Koliko časa sta prijatelja? Dokler ju ne zasačijo in vlove. Potem pa drugi daja čez družega, koliker more; vsak bi se rad sam oprustil in toliko globokejše družega potisnil v jamo. Kje je njuno prijateljstvo? Krivo bi bilo, ko bi to imenovali prijateljstvo, ki je le nekaka zveza v skupno korist. Pri prvi nesreči razbije se in izgine v — nič. Pa čemu bi navajal vzgledov? Vsak bo sprevidel, da prijateljstvo ne more obstati mej hudobnimi, mej koristolovci, ampak le mej dobrimi, poštenimi ljudmi. Ne smemo torej ljubiti prijatelja iz osebnega dobička in koristi, ker kmalu bo spoznal, da nam je, kar kmetu dobra molzna krava. Ima jo rad, dokler mu donaša dobička, potem jo proda. Enako ljubi koristolovec le koristi, ki jih dobi od prijatelja, ne osebe same. Kjer pa ljubezni ni, tudi prijateljstva ni.

A z ljubeznijo mora biti tesno združeno spoštovanje do prijatelja. Spoštovati moramo pravega prijatelja radi njegovih kreposti in ne morebiti radi visokega stanu ali dostojanstva; ker kreposten je lahko največji berač še bolj, nego največji gospod. Pri prijateljih se torej ne sme razločevati mej visokim in nizkim. Vsi se morajo družiti in zbirati krog glavnega stebra, kreposti, in biti vsi enaki. Ker smo pa ljudje in nepopolna bitja, zgodi se večkrat, da kaj pregrešimo. V takih slučajih se morajo prijatelji prijazno in ljubeznjivo opominjati, nikaker pa zaničevati, pikati, sovražiti se. In kakor mora eden ljubeznjivo opominjati, tako mora drug radovoljno opomin sprejeti, ne jeziti se. misle, da je nezmožljiv, da je sam dobro delal, in da je prijatelj hudoben, ko ga opominja. Vesel bi pač moral biti opomina in obžalovati zmoto. Kdor nima te lastnosti, kdor misli, da mora vedno njegova veljati, ni za prijateljstvo.

Dolžnost naša pa je, da smo vedno pripravljeni z besedo ali dejanjem prijatelju pomagati. Ako je v sitnih zadevah in položajih, moramo mu po svojih močeh svetovati in, ako je potreba, tudi z denarjem pomagati; toda le tedaj, ko je to v naših močeh; nikaker pa se ne smemo posluževati prepovedanih sredstev. Noben sodnik ne bo opravičil tatu, ako se bo izgovarjal, da je šel radi prijatelja krast. A ne le proti svetnim postavam, ampak tudi proti naravnim je ničev tak izgovor; ker greh je v nasprotju s krepostjo, zato tudi v nasprotju s prijateljstvom. A recimo, da nas prijatelj prisili k temu. Naša skrb in dolžnost pa je, da ga ne vbogamo, ampak svarimo, in ako nič ne pomaga, lahko takega prijatelja vsak čas zapustimo, ker ni pravi prijatelj. Sploh pa moramo paziti v prijateljstvu, da ne zahtevamo od prijatelja

ničesar, kar bi bilo nenravno ali nespodobno; kajti ako je pošten, se mu s tem zamerimo, da zgubi do nas vse spoštovanje in vso ljubezen, in konec je prijateljstva. Ne smemo se pa prehiteti in misliti, ako je prijatelj kak dan bolj tih, kakor navadno, da nas ne ljubi več. Sploh ne smemo ničesar sumiti o prijatelju. Sum, to je oni črv, ki gloda koreniko prijateljstva. Ni čuda. Kako morem jaz človeka ljubiti, o kojem mislim, da je v moji prisotnosti tako prijazen do mene, in me, ko me ni zraven, črni in grdi? Začnem ga po strani gledati, ne zaupam mu več, ne ljubim ga več. In vendar je ta sum neopravičen, ker nimam dokazov. Tega se moramo varovati, ako hočemo imeti zveste prijatelje.

Mej pravimi prijatelji mora biti dalje enako mišljenje, enak načrti, enake želje z eno besedo — enak značaj. Vprezimo dva konja, vsakega na drug konec vrvi, in poženimo. Vsak vleče na svojo stran, dokler se po velikem naporu ne vtrže vrv. Enako pri prijateljih različnega značaja. Kar je enemu dobro, je drugemu slabo, kar si eden želi, drugi zaničuje, kar eden zida, drugi podira. Kmalu se raztrže zadnja nit prijateljstva. In iz nobenega družega vzroka ne more obstati prijateljstvo med dobrimi in hudobnimi, kakor ravno radi različnega značaja in različnih naguenj. Ako bi zamogla krepost z grehom prijateljstvo storiti, bilo bi to mogoče. To se pa nikdar ne zgodi, zato se tudi dobri in hudobni ne morejo ljubiti in se nikdar ne bodo mogli. Le med enakimi značaji se zamore prijateljstvo razvijati. To vidimo tudi pri drugih prilikah. Dolgo časa sta živela dva vbožna človeka v prijateljstvu. Zgodi se, da eden slučajno veliko podedova po sorodniku in se spremeni iz reveža v bogataša. Sreča ga zaslepi tako, da zgubi ves prejšnji značaj. Nove želje, novi načrti mu roje po glavi. Stari prijatelji zde se mu le prikazni v sanjah, kojih se komaj več spominja. Želi si novih, svojemu stanu primernih. A ne le bogastvo, tudi druge stvari zapeljejo človeka n. pr. čast, visoke stopinje, dostojanstva, da zgubi svoj prejšnji značaj in zapusti nekdanje prijatelje. Različnost značaja torej ne trpi prijateljstva.

Se nekateri ljudje niso sposobni za prijateljstvo. To so taki, ki se vedno hvalijo in naštevajo, koliko dobrot so prijatelju izkazali, kako postrežljivi so bili i. t. d. Dobrot bi se moral pač spominjati, kdor jih je prejel, a ne, kdor jih je izkazal. Takega človeka ne moremo prositi, ako česa potrebujemo, tudi zaupati mu ne moremo, ne moremo ga ljubiti in biti njegovi prijatelji. Tudi ne bo nikdar dober prijatelj nevoščljiv in škodoželjen človek, ali pa kdor je nesrečen, ko je drug srečen, kdor se grize v ustnice, ko drugemu dobro gre, kdor želi, da bi velikokrat njegov drug grešil, da bi imel tako povod ga popasti in ošteti. Tak človek zasluži naše zaničevanje, nikaker pa ne naše ljubezni.

Konečno se zamore prijateljstvo razvijati le med odraslimi in zreliimi, značajnimi možmi. Bomo li imenovali prijateljstvo, ako igrajo štirje otroci skupaj sredi vasi in se vesele? Pri prvi pri-

ložnosti si skočijo v lase in se stepejo. To torej ne zasluži imena prijateljstvo. Ali ko hodita dva učenca skupaj na sprehod in v šolo? Ko prideta v možka leta, se morda več ne poznata, ali se nočeta poznati. Teh mladih zvez ne moremo imenovati prijateljstvo, in kaker včasih rečemo «petošolska ljubezen,» imenovali bi to lahko petošolsko prijateljstvo. Pravo prijateljstvo se zamore sklepati le v poznejših letih, ko ima človek stalne nazore in svoj značaj. V mladosti se pač moramo vaditi v onih lastnostih, ki store človeka sposobnega za prijateljstvo; ker kaker se mlado drevesce nagne, tako bo rastlo staro drevo.

Takšno torej mora biti pravo prijateljstvo? In ravno v nasprotju z njim je navidezno prijateljstvo prilizovalcev in hinavcev. Teh se moramo bolj ogibati, kaker očitnega sovražnika. Kaker se pa vse ponarejeno, navidezno in olišpano, od resničnega in v resnici lepega hitro razloči, tako se spozna hinavca in prilizovalca. Prizadevati si moramo ljudi, vže predno smo jih volili, spoznati, da se ne bomo pozneje kesali. A včasih so taki ljudje jako zviti, da sami ne vemo, kedaj nas dobe v kremplje. Navidezno se prepirajo z nami in nam nasprotujejo, po nekolikem času nam podajo roko v spravo, ter se podvržejo naši razumnosti in modrosti, kaker bi ne mogli z nami tekmovali. Tako nas dobe v pesti in sesajo nas, dokler čutijo še kaj soka v nas, potem nas vržejo stran in se nam smejejo. Ti ljudje skrivajo se najrajše pod krinko prijateljstva; ako bi jim to strgali z obraza in pogledali tudi v srce, zagledali bi ondi celo vrsto hudobnih in koristolovnih naklepov, zagledali bi gladnega volka, ki čaka priložnosti, da nas požre. Res, da je nekatere prilizovalce težko spoznati, a nemogoče vender ni. Ako vidi n. pr. tak človek, ki se nam prilizava in hoče biti naš prijatelj, da ga čaka kje drugod precej velika svota denarja, ali čast ali dostojanstvo, zapustil nas bode in raji ono volil nego nas, ker mu bo donašalo več koristi kaker mi. Tega z vso pravico prilizovalca imenujemo. Najbolj se torej prilizovalca spozna, ako gre za denar ali sploh za korist, samo mežati ne smemo. Žalostno pa je spoznati pravega prijatelja in prilizovalca še le v nesreči, ker je navadno prepozno. Nesreča je glavna skušnja prijateljstva. To so vedeli že stari Rimljani s svojim izrekom: *Amicus certus in re incerta cernitur*. Kdor nas v nesreči zapusti in je vesel, da nam gre hudo, tudi ako je bil v sreči še tako dober, ta je prilizovalec, hinavec, ki je iskal edino le koristi od nas, a ljubil nas nikdar ni.

Poglejmo še, kak sad obrodi pravo prijateljstvo. Ker je tako redka stvar, bode gotovo tudi sad jako dragocen. V pravem prijateljstvu vadimo se v kreposti, učimo se popolnosti, in s tem dosežemo najvišji namen, ki ga ima človeštvo. Ako zatemnijo skrbi in žalost naš duh, razjasni nam ga pravi prijatelj z tolažilnimi in sočutnimi besedami. Ako nas nesreča tako zadene, da smo obupani, zadobimo zopet pogum in trdno voljo, ko nas prijatelj navdaja z boljšimi mislimi in veselejšimi upi. Pravi prijatelj je naš

drugi angelj varuh; varuje nas, da ne zabredemo na krivo pot pogube. Ohrani nam srce prosto zavisti in hinavstva, čisto in odkrito. Ni je večje sreče za človeka, kakor imeti bitje, kojemu po-
toži svoje bolečine, s kojim deli vso radost in žalost, vse veselje in trpljenje, srečo in nesrečo. Prijateljstvo, pravo prijateljstvo namreč, ni kakor so druge dobrine na svetu, ki trajajo od danes do jutri, kakor bogastvo, čast, ampak je večno, nespremenljivo, kakor so zakoni narave nespremenljivi. Prijateljstvo obsega vse, med vsemi ljudmi se lahko razvija, seveda le pod zgoraj omenjenimi pogoji. Zato so tudi vsi ljudje ene misli o koristih, ki izvirajo iz prijateljstva. Pa kdo bo našteval vse te koristi — premnoge in pre-
raznovrstne so! Le toliko še rečem, kdor ima prave prijatelje, ima največje bogastvo in največjo srečo na svetu, po čemer največ ljudi hrepeni.

Oprosti, častiti bralec, ko bereš to trdno in suhoparno razpravo o prijateljstvu. Vedi namreč, da mi dijaki pravo prijateljstvo jako slabo v pravi luči, to je iz lastne skušnje poznamo, ampak koliker toliko le iz zgodovine, iz klasikov, povestij in romanov. Ne trdim, da je vse prav, kar sem zapisal, a če dobiš tu pa tam kako dobro zrno, zadostovalo mi bode, in dosegel sem svoj namen.

Sedmošolec.

Kakšno mora biti pravo prijateljstvo?

Mnogo se dandanes govori in piše o prijateljstvu. Ali mnogo ljudi ima o njem napačne misli. Nekateri menijo, da imajo prijatelja, ako so dobili človeka, ki hvali vse njih ravnanje, da celo njih napake. A ta ni pravi prijatelj. Drugi mislijo, da so oni njih prijatelji, ki se trudijo le za njih časní blagor. Tudi ti se motijo. Pravi prijatelji se trudijo za časní, ali še bolj za večni blagor svojih prijateljev.

Pa oglejmo si nekoliko natančneje delovanje pravega prijatelja. Pravi prijatelj ne molči, ako vidi na svojem prijatelju napako. Ljubezljivo ga posvari in ga opomni, naj se te napake odvadi, koliker mu je mogoče. Nikdar ne bo pravi prijatelj pripovedoval drugim o napakah svojega prijatelja. Dobro ve, da to ni prav in se nikaker ne more vjemati s prijateljstvom. Ako vidi svojega prijatelja v potrebi, ne obrača svojih oči proč od njega, temuč dobrohotno mu pride na pomoč. Posebno ako vidi, da nima prijatelj dostojne obleke, mu jo on preskrbi. Če mu je mogoče, kupi mu on sam obleko, in sicer tako, da še drugi o tem ne vedo. Če pa ne more sam kupiti, mu jo sprosi pri dobrih ljudeh.

Nič niso vredni tisti prijatelji, ki ljubijo svojega prijatelja

samo toliko časa, dokler ima premoženje; ako pa premoženje zgubi, ga zapustijo, velikokrat v največi potrebi; zgoditi se zna celo, da mora prijeti za beraško palico, ter tako iti od hiše do hiše kruha prosit; in če ga v takem stanu kateri izmed nekdanjih prijateljev vidi, ga noče spoznati. Taki ljudje pač ne zaslužijo lepega imena: prijatelj. Pravi prijatelj ne zapusti svojega prijatelja, ako je postal reven in nesrečen. Le še bolj ga ljubi in mu skazuje še večje prijaznosti.

Posebno lepo se kaže pravo prijateljstvo v bolezni. Kaker hitro sliši pravi prijatelj, da je njegov prijatelj zbolel, prihiti k njemu. Ljubo ga tolaži, ter mu s prijaznimi pogovori čas krajša, da laže pretrpi bolečine. Daje mu dobre svete; in ako nima kam pod streho, vzame ga k sebi, da je vsaj na toplem. Če se prigodi, da prijatelj vmrje, poskrbi njegov pravi prijatelj za njegovo truplo, da se čedno dene na mrtvaški oder. Tudi za dostojen pogreb poskrbi. Ko pa počiva prijatelj v hladni zemlji, ga večkrat obiše na pokopališču, ter poskrbi, da je njegov grob čedno ozaljšan.

Pravi prijatelj se mnogo trudi za časni blagor svojega prijatelja, a še bolj za njegov večni. Z jasnimi in krepkimi besedami ga v veri podučuje, in mu s tem pred oči stavi veliko imenitnost in potrebo svete vere. Ko bi pa njegov prijatelj tako daleč zašel, da ne bi opravljal molitve, ga ljubeznivo posvari in mu pove, da se brez molitve ne more noben človek zveličati. In ako ne bi hodil ob nedeljah in zapovedanih praznikih k sveti maši, opomni ga prijazno, da je to ostro zapovedano od svete cerkve; kdor pa je cerkvi nepokoren, ne more biti srečen ne na tem svetu, še manj pa na onem. Pravi prijatelj se ne boji posvariti svojega prijatelja, ako živi pregrešno. Odkritosrčno mu pove, da to ni lepo, in da se mora poboljšati. S prostimi besedami mu kaže žalostne posledice pregrešnega življenja. Nasproti mu pa tudi pove, kako srečen je človek, ki hodi srčno po potu, ki pelje v večno življenje. Pri vseh takih opominih se skrbno ogiblje vsake besede, ki bi mogla prijatelja žaliti. Dobro namreč ve, da kaj malo pomaga opominjevanje, ki je sklenjeno z razžaljivimi besedami. Mirna beseda in prijazen opomin imata vedno dober vspeh. Tudi ko bi se prigodilo, da bi ga prijatelj razžalil, mu ne šteje tega v zlo, temuč prav iz srca mu odpusti. Ako je prijatelj v potrebah in žalostno toži o svojem položaju, ga prijazno tolaži, da bo že boljše, naj le vso svojo skrb Bogu prepusti. Z milimi besedami mu polaga na srce prelepe čednosti, katere je Kristus učil in jih svojim vernim tako goreče priporočal. Na ta način ga pripravi, da raji prenaša bolečine, ker se spominja na Kristusove besede. Tudi ga prijazno opomni, naj gre pogosto k spovedi in k svetemu obhajilu. Kadar se mu pa približa zadnja ura, skrbi za to, da ga previdijo s svetimi zakramenti. Ali pravi prijatelj svojega prijatelja tudi po smrti ne pozabi. Pogosto se ga spominja v molitvi in na-

roči, naj se bere ena ali več svetih maš v dušni prid vmrlega prijatelja.

Ogledali smo si nekoliko delovanje pravega prijatelja. Pri tem smo spoznali, da je v resnici srečen človek, ki je našel prijatelja. Skusimo torej, da si ga tudi mi dobimo. Tako bomo deležni lepega sadu pravega prijateljstva. Bodimo pa tudi mi zvesti svojim prijateljem. V nobeni potrebi in sili jih ne zapustimo, temuč ohranimo jim zvesto srce. Trudimo se za njih časni in večni blagor! Ako tako storimo, se bomo ž njimi veselili že na tem svetu, še bolj pa enkrat v nebesih.

Prvošolec.

Star cilindar pripoveduje svojo preteklost.

Dijak — beseda kratka, pa velikega pomena! Nisem sicer etimolog, pa toliko vsejedno vem, da ta beseda pomeni neki oddelek človeštva, ki noč in dan rije po knjigah in išče modrosti iz starih klasikov. Tudi jaz sem prištet tistim izvoljenim. — A še nekaj več pomeni beseda dijak — in to je bitje, ki ima vedno prazen žep. Ta pomen leži najbrže v korenu dij- kar bi toliko pomenilo kaker: «O Zeus, vsmili se revnega berača!» Ta naj bode vže kaker hoče, revna je večina dijakov in le redkokrat se primeri, da ima dijak «nekaj kebrov» na razpolaganje. Tak sem tudi jaz in zato tukaj rad priznam, da sem večino svojih leposlovnih knjig nakupil v starini, znani zalogi vsakovrstnega najnovejšega blaga «za vodo» v lepej, belej Ljubljani.

Leposlovje in starina — kaj ne, to ne spada prav lepo skupaj, a vendar je tako. Kdor tega ne verjame, blagovoli naj le ob sredah in sobotah obiskati «Jakobovo nabrežje» v glavnem mestu naše mile Slovenske.

Knjige so se mi nakopičile, povsodi jih je bilo dosti tako, da me je slednjič gospodinja opominjala, naj si kupim majhno omarico.

In ko sem nekega popoldne zopet iskal v starini knjig, dobim tu prav lepo omarico, pripravno za knjige. Kupil sem jo. Zvečer je prišel moj «učenec» in mi jo prinesel domov.

Ker sem bil tisti večer truden, nisem hotel pospraviti knjig v omarico. Šel sem rano spat in kmalu sem se v sanjah zibal z Odisejem na širnem morji. Kar me prebudi neki govor.

«Oh, da — zopet zaprt! Kakšna sprememba! Včasih sem ponosno čepel na glavi slavnega vrednika, a od tedaj, ko so me pretepli v gostilni, sem vedno zapuščen in osamljen. Fuimus Troes, fuit Ilium — —»

Ko slišim latinske besede, pazno poslušam, odkod prihaja glas. Vse je mirno, nič se ne gane. A govorica se še vedno glasi

iz kota, kjer stoji moja omarica. Vstanem tedaj in pogledam, kaj je. Odprem omaro in glej — star, pokvečen cilindar čepi notri. Takoj mi je bilo jasno. Kateri poreden paglavec zaprl je to staro pokveko »za vodo« v omarico in revež toži svoje žalostno stanje! Pustim torej vratica odprta, da bi vse slišal, kar bo de cilindar povedal in se vležem na posteljo. Ni še minulo pet minut, ko začne zopet:

«Kako sem bil jaz včasih nespameten, da sem si želel iz tesne škatlje v prosti zrak! Visoko na polici sem čepel in z nekako otožnostjo sem opazoval vse, ki so prihajali v prodajalnico kupovat klobuke. Marsikdaj je prišel kateri gospod, ogledovat cilindre. Tudi jaz sem bil večkrat na vrsti — pa zopet sem moral v lukajo nazaj. Kar pride nekdanj mož srednje postave z debelim trebuhom. Dolgo brska in išče, nazadnje postavi tudi mene na glavo. Kako resno sem se držal, kako po konci se vzravnaval, samo da bi lepše stal — in ni bilo brez vspeha, kajti gospod se odloči zame. Kako sem bil vesel, kar zavriskal bi radosti, da stopim vender eakrat mej svet! Pa le kmalu sem spoznal, da je vse minljivo; komaj jedno leto sem mogel uživati sladkosti hrumečega sveta.

Moj gospodar me je tedaj postavil, kakor sem vže dejal, na glavo ter naglo stopal po mestu. Kako zvedavo sem se oziral po ljudeh in z zaničevanjem zrl na široke, potlačene kmetske klobuke, katerim se pa morda sedaj veliko bolje godi kakor meni. Mnogokrat me je privzdignil moj gospodar znad glave ter me nagnil proti svojemu prijatelju, ki se je itak s svojim cilindrom poklonil. Takoj sem si mislil: »pred tem se boš moral vselej ponižati.« In nisem se motil.

Kmalu dospe do velike hiše, kjer je bilo v zlatih črkah zapisano: »narodna tiskarna«. Tu notri krene moj gospodar. Prišedši v precej veliko sobo na levi strani, obesi mene na klin ter se vsede na stol. Lahko sem opazoval svojega gospoda. Zdel se mi je jako eleganten in že sem se bal, da me ne bo hotel vedno nositi, ampak da ga bo skoraj vsak dan drug klobuk pokril: pa zelo sem se zmotil. Od tistega trenutek spremljal sem svojega gospodarja noč in dan.

Pa idimo nazaj k vredniku zloglasnega slovenskega lista, kajti to je bil moj gospodar. Iz prve sobe prinese visok kup različnih časnikov in začne brskati po njih. Bili so večinoma nemški, le dva hrvaška in nekaj slovenskih sem med njimi opazil. Ta list le površno pogleda, v tega pa gleda precej časa, večkrat se nekoliko hudobno nasmehne in ga ves jezen vrže za prvim sikaje: »Sama farška neumnost!« Na vrsto pride drug list, menda iz Gradca; hlastno prebere nekaj člankov, zaznamuje s svinčnikom cele strani, potem pa pokliče mladega gospodiča iz prve sobe ter mu da omenjeni časopis: »To le, kar sem zaznamoval, se mo-

ra brzo prestaviti; bode voden članek današnje številke. Ali je kaj dopisov?»

«Ne».

Nobenega poročila od nikoder?»

«Ne, nekaj dnevnih novic sem davi zvedel od stare branjevke in za »razne stvari« sem včeraj v kavarni nekaj prepisal iz židovskega lista.»

«Dobro, sedaj pa še to brzo predstavite!»

Mladi gospod odide nazaj. Moj gospodar pa hodi ves zamišljen po sobi gori in doli. Smilil se mi je res, hudo ga je moralo nekaj skrbeti, kajti debele kaplje so mu stopile na čelo.

«A kaj, klerikalni naš list govori nekaj o zidanji cerkve. Potlačiti ga moramo. Za cerkve je denar, za višje dekliške šole pa bi ga ne bilo! To se pravi davke nakladati vbogim kmetom.»

Po teh besedah se vsede in piše dolg članek. Pero je škripalo v strastni roki po papirji, jaz sem se pa kmalu tega naveličal in radovedno sem se oziral po sobi.

Po stenah so visele slike. Bil je, kaker sem pozneje zvedel, znani ruski revolucionar Bakunin, pisatelj Turgenjev, Jurčič in Stritar. Drugih podob nisem mogel spoznati. Najstrašnejša se mi je zdela slika s podpisom »Carbonari-Freimaurer«.

V kotu je stal velik koš, ki je vedno široko zijal, a le malokdaj kaj pogoltnil. Videti je bilo, da je vrednik dobil le malo poročila in gradiva z dežele, kajti vse, kar je dobil, sprejel je v list. V koš je vrgel, kar jaz vem, samo dva »popravka« in jedno »poslano«.

Ob levi steni stoji velikanska omara s steklenimi vrati, napolnjena z lepo vezanimi knjigami. Jaz sem menil, da se gospod moj peča z literaturo. Pa ni bilo tako — on ni ničesar bral; le neki »Konversations-Lexikon« je večkrat pregledoval in sicer kaderkoli je kaj iz drugih časnikov prepisoval. Zdelo se mi je, da išče kraj, kjer bi se omenjena stvar dogodila. pa veril se ne bom na to, ker dobro ne vem. Če povem še, da je poleg omare visel velik zemljevid, mislim, da sem dosti natanjko vse opisal. Pa čas je tudi, da končam. Moj gospod se naenkrat vzdigne, dene me na glavo in hoče ven. Kar prisopiha mal deček s pismom v roki:

«Prosim, gospod vrednik, to le pismo Vam pošilja moj gospodar!»

«Vže dobro!»

Deček vesel odteče, vrednik pa odpre pismo in vidi poročilo zadnje seje »Slovenskega društva«.

«Da, to le bi mi prav prišlo, pa danes ne priobčim. V današnji list dam notico: »radi pomanjkanjkanja prostora izide poročilo zadnje seje »Slovenskega društva« v prihodnji številki«, da ne bode svet vedel, da mi primanjkuje gradiva.» Tako je govoril moj gospodar, mene dejal na klin nazaj, vsedel se in pridno pisal. Jaz pa sem lepo dremal do večera.

Ko je odbila sedma ura, šel je vrednik v gostilno in jaz ž njim. On je pil, mnogo pil — meni so se pa sline cedile po rumenem pivu. Pozno v noč vračala sva se domov in čeprav nisem bil prav nič moker, meril sem vendar z gospodarjem svojim pot po dolgem in povprek, kaker da bi bil cel sodček Bakhovega daru popil.

Tako so se navadno vrstili dnevi. No, včasih se je tudi kaj spremenilo. Obiskal sem marsikako veselico, pa tudi na plesu sem bil dvakrat. Žal, da sem moral ostati v sobi pred plesalno dvorano. Gotovo je bilo tam bolj prijetno, vsaj se je moj gospodar še potem smejal, ko je po-me prišel.

V cerkvi sem bil pa cel čas samo trikrat. Ne vem, kako je to, da mi ni bilo dovoljeno večkrat tja iti. Res, da se je bil moj gospodar z gospodom župnikom skregal, toda k službi Božji bi radi tega vsejedno smel iti. —

Da bi le tistih preklicanih ne bilo! Oh, jaz bi imel potem še cela rebra! Kako v živem spominu mi je ves oni prizor, ko sem pogorel s svojo slavo.

Napočile so volitve. Ne vem, kaj se je že volilo, menda v deželno zbornico. Moj gospodar se pelje iz mesta proti zahodu v priprosto vas. Vaški možje so bili ravno zbrani pri županu in so se posvetovali o volilnih možeh, ko prideva midva tja. Moj gospod povabi može na kozarec vina in jim razlaga o volitvah. Sprva hvali gospode duhovnike. Ko je pa navdušenim kmetom vino že možgani razburilo, jel je moj gospod počasi na druge strune brenkati in ko je videl, da ga vsi zvesto poslušajo in so na videz zadovoljni z njegovim govorom, začne bruhati svojo jezo nad duhovščino.

Možje se začno spogledovati in predno je mogel govornik izreči nekaj poprav, treščilo ga je več trdih kmečkih pestij skozi vrata — in jaz revež zvrnil sem se v veži na tla. Tu so me pohodili in kmalu sem ležal nezavesten na ulici. Ves sem bil polomljen, zguzil sem se kaker oni visoki kmečki čevlji, ki so jih včasih nosili slovenski kmetje. Vkljub moji grdi postavi dejal me je zopet na glavo, vsedel se na voz in kmalu sva bila v mestu.

Tedaj pa se je nehala tudi moja služba. Prišedši domov, vrže me gospodar v kot. Celo noč sem revež zapuščen stokal. Pričakoval sem rešitve. Drugo jutro sem bil prost trde postelje, a kosti so me še vedno bolele; prišel je namreč mlad dečko, premetaval me po tleh, konečno pa odnesel «za vodo». Za štiri krajcarje me je prodal v sužnost. Sedaj se je pričelo pa moje sramotno življenje. Vsak dan me je novi gospodar obesil na visok klin starim v prodaj, mladim v zasmeh, strastnim žurnalistom pa v svarilo in opomin, kakšna vsoda čaka onega, ki hoče v ljudstvu zatirati vero in narodnost.

Danes me je vendar porinil nekdo v to luknju; res, da mi ni nič boljše, a vsaj se ne sramujem ljudij, ker sem dobro zaprt. Tako je govoril stari cilindar. — Jaz sem pa to godbico še dolgo premišljeval in konečno — sladko zaspal.

Sedmošolec.

Moj prvi pogled na more.

U božjoj prirodi nema ništa, što ne bi bilo lijepo. Od nježnog poja tica do strahovitih gromova i vulkana same su krasote, koje čovjeku srce uznose. Samo lagan šušanj lišća ili tiho povjetarce čovjeku katkada potresa dušu, dojima ga se takvom silom, da ne zna što mu je, samo znade, kako je srećan pri tom i kako mu je ugodno, a opet kao da za nječim čezne. To su sitnice, pa se tako dojmaju srca ljudskoga, a kako će se tek dojmati uzvišene prirodne pojave i tvorevine, među koje spada i more.

Kad sam jošter u djetinstvu čuo kada riječ «more», odmah bi mi obuzelo srce njeko neponjatno čustvo, a šta tek, kad mi je sreća udijelila, da sam ga gledati mogao!

Stojao samna žalu morskom i raznježen; osupnut gledao nepreglednu pučinu. Dokle mi oko dopire, sama voda, a divni se modri nebeski svod u krasnome luku spušta u more. Sunce sjaje visoko na obzoru i odsijeva na glatkome morskom površju.

Stojao sam i divio sam se. U mojoj glavi kao da se iz daleka . . . daleka . . . dopirući odzvanjaju bajni zvuci trublje Tritonove. Pojmio sam stare Grke. Ta kako da ih ne bi potresla ovakova divota, pa ne bi po svom primitivnom shvatanju našli i Pozejdona i Tritona, i poluribe i Sirene! Nama su u prosvjećeno doba kršćanstva ovakove pojave u drugom svjetlu, mi im se divimo, no se divimo i onomu, koji ih je stvorio. Da, ovako krasno što može sačiniti samo biće neiskazano savršeno, takovo djelo dostojno je Boga!

Daleko, daleko na moru plovio je brod. Upravo mi se takov vidi, kao evo ona tica visoko u zraku. Taj brod putuje u daleki svijet, vlasnik njegov stavlja u nj sav svoj imetak na kocku, a mornari svoj život. Mnogi je mornar ostavio kot kuće ženu i nejaku djecu, te ide u svijet, da traži sreću, da ih može hraniti. Hoće li se kada vratiti? Bog zna. Mnogo ih se je vratilo kući srećno i zadovoljno, mnogo ih se je vratilo jadno, a mnogo ih se i nije vratilo! Koliko ih je već ostavilo kosti na tajanstvenome dnu morskom! Kad se more uzburka, kad se dižu valovi kao brijegovi uz užasnu urljavu, tad jao si ga i po brod i po bro-dare! Koliko i koliko je već more ojadilo majkâ i udovicâ i u crno ih zavilo, pa opet nam je tako milo, tako sveto!

Kad sam stojao na morskem žalu, obuze mi srce neobično čustvo. Bio sam srečan i blažen, zaboravio sam na svaka muku i patnju. U mom srcu ne bi mjesta mržnji, več samo ljubavi. Da mi je tada došao najkivniji dušmanin, zagrljo bih ga bio. U mom je srcu bila samo ljubav. Da može ljudima uvijek biti tako!

Šestošolec.

Katera je prava ljubezen do domovine?

Vsakej družbi, da se more ohraniti, so neobhodno potrebni nekateri pogoji in sredstva, ki vežejo družnike mej seboj. Isto tako veže tudi človeštvo vez: ljubezen, bratoljubje. Slednji človek ni pa navezan le na splošno človeško družbo, ampak njega veže še sto in sto vezi na rojstni kraj, na stariše, brate in sestre, na prijatelje in znance, na materin jezik in domovino.

Kaker kaže vže napis razpravi, hočem govoriti kaj malega o ljubezni do domovine.

«Še ptica rada tje leti, kjer se je zvalila», pravi star pregovor; in kako bi človek ne ljubil svoje domovine?

Pač žival moral bi biti človek, ki bi mu bila domovina deveta briga! Tak človek bi ne imel onega prirojenega čuta in nagona do doma, ki celo žival diči, kaj še človeka!

Kedo bi ne zrl s težkim srcem in rosnatim očesom svojo domovino v tožnih in žalostnih urah? Kedo bi si ne prizadeval rešiti jo iz stiske? Sploh, kedó bi ne pokazal pri vsakej priložnosti svoje ljubezni do nje?

Ljubezen do domovine javlja se najbolj v srčnem hrepenenji osrečiti jo, obvarovati jo vseh sovražnikov in stisk, skrbeti jej za boljšo in slavno prihodnost in za dobro dušno hrano.

Vsemu temu pa je najbolj potrebna trdna volja izvršiti tudi dejanski to, kar kdo v srci misli, kajti volja sama je nična! Ljubezen do domovine pa mora biti čista, nesebična, tedaj splošna, trdna in ne preveč napeta.

Človek se ne sme potegovati in truditi za domovino radi lastnega dobička in časti, ampak to mora popolnoma prezirati, kajti po tem takem bi ne delal in se ne trudil iz ljubezni do doma, temveč iz ljubezni do samega sebe.

Zmerom mora pred očmi imeti razmere svoje domovine in dolžnosti, katere ima do nje. Koliko je dolžan posamezen človek svoji domovini! Koliko hvaležnost mora gojiti do dežele in kraja, kjer se je rodil, kjer je rasel in kjer se je vzgojeval! Koliko do naroda, čegar jezik govori in katerega je prvič slišal govoriti!

Vsak narod zase druží se v eno celoto. Posamezni član moral bi se naravno truditi za blagor celote, in le ako je ves narod

Slovenskim dijakom.

V.

Ta pot le nekaj malega.

Vidi se, da niste zabili name. Tako je prav. Celo o počitnicah, ko se vender vsak in za potrebo od dela odpočije, si niste dali miru, da bi meni vstregli. Spet se je pribralo lepo številce nalog z vseh strani; Ljubljana seveda je na prvem mestu, potem pride Gorica, ki se pa vedno še pomišlja in kuja. Goričani so počasni. Vsem mi je došlo devet nalog. Te so: «Moč človeškega govora» — spisala en osmošolec in en šestošolec. — «Spomini iz pasjih dni» — spisal osmošolec. — «Naše geslo bodi: malo besedij — dosti dejanja» — isti osmošolec. — «Čemu se učimo zgodovine?» — četrtošolec. Nekdo mi je poslal celo knjižico, kakeršne se rabijo za šolske in domače naloge, katera obsega na 18 straneh naslednje tri razprave: „Z mojega sprehoda po gozdu.“ — «Kdo je bolj občudovanja vreden — Hanibal ali Aleksander?» — «Turške vojske — najslavniša stran slovenske zgodovine.» — Najtrši oreh je zgrizel neki šestošolec: «Zadoščuje, da umetnik le naravo posnema?»

Dvoje ali troje teh nalog boste vže čitali v denašnji «dijaški prilogi», druge pridejo — seveda ne vse brez izjeme — prihodnjič na vrsto. Ako sodim po starosti in šoli, moram posebno pohvaliti spisatelja zgore omenjene razprave: «Čemu se učimo zgodovine?» Ako je prvi poskus tak, se smemo nadejati, da pride še daleč. Sicer bi moral tudi še dva ali tri druge posebe omeniti; pa to bom storil v prihodni številki. Dotlej Vam priporočam, da pridno nadaljujete svoje vaje in mi kmalu spet kaj pošljete. Ne zamerite, da sem danes tako kratkih besed; pri tolikih opravkih mi čas vhaaja. Nadejam se pa, da bomo prihodnjič kaj več časa se razgovarjali. Tudi Vam mislim v poslednji letošnji številki spet razpisati nekoliko prav zanimivih, pa ne pretežkih vprašanj. Te dni mislim še enemu in drugemu kaj pisati, in morebiti dobi kdo tudi še kaj drugega. Saj veste kaj.

Bog Vas živi in razsvetljuje pri učenju, katerega nimate nikakor zanemarjati radi mene, ker učiti se je Vaša prva dolžnost. Vaš

Dr. Mahnič.

(Katera je prava ljubezen do domovine? — Konec.)

trdno združen, ako vse ista želja in isto hrepenenje veže, skupino oslaviti in osrečiti, mogoč je gmoten napredek. Posamezni član mora se tedaj zavedati svojega rodu, ponosen mora biti, da se sme član one celote imenovati. Svoj ponos najbolj pokaže, ako

se trudi in si prizadeva po svojej moči doseči vsemu narodu lasten smoter. Pri tem mora pa svojo osebo popolnoma prezreti, da, tudi škodo trpeti, ter žrtvovati, kar mu je najdražega, celo življenje. Vse svoje moči mora obrniti v občni blagor. Kaker rečeno, slednji moral bi storiti, kar je v njegovej moči; kajti česar ni v njegovej moči, tega noben pameten človek ne zahteva.

«Kar more, to mož je storiti dolžan!» nam poje pesnik.

Ves blagor domovine in naroda je pa odvisen od vzgoje mladine. Roditelji, zavedajoči se svojega rodu in krvi, morajo vso svojo pozornost obračati edino le na vzgojo otrok. Vedeti morajo, da bo čez kaj let ves blagor in vsoda naroda odvisna od njih. Otroku morala bi domoljubna roditelja vcepiti trdno vero v Boga, strah in ljubezen do Njega, ter tako v njem pripravljati trdno podlago nadaljnemu razvitku. Vzbujati bi morala otroku polagoma ljubezen do doma, do domačega jezika, ter tudi skrbeti, da dobi, razvijajoč se, primerne zabave in dušne hrane v berilu. Izbirati mu morata najlepših in najdragoceniših biserjev v slovstvu, ki so nalašč za deco pisani. Tako se nevedoma hitro zaplodi v mladih srcih ogenj domovinske ljubezni, ki se dan na dan množi in krepi. Če roditelja vse to vestno spolnjujeta, tedaj sta izvršila dano jima nalogo in popolno dolžnost. Pokazala sta pravo in najčistejše domoljubje in vže s tem samim zadobila sta spoštovanje naroda in postavila sta si najkrasniši spomenik v svojih otrocih. Lahko rečeta, s ponosom kazaje svoje vrle sinove in hčere, narodu: Težko je bilo delo, a tem slajši je sad. In to z mirno vestjo, kajti njiju otroci ohranili bodo v resnici vero in ljubezen do domovine, ki se jim je vcepila v mlada srca v domačej hiši, se trdno vkoreninila, ter kali pognala, da je ne izruje nobena sila.

Če se pa roditelja ne trudita za dobro vzgojo svojih otrok — kar se danes prerado zgodi — če jim ne vcepita svoje, svojih pradedov in naroda vere dosti trdno v srce, in če jim ne vzbujata domovinske ljubezni, izgubijo otroci kmalu vso ljubezen, kar je sploh imajo do naroda in do domovine. Ne strinjajo se več s svojimi sodrugi, polagoma izgubijo celo spoštovanje do svojega naroda, ga črte, ter so njegovi najhujši izdajalci in sovražniki. Vera je prvi pogoj lepega in vzornega življenja, in na nje podlagi zida se mogočno ognjišče vzajemnosti in skupnosti.

Mladenci, ki so se dobro vzgojevali, javljajo svojo iskreno ljubezen do doma, da se zanj bore proti sovražniku domovine. Z levovim pogumom vržejo se nanj ter prelivajo svojo kri v blagor domovine in štejejo si v največo čast v njen blagor in v nje ohranitev darovati svoje, dasi še mlado in nadepolno, življenje. Kako lahko je vmirajočemu vojaku pri srcu, videčemu, da njegov trud in napor ni bil zastonj, ter da ni zavrzel svojega življenja. Junaci ga up, da bo njegov trud poplačan od pravičnega Boga, ter da se bo njegovo ime med narodom zmerom častno in spoštljivo izgovarjalo.

Napredek in živelj posameznega naroda je odvisen od njegovih udov, od njih delavnosti in prizadevanja narod osrečiti. Kakor je narodu prepotrebna fizična moč za obstoj, tako tudi dušna moč za napredek in dušni razvitek narodov.

Da ima narod fizičnih močij, se razume samo na sebi, ker brez teh bi sploh ne mogel biti in bi kmalu izginil, ker bi se ne mogel vstavljati tujim navalom. Narod vpira tedaj svojo pozornost v razvitek in napredek, kojega pospešitelji so posamezni izobraženi udje. Oni so, ki mogo povzdigniti narod k omiki in slavi. Oni skrbе narodu za dušno hrano s svojimi proizvodi, zabavne in poučne vsebine, blaže mu dušo, ter ga vodijo k vzornemu življenju. O enem se trudijo pa tudi pri tujcih vzbujati pozornost in čisljanje do naroda, slikaje v svojih proizvodih čisto narodovo življenje, njegove navade, želje, težnje in sploh vse delovanje in mišljenje njegovo. Oni so zagovorniki narodovi pred hudobnim svetom, potegujejo se za njegove pravice in za narodno stvar. Oni so narodu umni voditelji in zvesti svetovalci njegovi.

Neizmerne so tedaj zasluge, ki si jih pridobi posamezen izobražen ud tem potom pri svojem narodu. Njegova nevsahljiva ljubezen do naroda poplača se mu spet z ljubezuijo, ki jo goji narod do njega. On vživa občno hvalo narodovo, časti in spoštuje ga vsak in narod ga ohrani v veke v dobrem in hvaležnem spominu.

Rekel sem, da je vera prvi pogoj vzornega življenja in da brez skupne, trdne vere ni mogoč znaten napredek narodu.

Kdor se tedaj izneveri čisti veri svojega naroda, izgubi v kratkem tudi vzorno ljubezen do njega. On ne ljubi več naroda istinito, ampak ga ljubi le iz navade, radi časti ali hasni, da, večkrat ga tudi očitno sovraži. Najhuji izdajica mu je. Posebno hud vdarec narodu je, če se njegovi voditelji izneverijo veri. V takem slučaju žuga narodu pogin pravstven in prvotno narodnost. Oni skušajo s svojimi nesramnimi in veri sovražnimi spisi, in sploh z besedo narodu kar siloma iztrgati največo svetinjo, vero, iz srca. Posebno oni razumevajo dobro svoj posel. Svoje pogubljive nauke podajajo svetu v lepi zunanji obliki ter tako motijo lahkomišelnost in lahkoverno ljudstvo.

Kako pogubni in nevarni so taki pisatelji narodu, priča nam najbolj francoska zgodovina preteklega stoletja. Ljudstvo francosko so nekateri pisatelji in rogovileži tako izpridili; da ni hotelo o Bogu ničesar slišati ter se je posmehovalo krščanski veri, papežu in v svoji norosti postavilo si je za božanstvo »pamet«. Vstajalo je proti postavnim oblastim, cerkvenim i državnim, morilo jih, ter oklicalo ljudovlado. Kar se ni hotelo pokoriti zlepa njihovi volji, prisilil je britek meč. Na krmilu državinem vstrajali so edino le izredni duhovi in predrzneži.

Dalje nam je omeniti, da tudi prenapete ljubezni do domovine ni zmerom hvaliti, ker ima tempe strani. So slučaji, v katerih

najiskreniši domoljub le ni pravi domoljub; ako svoje moči preveč nateza, si podkopuje zdravje ter si slabi moči, in je prej žrta smrti, nego bi bil v slučajih, če bi bil zmerniši. Posledica je, da ne more nadaljevati svojega delovanja. On misli sicer, da tem potem najvestniše izpolnjuje dolžnosti do naroda. Toda moti se. Če domoljub le pregoreče nateza svoje moči, ne škoduje le samemu sebi glede zdravja, ampak on slabi tudi vrste domoljubov, in domovina ni prijela od njega nikdar toliko, kot bi bila prejela, če bi on zmerno zanjo deloval, a za to toliko časa več in bolj premišljeno. Med narodom je pa tudi takih, ki ne morejo s svojimi duševnimi in telesnimi močmi domovini koristiti. Toda tudi ti niso nikakor izključeni iz delovanja za povzdigo naroda.

Teh razločujemo dvoje vrst: bogatih in vbogih.

Od bogatinov terja domovinska ljubezen, da pomagajo narodu gmotno, da podpirajo narodna podjetja, in da skrbijo za povzdigo umetnosti.

Od revežev pa terja, da se zvesto ravna po navodih voditeljev narodovih v vsakdanjem življenji, da se zavedajo svoje narodnosti, da so v tem oziru neomahljivi, ker ti — in njih je ogromna večina — morajo dosti koristiti narodu in narodni stvari, posebno ob mejah narodovih, kjer so vedno v nevarnosti pred tujim rodом, pred potujčevanjem.

Sreča vsakega naroda visi tedaj na vejici, in sicer je narod v tem večji nevarnosti, čim manji je. Malemu narodu se pozna, kaker človeškemu telesu, vsaka še tako majhna hiba ali rana, ki mu gotovo prej ali pozneje škodi. Če dobi pa telo več ran, ni mu več pomoči: oslabi in pogine.

Ravno taka je z narodom. Kdor samega sebe tepe, rani, gotovo ne dela tega iz ljubezni do sebe, marveč ravno nasprotno — on se sovraži.

Samemu sebi nasprotuje tedaj, kdor govori, da ljubi svoj narod med tem ko mu zavdaje najhujše rane, o katerih morda še pojma nima. Zaničuje ga očitno pred vsem svetom in se tako samega sebe smeši.

Da, nemogoč bi bil pogin — vsaj duševen — še tako majhnemu narodu — vzemimo Slovencem — ako bi se vsak ud trudil po svoji moči narod osrečiti, ter da bi natanko izpolnjeval naloge, ki mu jih nalaga domovinska ljubezen.

Dodeli Bog to milost Sloveniji!

Šestošolec.

Zadoščuje, da umetnik le naravo posnema?

Kot voden stavek tej razpravi razložimo kdo, je umetnik. Umetnik je stvaritelj. On jemlje snov svojim umotvorom iz narave, jo posnema. Umotvor oživljava duh pa vda hne mu

umetnik sam od sebe; on oživilja mrtvo snov sè svojo idejo. In edino zadnja je merodajna, ako vzamemo, da se pri umetniku natančnost v posnemanju narave vže sama na sebi razume. Le vsled idej more se imenovati izdelek umotvor. Če pa nima snov ničesar oživljajočega v sebi, če je brez idej, je izdelek mrtev, brez vsake umetnostne vrednosti, in navidezni umetnik ni umetnik, ampak posnemovalec narave.

Prvo, kar se od umetnika zahteva, je natančnost v posnemanju naravnega. Če hoče napraviti kipar umotvor, n. pr. svetnika, je neobhodno potrebno, da naredi svetnikovo telo kakeršno zahteva somernost. Zadeti mora primerno postavo, visokost, posamezne ude, vse poteze na truplu — vsako najmanjšo reč, ki bi utegnila kaliti naše dopadajenje pri opazovanju. Še le če se mož zaveda te zmožnosti, more pričeti delo, ter mrtvo telo oživiti sè svojo umetnostjo, da dobi dovršen umotvor nekaj idejalnega, vzvišenega v sebi, kar človeka mika, povzdiguje.

Enako je sè slikarjem.

Pesnik mora imeti jezik popolnoma v oblasti, ker v pesniških izdelkih je velike važnosti oblika, slog, način pripovedovanja.

Sploh v vseh strokah umetnosti, v kiparstvu, v slikarstvu, v poeziji, v godbi i. t. d. je velike važnosti zunanja oblika, snov, ki si jo izbere umetnik, da vlije vanjo idejo, ki jo oživlja.

Glavna reč pri umotvoru, ki nas vabi, je lepota, in sicer zunanja in notranja. Zunanja lepota se javlja v snovi, iz katere obstoji umotvor, v njeni obliki, v slogu i. t. d. Notranja lepota pa se nam kaže v ideji, ki je izražena v umotvoru. In le ako je zunanost in notranost dovršena, sme se imenovati delo pravi umotvor.

Mislimo si skledo tečne, izvrstne jedi. Jed sama na sebi mika vsakega; a z nevoljo se bo obrnil od sklede, če je vmazana. In tako mu tudi jed v taki posodi več ne dopada, vmazama skleda mu vkrade vso slast.

Euako se godi z umotvorom, če so lepe, vzvišene misli povite v nedostojno, vmazano obleko. Nikdo si ne bo želel ta umotvor ogledati, ker se mu ne zdi vredno, ker ga vže zunanja oblika odvrča.

Kaker smo vže omenili, obstoji umotvor iz snovi in ideje, drugače si ga ne moremo misliti. Snov sama je snov, mrtvo telo, del naravnega sveta, in nima velike vrednosti. Ideja, misel sama na sebi se pa ne da vpodobiti, ker je nevidna.

Če tedaj umetnik le naravo posnema, nima izdelek, ki ga napravi, nobene vrednosti. Pač pa je škodljivo, koliker n. p. pisatelj vpodablja življenje v vseh slabostih in strasteh.

V tesni zvezi s prašanjem, kdo je umetnik, je tudi prašanje, čemu je umetnik? In posebno zadnje nam daje mnogo pojasnil v rešitev prašanja (naloge).

Človek v svojem naravnem stanju, v svoji enakomerni vsak-

danjosti — vkoliker ga sveta vera ne podpira in blaži — je zelo potreben, da se zdaj pa zdaj dvigne s svojega nizkega stališča, kjer tiči v vednih skrbéh za obstoj, ki mu tlačé in moré duha, v nadnaravni svet duhá si razvedrit. V ta nadnaravni svet pa ga vodi umetnik sam s svojimi umotvori krijóčimi v sebi moč, ki se človeka skoraj nevedé polasti, ter ga dvigne v nadnaravni svet, v svet samih idej.

Umotvór je tedaj nositelj, posoda idej, verskih resnic. Glavni njegov namen je ljudi vnemati za više, nadnaravne stvari, Boga. S tem da nas vnema za Boga nam čisti nazore, nas duševno pre-
raja, nam zbuja hrepenenje po popolnosti, a s potjo nam vceplja stud do nenravstvenega življenja, do strastij.

Od umetnosti odvisen je močno napredek posameznega naroda, kakor tudi vsega človeštva. Kjer se umetnost ne goji, je človeštvo na jako nizki stopinji izobraženosti in omike. Taki narodje so več ali manj še v istem stanju, kakor so bili pred tisoči let. Neverjetno jn, koliko lepe umetnije pripomorejo k pravemu napredku narodov. Imamo za to dovolj vzgledov. Kjer se je umetnost gojila, n. pr. na Grškem, se je ljudstvo tudi čuda hitro vspelo na visoko stopinjo omike. Umetnost je marsikateri narod rešila iz žrela npravstvenega pogina, ter mu odkazala boljšo pot, pot vzornega življenja.

Vzornemu življenju je pa podlaga dobra vera. Učenjaki, splošno, gojitelji umetnosti omenjenih narodov so svojo vero vsestransko čistili, blažili, tako da se kar čudimo, kako blažilno so vplivali na vero in ljudsko nprav, posebno na Grškem. Umevna je tedaj tudi njih omika in dokaj lepo življenje.

Potemtakem je umetnost v tesni zvezi z vero. Umetnost je nekako zrcalo, v katerem se nam kaže vera v lepih in čistih barvah, umetnost je in bo posoda, v kateri se zrcali čista vera.

Če je tedaj umetnost tesno združena z vero, če si prave umetnosti ne moremo misliti brez vere, si tudi ne moremo misliti, da bi bila snov umotvora, nositeljca, posoda idej, verskih resnic, nedostojna, nevredna za ta častni, sveti posel. Umetnik mora tedaj previdno izbirati snov svojim umotvorom in ne sme onečaščati umetnosti. Vzvišen je poklic umetnikov, tako vzvišen, kakor je njegovo duševno stanje. On se ziblje vedno le v svetu idej, nad zvezdami, v neskončnih nebnihih prostorih, kjer se mu kaže vže nekoliko nebeška lepota, kjer začenja vživati nebeško veselje v majhni meri. Res, božji izvoljenec je. Med tisoči in tisoči je on edin tako srečen. Mi pa, sploh vse človeštvo, je dolžno umetniku velike zahvale in hvaležnosti. On deli z nami svoje veselje, vse krasne občutke, nas tolaži, nas srči vstrajati.

Pač greši umetnik, če se spusti iz onega idealnega sveta dol na zemljo — v blato, če se pogrezne v strasti.

Takim ponesrečencem je svet prvo; o idejah pa ni pri njih ni sluha ni duha.

Oni ljubijo preveč nižo realnost, hočejo odkriti svetu življenje, kakeršno je, natanko, v vseh barvah, v vsakem oziru. Tako počenjanje pa nasprotuje zahtevam umetnosti, ki druží naravno z nadnaravnim, realno z idealnim.

Iz vsega se razvidi, da je nemogoče, da bi zadoščevalo, če bi umetnik le naravo posnemal. Tako početje je tudi več ali manj samo na sebi slabo in ne prinaša dobrega sadu, pač pa nevero, mržnjo do vsega idealnega, нравstven in duševen propad. Kar se na zemlji rodi, kar je ž njo v zvezi, je nepopolno, slabo, škodljivo za ljudi, hrepeneče po popolnosti, kojih mišljenje bodi gor obrnjeno, kojih smoter je gor.

Pravi umetnik mora biti v prvi vrsti kreposten mož, vnet za vero, idealist.

Iz vsega navedenega se da sklepati, da prava umetnost cvete najbolj v času splošnega navdušenja za vero, kar nam tudi svetovna zgodovina priča. Da, v dobi, ko se v umetnosti bolj ali izključno le narava posnema, ter se idealno prezira, vera bolj in bolj hira, in se opazujejo dan na dan posledice brezverstva.

Kdor pozna svetovno zgodovino, mora pritrditi, če noče samemu sebi vgovarjati, da se je umetnost najbolj gojila, in da se je najlepše razcvitala v časih, ko se je krščanstvo najbolj spoštovalo, v zlati dobi njeni — v srednjem veku. Ko je vera jela pojemati, je več ali manj tudi lepa umetnost spala, in se do danes ni povzdignila na ono stopinjo popolnosti, na kateri je bila takrat.

Sestošolec.

Misli pri pogledu človeške črepinje.

Vseh mrtvih dan! —

Trepetaje plapola sveča na starinski mizi, žalno in jednako-merno tika stara ura na steni in iz visoke line trepetajo tožeči zvoki mogočnih zvonov. Kličejo vernike k molitvi, kaker so jih klicali po dnevi na grobove, kjer jim spijo dragi. —

Vseh mrtvih dan!

Zdajci zagledam človeško črepinjo, katera leži na knjižnici. Ko sem jo dobil, položil sem jo tje in potem se nisem dosti menil za njo. — Zrem v njo in obujajo se mi v mladem srcu spomini; misel roji za mislijo, misli nekdanje, na sedanje dni. —

Vseh mrtvih dan! —

Vse vre na mirodvor; vse nese vence, vence dragocene, vence borne, da jih položi na grobove dragih. Tisoč luči blišči po grobovih, žalno, tožno.

Vseh mrtvih dan!
 Bledó trepeče nad grobovi
 Tisoč svetil,
 In križe, kamne vrh gomil
 Jesenski venčajo cvetovi. —
 Vseh mrtvih dan!

Gregorčič.

Glej, tam moli na bornem grobu mož s kopicó otrok, joka-
 jočih malih rev, koje je same ostavila mati draga na tem svetu.
 Tam stoji bogato opravljen gospod pri krasnej rakvi; solza za
 solzo pada mu po lici. Semkaj je položil ženo, tukaj mu spijo
 ljubljeni otroci in on je sam na svetu — ah tako sam! Kaj mu
 pomaga ves mamom, še življenja ni mogel rešiti z njim svojim
 dragim! Tam ihti sivolas starček na grobu zveste družice, kojoj
 je pred kratkim položil k večnemu pokouju. Pa saj pojde skoraj
 za njo — skoraj. Tam ihti na vbožnem grobu bleđa deklica po
 ljubečej materi, koja jo je zapustila s a m o v tej solznej dolini,
 — samo tujim ljudem, koji ne ljubijo vboge reve.

Vseh mrtvih dan!
 Kjer dragi spé jim po pokopi,
 Klečé, solzé živóčih trôpi,
 Oh, dušo tré jim žal in bol;
 Pod zemljo pol, na uebu pol
 Nocoj jim je srce:
 Na grob lijó grenké solzé,
 V nebo gorké prošnjé. — —

Gregorčič.

V duhu se mi rodijo te podobe, ko zrem staro črepinjo. In
 zvonovi še se zmiraj tako tožno glasé.

Še več?

Tam spet zrem grobove, na katerih ne brle lučice, na katere
 ni ljubeča roka položila šopkov. Trava rase po njih. To so po-
 zabljeni grobovi! Nikdo se jih ne spominja, nikdo jih ne kiti, in
 morda spijo v njih najblaža srca. — —

Vsi ti grobovi kličejo nam glasno, svareče;

Dolgost življenja našega je kratka.
 Kaj znancev je zasula že lopata!
 Odprta noč in dan so groba vrata;
 Al' dueva ne pove nobena pratka. — —

Prešeren.

Glej, žalujoče ciprese, kako zamišljeno, tožno se ziblje njih
 listje v vetru; kako melodično tožeče šumljajo, kaker bi tudi one
 hotele vsacemu zaklicati: m e m e n t o m o r i i ! — — — —

Dviga se mi duh v domovino, k mali beli cerkvi; krog nje so prosti leseni križi. Tudi tukaj je vse nakičeno, čeravno ne tako lepo, kot na mestnem pokopališču. Toda glej, tam ravno poleg cerkvice ležita dva groba — neovenčana, brez lučic. In vendar spavate v njih najblažji srci, kar sem jih kedaj poznal. Tam spavate najljubši bitji, koji ste me vzgojevali in vodili od nežne mladosti. Tam spavata ona, ki sta me učila spoznavati vsega mogočnega, najdobrotljiveje bitje — Boga; oba sta me učila prvo molitvico in kako sta se veselila, ko sem jo znal sam moliti. Bilo je ravno v dan materinega godu.

Krasni, blaženi spomini!

Kako sta jokala, ko sem šel, v širni, tuji svet, kako sta me poučevala, naj se varujem hudega, naj zmiraj zvest ostanem Onemu, ki čuje nad menoj, ki vidi slednji moj korak. In šel sem v širni svet in vedno so mi odmevale njiju mile svareče besede v srcu. Šel sem in matere nikdar več nisem videl žive. Oče so mi pisali, naj se vrnem domu, ker so mati silno bolni. Vrnem se, in oh, najdražje bitje ležalo je že na mrtvaškem odru. Ko jih zagledam, tako mirno, tako blede, nisem ihtel, a mislil sem, da tudi j a z moram iti za njimi. «Zakaj že tako hitro?» samo te besede izvile so se iz sopečih prs. Toda oče rečejo z žalostnim, a trdim glasom: «Bog je dal, Bog je vzel. Njegovo ime naj bode češčeno.» Tedaj sem zaihtel. — —

Pokapali so mi najdražje bitje; oče so preveč žalovali ter šli skoraj za zvesto družico prehitro.

In bil sem na svetu sam.

Bog vama povrni nad zvezdami, kar sta mi storila dobrega. Moje solze naj vama nadomestijo vence in lučice nad zapuščenima, a nepazabljenima groboma. — — — —

Že spet ta črepinja! Kako me preganja! Nekako preteče, mrtvaški — hladno zro te očesne otlina v me. Hú, in kako je mrzla: — A zunaj je tudi mrzlo in v moji sobici tudi; sneg naletava in zvonovi tako milo tožijo. — — — —

Kje se je rodil človek, kojega last bila je ta črepinja? Da, kje?! Ali ga je rodil vroči jug, ali mrzli sever? So ga li porodile divne doline, ali zračne planine? Je zagledal luč sveta v borni kmetijski bajtici, ali v krasni palači? Ali je bila zibelka njegova lesena, priprosta, ali dragocena, leskeča? Kdo ve?! — — — —

Ali je bila ta črepinja last otroka, koji še ni poznal rev in nadlog sveta? Ali se je ponašala ž njo koketna in preširna deklica, ki je hitela od veselice do veselice; še sanjalo se ji ni, da bode morala zapustiti ta ljubljani svet v nežni mladosti. Toda

Naj zmisli, kdor lepoto ljubi sveta,

In od veselja do veselja leta,

Da smrtna žetev vsak dan bolj dozori. — —

Prešeren.

Ali je nosil to črepinjo na tankem vratu in sključenem telešu star skopuh, ki je tuhtal noč in dan, kako bi nabral več mamona, kako še bi to ali ono žrtvo svoje nenasitljive pohlepnosti bolj ogulil? Pri zaprtih vratih, pri brleči luči prešteval je zlate, koji ga bodejo enkrat strašno tožili, ker jih je dobil po krivici. Oči, koje so sedaj že segnile, plamtele so mu strastno in zadovoljno. Mamon bil mu je Bog, mamom bil mu je vse. A marsikateri revež stiskal je pesti, dvigal jih proti njemu ter prokrel njega, prokrel njegovo kameneno srce. — Ali je dičila ta črepinja učenjaka, ki se je učil celo življenje, učil za narod; on nise učil zbog lastne časti, ampak da bi mogel koristiti teptani, a njemu sveti domovini?

Ali je bila mladeničeva, kojega je vmorila v daljnem, tujem kraju najhudoobnejša žena, — bledolična beda? Morebiti! — Tiho! — Mirujte spomini! — Ugasnite, kakor že ugaša sveča, na piravi mizi! Ne — ne mirujejo! Že zopet! Ali — — —

Ali je bila last moža, ki je vse moči, vse svoje premoženje žrtvoval v napredek roda, za vero in domovino! Ali je dičila pesnika, ali mogočnega diplomata? Kdo ve? — Bog! — — —

Kje je vmrlo bitje, kojega last je bila ta črepinja? Ali na bojnem polji, za vero in domovino, daleč od rojstvene vasi, da'č od ljubih starišev, bratov in sestrâ? Ali je vmrl na svilnati, dragoceni postelji, ali na gnili slami v pol počrti bajtici? Ali je točil kdo solze za njim, ali ga je spremil kdo k večnemu počitku? Ali je dobil tolažbo za potovanje v pravo našo domovino, ali je vmrl kot trdovraten, nespokorjen grešnik? In kaj je sedaj ž njim?

O Bog, daj da zbežijo te misli.

Glej zunaj se že svita in jaz — — —

In vendar, vendar govori glasno zmiraj glasneje ta črepinja:

Nas smrti ne obvar' je koža gladka,

Od nje nas ne od kup'jo kupi zlata,

Ne odpodi od nas življenja tata

Vesolja hrup, ne pevcev pesem sladka. — —

Prešeren.

Ali mu je stregla ljubeča roka, ko je ležal bolan na vbožnej postelji? Morebiti je razdal vse premoženje v korist ubogega ljudstva, da bi jim otrl solze, solze bridkega uboštva. In sedaj? Sedaj njemu ne otira nikdo solz, zapuščen, pozabljen vmira in nima, nič, kot — spomine! — — Morebiti je umrl nagloma; pobrala ga je kužna bolezen, ki je razsajala med mladimi in stariimi, med vboгими in reveži.

Mor' biti, da kdor zdaj vesel prepeva,

V mrtvaškem prtju nam pred koncem dneva

Molče trobental bo: memento mori.

Prešeren.

Luč ugaša. A po glavi še mi roje spomini in misli. — —

— k —

Z mojega sprehoda po gozdu.

Končal se je šolski pouk; veselega srca sem hitel iz pustega mesta v svoj rojstni kraj. Kako sem bil vesel, ko sem se daleč, od mestnega prahu sprehajal po zelenih livadah in pisanih travnikih, kjer sem še pred nekaj leti pasel krave očetove! Prijetno je res v prosti naravi, kjer se nam razodeva neskončna modrost stvarnikova, kjer človek pozabi vse svoje gorje, svoje trpljenje in težave. Kako veselo ti bije srce, ko vidiš lepo rumeno žito, katero se pri vsakem pihljaju vetra drvi v rumenih valovih po širnem polju.

A veliko prijetnejše je v gozdu, v onem velikanskem vrtu, kjer je Vsegamogočni vrtnar nasadil brezštevilo dreves, kjer nas razveseljuje tisočero in tisočero glasov krilatih ptic. V položnem bregu vzdiguje se hrib v višavo. Visoke smreke, stoletni hrasti ter široke bukve pozdravljajo nas takoj ob vznožju in nas vabijo, da obiščemo njihovo lepoto. Po gručasti cesti, katero si je človek s zmodnikom in svedrom vdela v skalnata tla, dojdeš peš med tiho drevje, kjer te ne moti nikak vnanji hrup. Vse je mirno okoli, le nad teboj se tožne jelke in vitke smreke pogovarjajo v šepetajočem glasu. Sedaj se nasloni visoki vrh smreke k svoji sosedki ter ji pošepeta nekaj na ušesa. In tajno, čudno drvenje se sliši dalje nad teboj, tako da se te polasti nekov strah. Zmisliš se nehote na gorske Vile in tvoje oko meni v vsakem grmu zapaziti malega «birkmandelca», ki ti izpod rudeče kapice kaže svoje bele zobe. Tu ne slišiš nikakega petja, nič ne moti svete tihote, le plapajoča kukavica prileti na visoko drevo; pa kaker hitro te zapazi, zleti osupnjena dalje. Tudi krokar se pripodi s svojim «kra, kra», toda ne mudi se dolgo, kajti njemu ne dopada toliko samotni gozd kaker s koruzo obsajena njiva na ravnem polju.

Stranska pot pripelje te dalje v prijetno dolino. Že od daleč slišiš žuborenje gorskega potočka, ki se v divjih skokih prevrača in prekucuje čez visoke skale, hiteč dalje v ravnino. Košate jelše, razkrečeno leščevje, javni javorji sprejmo te v svojo družino, Toda, kdo moti grobno tišino? — Zdi se, da nekdo pribija, a nikoga ni videti. Malo preneha in zopet začne. Ako se ozreš na suho jelko nad seboj, zapaziš žolno. Kaker prikovana obesi se z močnimi kremplji na deblo, s kljunom pa teše, da iverje okoli nje leti. V bukovji bobna mavrasta pivka po operelem deblu, drobni palček žgoli v nizkem grmu.

V senčnatem zatišju, kjer bister studenček žubori po dolinici, kjer se stare vrbe samotno vrste, kjer se zlatičam in kalužnicam žare rumene glavice po pisanej loki, tam se glasi krasna melodija črnega kosa. Tvoje srce čuti ž njim, z njegovimi glasovi najde izmučen in vtrujen tvoj duh zadovoljnost in veselost; tvoja duša

se povzdigne in ves srečen hvališ in častiš Vsegamogočnega stvarnika.

Mnogokrat sem se veselil v tvojem zavetju, krasna narava, in le bojim se časa, ko bom moral zapustiti tebe ter se vrniti v hrumeče drvenje sveta.

Petošolec.

Moč človeškega govora.

Neštevilne moči in sile javljajo se v prirodi. Vrejene in ytemeljene so v neskončnih in nesprenmenljivih zakonih narave. S svoj bistrornnostjo znal si je človek veliko teh sil vpokoriti in okoristiti. Veliko pa ostalo mu je še prekritega in temnega ; s časom pride skoraj gotovo tudi to na dan. Električno, magnetizem, razne pline in razstreliva ima že dolgo človek v svoji oblasti. Dasi tako velike, so vendar jako neznatne te sile v primeri z neko drugo močjo, katero ima tudi človek v svoji oblasti, to je v primeri z močjo človeškega govora. Predno pa govorimo o njegovi moči, vedeti moramo, kaj je govor.

Govor je zmožnost človeka svoje misli z besedami izražati. To stori na dva načina, ki pa nista bistveno različna. Prvič, ako hoče svoje misli glasno izražati in ima pred seboj poslušalce, posluhuje se jezika in govori ustno. Drugič, ako nima priložnosti svojih mislij ustno izražati, ali ako nima kaj važnejšega in bi rad svoje misli veliko ljudem povedal, toda na tak način, da bi se ne pozabile tako hitro, zlije svoj govor na papir, in posluhuje se na ta način pisave. Pismo ali pisava toraj ni nič družega, kaker zapisan govor. Govoriti hočemo v naslednjem nekoliko o govoru v besedi in pisavi. Predmet razdelimo v dva dela ; prvič : moč človeškega govora v zasebnem življenji, in drugič : moč človeškega govora v javnem življenji. Konečno dodamo še mali dodatek v vplivu človeškega govora na živali.

Moč človeškega govora v zasebnem življenji.

Oglejmo si krščansko družino na kmetih ! Glavno delo v hiši je dobra vzgoja otrok. Ta se doseže z lepim podučevanjem katoliških resnic in drugih za življenje potrebnih naukov, pa tudi z dobrohotnim svarjenjem napak in pogrčkov na otrocih. Najprej se mora naučiti otroka govoriti. Zdaj se mu pokaže to, zdaj ono, in pove se mu, kako se stvar imenuje. Kmalu se otrok glavnejše reči zapomni in poskuša vže sam govoriti. To je prvi sad vzgoje, ki se je dosegel največ z pomočjo človeškega govora. Tudi nadaljna vzgoja vrši se le v pogovorih. V teh letih vcepiti se mora v srce otroka ljubezen do Boga, mora se ga učiti molitve in drugih

svetih resnic; ker v teh letih je srce še nepokvarjeno, za vse dobro sprejemljivo in pripravno. Ni prezgodaj začeti vže s tremi ali štirimi leti. Ako se hoče vzgojiti vzorne mladeniče in može, začeti se mora zgodaj in skrbno nadaljevati! In ako imajo starši na stara leta trdno podporo in zaslombo, kdo jo jim je pripravil? Sami! Z lepimi, podučljivimi pogovori s svojimi otroci, to je z dobro vzgojo. Dobro vzgojeni otroci bodo pridni gospodarji in gospodinje, in na ta način ostane blagostanje v hiši.

In kaj vzdržuje mir in edinstvo v družini? Lepa zastopnost in pokorsčina. Gospodar vkaže, družina vboga, gospodar daja naredbe, družina jih izvršuje. Da pa ne nastane prepir, posvetovati se mora gospodar se svojo družino, kako je to ali ono bolje storiti. Vladati mora vrh tega v hiši pobožen, verski duh, ki veje iz vsake govornjene besede v hiši. Toraj lepi, pobožni in posvetovalni pogovori vzdržujejo mir in edinstvo v hiši. Človeški govor ohrani blagostanje v hiši!

Vzemimo nasproten slučaj! Zanemarjena vzgoja, kreg in prepir v hiši so prvi vzroki hišnega propada. Iz nemarnih otrok pridejo slabi gospodarji in gospodinje. Dva zapravljava rodova zamoreta spreobrniti prejšnje bogastvo v beračijo. Enako se godi po hišah, kjer vlada prepir. Oče vkaže to, mati zahteva drugo in otrok stori tretje. Vsak dela po svoji glavi in vsak pospešuje hišni propad v večji ali manjši meri. In v čem obstoji slaba vzgoja in prepir v hiši? Prva v opuščanju vsakega pouka, ali celo v slabih naukah in v slabem izgledu, drugi v zmirjanji, kletvini, ako ne v hujšem. Slaba uporaba človeškega govora je vzrok hišnega pogina in propada.

Ogledali smo si posamezno družino. Kaker se tukaj v malem godi, godi se v večji meri v vasi. Tudi tukaj je prvi pogoj blagostanja mir in edinstvo in s tem združena ljubezen med vaščani. To se doseže z medsebojnim posvetovanjem in poučevanjem. V vasi, kjer se kmetje zbirajo pod vaško lipo na posvetovanje, kjer drug drugemu podučuje, in skupno vkrepa, kako bi se občni blagor zboljšal, ne dobimo preprirov in sovraštva med vaščani. Nahajajo se le med zavidnimi in sebičnimi kmeti, kjer gleda vsak bodisi z besedo, to je lažjo ali obrekovanjem, bodi si z dejanjem svojemu sosedu škodovati. Kaker vzdržujejo lepi vzbudljivi govori in pogovori mir in edinstvo, ter pospešujejo blagostanje, tako dela laž in obrekovanje razprtije, sovraštvo v vasi. In kaj je posledica temu? Hiranje posameznih in cele vasi.

Tudi po trgih in mestih cvete obrt in kupčija, ako so trgovci in obrtniki vzajemni in složni. Ako vlada pa zavist in sovraštvo med njimi, peša očividno in nemogoč je vsak napredek. Taka edinstvo napravi se na zbirališčih in shodih, kjer se skupno deluje in posvetuje v občni blagor. Česar enemu samemu ni mogoče doseči, dosežejo prav lahko trije ali več od njih. Na tak način zboljša se vedno bolj stanje trga ali mesta; z močjo človeškega govora?

Včasih pa je tudi enega samega človeka dovolj, da zjedini se svojimi lepimi govori v prepiru in sovraštvu živečo vas, in dovolj enega samega, da se svojimi malopridnimi govori, z hujškanjem in ščuvanjem iz mirne vasi pekel napravi. Da, pekel vže na tem svetu je vas, v koji vlada zavist in sovraštvo. Največ pripomorejo k temu seveda klepetulje in obrekovalke, ki oberejo, kakor jagode na molku, hišo za hišo, in ki iz male, neznatne stvari volka napravijo. In kaj zamore en sam hudoben govornik v vasi napraviti? Vpor! bodisi proti duhovski ali deželski gospodski naperjeu. Pred očmi imamo vas, v koji so kmetje cdločno zahtevalo družega duhovna, in ko se jim to ni tako naglo posrezilo, prišel ni noben človek v cerkev. Kdo je bil kriv tega? Hudoben človek, ki je bil nekda nekaj malega v mestni šoli in mislil, da razume več, kaker ves svet skupaj. Se svojim ščuvanjem zapeljal je ljudstvo k temu koraku.

Ogledali smo si nekoliko moč govora v družinskem življenji v vasi; njegove dobre in slabe strani. Poglejmo še, kako vpliva pismen govor na priprosto ljudstvo! Dobre knjige, razširjene med ljudstvom, so kaker dobri prijatelji, h kojim se zatekamo iskat pomoči in sveta. Iz dobrih kmetovalskih knjig navadi se kmet dobro zemljo obdelovati. V lepih pobožnih knjigah ogreva si srce za Boga in navadi se potrpljenja v nadlogah in stiskah. Iz živinorejskih knjig navadi se, kako je z živino postopati. Z dobrimi pripovednimi spisi krati si o dolgih zimskih večerih dolg čas, in blaži srce z lepimi nauki, ki jih posnema iz njih. Vidi se pri tej priloznosti, da je knjiga le zapisan govor. Oče ali kdo drug bere na glas, drugi poslušajo za pečjo. Bralec je govornik, drugi poslušatelji.

Dobre knjige toraj so jako koristne za narod. Kako pa se slabimi? Slabih knjig navadno naš kmet ne kupuje, ako ve, da so slabe. Če jih slučajno dobi v roke, vrže jih na ogenj. Velikokrat pa ne ve soditi; slabo knjigo ima, večkrat za dobro. Ena sama slaba knjiga ali slab list zamore več kvare med ljudstvom napraviti, nego dvajset dobrih koristiti. Poñujšljivi, neverni spisi izneverijo počasi ljudstvo cerkvi in Bogu, napolnijo ga z nezaupnostjo in sumom do duhovščine in provzročujejo počasni propad narodov, ako se še za časa ne zave, po kateri proti blodi.

Dosedaj smo govorili o moči človeškega govora, posebno ustnega, bolj v zasebnem življenji. Prišli smo do družega oddelka in sicer do veliko važnejšega, namreč pokazati hočemo:

Moč človeškega govora v javnem življenji.

Še večjo važnost nego dan danes imel je govor za človeško življenje pred iznajdbo tiskanja knjig. Skoro vse, kar se lahko danes zapiše in v podobi knjige ali lista razpošilja med svet, moralo se

je poprej le od ust do ust povedati. Pismeni govor vzel je več kot polovico veljave ustnemu.

Poglejmo najprej, kakšno moč imel je in ima še vedno človeški govor v cerkvi! Zveličar sam hodil je od kraja do kraja, ter učil božje nauke in resnice. Njegovi apostelnj in učenci so nauke zapisali, in dalje in dalje razširjali sv. vero s propovedovanjem in poučevanjem. Tako so sprejela posamezna mesta in dežele sv. vero iz ust božjih učencikov. Tudi mi Slovani sprejeli smo vero od sv. bratov Cirila in Metoda. In tudi dandanes razširja se vera v tujih krajih le s pomočjo pobožnih misijonarjev, ki ljudi poučujejo in spreobračajo se svojimi govori.

Posebne važnosti v cerkvi so pripovedi ali pridige. Pojdimo kam na božjo pot! Sèm pridejo ljudje vsake vrste, morda tudi taki, ki niso bili vže deset ali dvajset let pri spovedi. Dober pripovednik oglasi se raz leco. Vidno začne se tajati led v srcih starih grešnikov. Novo življenje sklenejo začeti, življenje poboljšanja in pokore. En sam ganljiv govor spreobrnil je mogoče sto ali še več ljudi. Zaman je bila veriga v dolgotrajnem zaporu, zaman nevarna bolezen, zaman prošnje in rotnje starišev, hudobni sin spreobrnil se je v enem trenutku, kar se poprej leta in leta ni zgodilo. Z govorom delovala je pri tem seveda tudi milost božja.

Ker smo ravno pri cerkvi, omenimo še neko vrsto govora, ki izvira iz cerkve, in obsega vse človeštvo. Mislimo namreč molitev. Molitev je pogovor z Bogom. Največo moč doseže človeški govor v molitvi. Saj ona oblake prodira in Boga samega gane. Molitev pa obsega vse stanove človeštva, tako priproste kaker izobražene, sega enako v zasebno kaker v javno življenje. Njeno moč spoznali so vsi narodi vseh časov.

Govoriti nam je še o vplivu hudobnih neverskih govorov. Kako zamoreje ti cerkvi škodovati, vidimo najbolj pri Lutru in drugih reformatorjih za njim, v najnovejšem času pri liberalcih in prostožidarjih. Velik vdarec prizadeli so ti katoliški cerkvi, bodisi s svojimi javnimi ali skrivnimi govori ali spisi. Zaman je bilo vse prizadevanje katoliške cerkve zadušiti pogubonosni plamen, ki se je vedno bolj razširjal med ljudstvom in še danes ni popolnoma vgasnil. Dandanes nimajo več neverski preroki toliko prostosti, da bi hodili od kraja do kraja in ustno propovedovali svoje krive nauke; zato se toliko bolj poslužujejo pisave in to pošiljajo med svet. Taki spisi niso posebno dragi, večkrat se celo vsiljujejo zastonj. Na ta način skušajo ljudstvo zapeljati in v nevero pogrezniti; vodi jih pri tem malopridni namen, cerkev vničiti in onemogočiti.

Ne le v cerkvi, tudi v šoli kaže se moč človeškega govora. Koliko stane vbogega učitelja, predno navadi otroka brati in pisati, predno mu da razumeti, da je dva in dva štiri. Po velikem trudu se mu to vendar posreči. Razložiti in povedati je moral enkrat, dvakrat, desetkrat in še ni bilo nič. Konečno je vender

enega toliko izučil, da ga lahko stariši pošljejo v mesto v šolo. Prišel je v mesto, kaker mlado tele v nov hlev. Ko stopi čez prag prve latinske, je vže nekaj več kot nič. Kako majhen pa je še, sprevidi revež in se prepriča, ako pride slučajno v malo bolj izobraženo družbo. Ni ganiti se ne upa, toliko manj pa govoriti, da bi se mu ne smejali; težko diha in komaj čaka trenutka, da bi prišel iz sitne zadrege. A tekom let se tudi to spremeni. Prejšnja bojznost in nerodnost izginila je. Giba se in govori v vsaki družbi, kaker bi bil sam. Kaj ga je tako predrugačilo? Šola in svet. In v čem obstoji ta izobrazba ali vzgoja gimnazijska? V predavanji in razlaganji raznih ved in strok, ki se rabijo v življenji in v čitanji starih in novejših klasikov.

Izmed ved so najglavnejše: zgodovina in zemljepis, da spozna dijak človeštvo in svet, in da si vadi spomina; naravoslovje in fizika, da spozna naravo in njene moči; matematika in geometrija, da si bistri um; filozofija, da se vadi samostojno misliti. Škoda, da se te vede razlagajo preveč po knjigi; ako bi se poučevalo bolj ustno, to je v govorih, in dodalo kak vzgled iz lastne skušnje, bi imeli dijaki večje veselje do predmeta, rajše bi se ga učili, več mislili bi in si s tem več koristili. Kujiga bi morala biti le neka zapisnica, kamer pogleda dijak, ako slučajno kaj pozabi. — V starih klasikih občuduje dijak modrost in učenost starega veka, pa tudi lepoto in krepkost starih jezikov. Gimnazijska predavanja, razlaganja, z drugo besedo govori izobrazijo notranjo ali duševno stran dijaka; svet pa njegovo zunanjo stran. Glavnejšo stran to je duševno ima šola v rokah; ne gleda sé, kako se zna kdo lepo gibati in fraze rezati, ampak kako globoko zna kdo misliti, kako učen je! Govor toraj je največje važnosti pri vzgoji, kaker v domači hiši tako v šolah. Znano je, da tudi na visokih šolah, vseučiliščih in raznih akademijah dijaki le poslušajo in si zapisujejo doktorjeve govore. Moč govora je tako velika, da naredi iz vbozega kmečkega dečka v nekaj letih: duhovna, zdravnika, sodnika, profesorja i. t. d.

Poglejmo, kako vplivajo pa slabi, pohujšljivi govori na šolo! Ti se nahajajo po slabih knjigah, in v nekrščanskih šolah. Dovolj je, ako se izogiba šola Boga in katoliške morale, in ni potreba, da so predavanja očitno protiverna, da je šola nekrščanska. Ako se tej šoli pridružijo še neverne ali nesramne knjige in romani, ne vgate le zadnje iskro vere v dijaških srcih, ampak pripravljajo jih za oznanovance liberalstva in nevere. Iz takih šol pridejo možje brez načela, brez značaja, za narod in cerkev pogubljiva bitja; narodni kričači in fanatiki, ki mislijo, Bog ve kako velevažno nalogo imajo na svetu, brez njih bi on sploh ne mogel obstati. Tudi država ne dobi zanesljivih mož, ampak le omahljivce, ki se obračajo po vetru. Cim večji sovražniki vere in duhovnov so taki ljudje, tem večji oznanovanci liberalstva in prostopozidarstva; in kakersni so sami, takošni žele, da bi bili i drugi. Kakošne posledice

Slovenskim dijakom.

VI.

Prav z veselim srcem Vam ta pot pišem. Prihajamo čedalje večji prijatelji. Ni ga dneva, da bi ne dobil od Vas pisma. Od zadnjic mi je došlo dvaindvajset nalog. Pač lepo številce! Tu se vidi, da ste se o velikih počitnicah dobro spočili. Nekateri so posebno marljivi: poslali so mi v tem kratkem času po dvoje, nekdo celo šest nalog. Da bi jaz vse to dal knjigovezu, sešil bi mi precej obilen zvezek. Tako je prav. Vidite tedaj, da se tudi z nanim da shajati. Nisem tako čuden in nestrpen ne, kakor so me slikali.

Najbolj me pa veseli, da se me je spomnil tudi neki učiteljski pripravnik. Njegov «Prvi pogled na morje» se odlikuje po bujni domišljiji; prizore iz narave slika prav poetično. Prihodnjic mislim to nalogo v prilogi natisniti. Sicer nam je še dvoje družih opisalo svoj prvi pogled na morje, tudi neki drugošolec, katerega, ako bo tako vrlo napredoval v vajah, zna v kratkem doleteti čast, da se bo kaj njegovega na teh straneh natisnilo.

«Spomini iz pasjih dni» niso navadno kaj prijetni, zatorej se jih skuša vsakdo znebiti. Tako so storili tudi nekateri od Vas. Eden — majhen porednež — nam iz pasjih dni pripoveduje res čudovite reči: jaz mu ne morem vsega verjeti.

Svoj «sprehod po gozdu» opisuje s krasno besedo, deloma prav ginljivo neki sedmošolec iz Celja. Pisatelj zna naravo oživljati; prikazni v naravi tako slika, da ne dolgočasi, kar je zelo težko. Ta spis je mej vsemi zadnjic poslanimi v svoji stroki najodličniši; brali ga boste v prihodnji številki, ker ta pot mi je primanjalo prostora.

«Misli in čute o pogrebu svojega sošolca» opisali so štirje. Ne smem zamolčati nekega prvošolca, kateri je na štirih straneh potožil svojo žalost. Prav lepe opomine polaga na srce. Sklepa tako-le: «Srečni prijatelj, spolnil si svojo nalogo! Moli za nas, ki se mučimo v zaduhlih izbicah mej kujigami, da dosežemo svoj namen.» Mislim, da je Vam vsem govoril iz srca.

Neki tretješolec nas prav lepo podučuje, kako imamo ljubiti domovino. Za svojo starost piše precej logično; vsak pameten mu mora na več krajih kar pritrditi. Tako n. pr. piše: «Kjer ni vere, ni prave ljubezni do domovine. Kjer začne vera pešati, bo kmalu vgasnila tudi ljubezen do domovine» itd. Upam, da nas nadepolni tretješolec v kratkem razveseli še z drugo nalogo; hočemo mu skazati čast, da jo tu natisnemo.

Zdaj pridemo k zgodovini. Za zgodovinsko stroko ni vsak enako sposoben. Pri zgodovinskih spisih morajo sodelovati: spomin

razum, pa tudi domišljija, da jo le brzda razum. Najbolj mi jo je pogodil sedmošolec, ki je razpravljajl vprašanje: »Zakaj so Rimljani premagali svet?« Brezdvomno je to najboljša zgodovinska razprava, kar smo jih doslej dobili. Nečemo sicer trditi, da je povsem popolna, ali pisatelj kaže za zgodovinske študije posebno nadarjenost. — O »Naslednjih križarskih vojsk« sta dva gimnazijca nekaj napisala, kar se pa zdi premalo za tako obsežno in prezačimivo vprašanje. — Slovencev dolge, krvave vojske s Turki naslikal je precej mično neki šestošolec. Le naj bi se drug pot ogibal ponavljanja istih misli.

Slednjič nekaj o nalogah bolj prostega sodržaja. Vprašanje: »Kako se moramo učiti zgodovine?« rešil je prav pohvalno neki šestošolec. Kar mi posebno vgaja, pisatelj ne mlati praznih puhlic, na malo straneh nahaja se dosti stvarnega; zlog je res jedrnat. Izraz je vendar tu pa tam preokoren, spominjajoč na nemščino. Pisatelju gorko priporočam, da bi vstrajno nadaljeval svoje vaje. — Nečem govoriti o neki drobni razpravici, ampak imenujem koj spis, v katerem »pripoveduje gimnazijec svojemu bratu na kmetih, česa se je letos učil.« Mladi četrtošolec govori prav od srca: grško in matematika ne najdeta milosti pred nevsmiljenim cenzorjem. »Oj ti presneti aorist!« In: »O, kaj še to, ljubi moj, matematika, to bi ti zmešalo glavo še le! Da, tu se mora človeku mešati, ako začneš računati z vlomki, s kvadrati in kubiki! Ne bom ti razlagal, kaj je kubik . . . saj boš izkusil sam. Le toliko ti povem, da prav lepo se z matematiko ne bosta gledala!« — Nečem pa, da bi Vi poslušali malega poredneža in morda po strani začeli gledati redolžno matematiko; tudi njo je Bog stvaril; spoštujte jo, da se nad Vami ne maščuje, kakor se je vže nad marsikaterim dijakom.

Nalogi: »Geslo naše bodi: malo besed dosti dejanja!« pa: »Non multa, sed multum« — ste po vsebini nekako sorodni. Prvo je izdelal neki sedmošolec prav dobro. Lepo opisuje neko vrsto ljudi na Slovenskem, pri katerih se je »vdomačila gostobesednost, s kojo hočejo pokazati pravo stran svoje učenosti, a bolj rečeno, zakriti hočejo s tem rezanico, katera jim polni glavo mesto možgan.« Da, preljudi, varijte se, da tudi Vi ne zajdete mej tiste vrste ljudi! Ravno »aorista« se nekateri prehitro zbojijo, da vtečejo k takim ljudem! O drugem vprašanji je isti šestošolec, ki je, kakor sem poprej rekel, slikal slavne boje naših očetov s Turki, napisal štiri obširne strani. Zapomnite si naslednje modre besede: »Ko bi se človek sam vadal v mišljenji, ko bi ne pritrjeval molče vsakemu nezmislu, gotovo bi ne bilo ne liberalizma, ne toliko onih društev, ki so nasprotna edino pravi veri!«

Kaj bi rekel slednjič o vprašanji: »Moža mora diciti ne le razum, ampak tudi srce,« katero sta rešila dva gimnazijca, en osmošolec, drugi šestošolec? Kar se tiče objektivne vrednosti, moram dati prednost prvemu, in njegov izdelek boste tudi brali natisnjen v pričujoči »prilogi« — sicer je pa tudi drugi tako zrel

mislitelj, da je naloga njegova relativno t. j. z ozirom na starost in šolo vsaj toliko vredna ko prva.

Zdaj Vam spet razpišem nekoliko novih vprašanj, katerih se pa morate koj krepko poprijeti. Upam, da v treh štirih tednih me kdo vže razveseli z debelim pismom, ki mi prinese eno ali drugo teh nalog. Vender, ako ima biti pismo predebelo, Vas opomnim, da prilepite na nje potrebno marko, da ne bom jaz plačeval za Vas kazni, kakor sem moral vže večkrat. Beriti tedaj :

1. Likurg in Solon.
2. Katere misli so vodile Aleksandra Velikega?
3. Ideja je silnejša kakor število — najse pokaže iz zgodovine.
4. Dobrote, katere je krščanstvo prineslo človeštvu.
5. Zakaj je propadla rimska država?
6. Spomni iz mojega pastirskega življenja.
7. Materino oko.
8. Skopuhova smrt.
9. Sveti večer — kako ga obhajajo pri nas?
10. Janezek pride prvič v mesto, kjer se bo šolal za »gospoda«.
11. Slovo od starega leta.
12. Kaj nam govori narava v zimi?
13. Moje želje.
14. Solze.
15. Ponočna tišina je meni ljuba.
16. Kam?
17. Kateri šolski predmet meni najbolj vgaja, in zakaj?
18. Heraklej na razpotji.
19. Kako koristno je učenje starih klasikov.
20. Ali izraža latinski jezik značaj starih Rimljanov?
21. Pesnik laže in ne laže — kako?
22. Zakaj nam mora umetnik predstavljati vzore?
23. Kako smo vsi ljudje enaki in vender neenaki?
24. Nekaj glavnih razlik mej človekom in živaljo.
25. Ignoti nulla cupido — praktična važnost tega stavka za mladega človeka.
26. Prostost — človekov najdraži zaklad, ako jo prav rabimo.

Zadnjikrat nisem vtegnil z Vami modrovati, zato moram ta pot dopolniti; vender nečem biti predolg, ker vem, da Vam dolge pridige ne dopadejo.

Dandanes se veliko govori o značaji; tudi Vi ste gotovo večkrat izrekli to besedo; in kdo bi ne bil rad značajan! Da, jaz Vam rečem celo, da značajnost je pravzaprav glavni smoter vse odgoje. Pa težko, da ste kdaj premisljali, kaj je to — značaj? Razložil Vam bom jaz, ker po onem, kar sem Vam v zadnjem

listu pisal, menim, da je umestno ravno to vprašanje pojasniti. Ne bom Vam pa znanstveno določeval, kaj je značaj, kaj značajnost; vem, da si neradi z določbami (definicijami) belite mehke glavice, katere treba prej vtrditi z jeklenimi pravili sedmošolske logike — do te pa večina od Vas ni še dospela.

Pojasniti Vam hočem prej, kdo je značajan. Značajan je, kdor dosledno in vstrajno ravna po tem, kar je spoznal za pravo. Doslednost in vstrajnost v delovanju — je pri značaji bistven znak. Kdor dela danes tako, jutre drugači, ali kdor to, kar je danes začel, jutre popusti — je neznačajan. Ako gledamo pri značajnosti le na vstrajnost, zamore biti nekako značajan tudi tisti, ki dela slabo. V tem smislu govorimo tudi o slabem značaju: dovolj, da je kdo spočel misel, katero si vzame za načelo t. j. za vodilo v delovanju — ako ostane svojemu načelu zvest, ne zmenivši se za katerekoli zapreko, mu nihče ne bo odrekal značajnosti. Značajan je celo hudič, seveda le — v sovraštvu do Boga. Hanibal je bil značajan v sovraštvu do Rimljanov: karkoli je učinil, je dosledno, odločno, vstrajno do zadnjega dihljeja obračal edino v ta smoter: kako bi Rimljanom škodoval.

Drugače je seveda reč, ako hočemo govoriti o značaju v ožšem pomenu; potem je pravi značaj le do bri značaj, kaker ni gnjilo, ampak z dravo jabelko pravo jabelko. Tu pa odločuje mej dobrim in slabim značajem načelo, katero si postavlja za vodilo delovanju: je načelo pravo, potem je tudi značaj do ber, pravi, ako je načelo napačno, je tudi značaj slab, nepravi. Epikurejec more biti tudi značajan v širšem pomenu, koliker je namreč dosleden. Priznavši materijalizem za edino pravo resnico si je postavil za načelo: uživaj svet, koliker mogoče. Ako, temu načelu zvest, skrbi edino za to, kako bi si osladil vsak trenotek zemeljskega bivanja, naj stane, kar hoče, ako v ta smoter obrača vse svoje težnje, je pač dosleden in se mu ne more odrekati nekaka voljina jakost in stanovitnost v hotenji — on je značaje n; ker je pa načelo materijalistično, ktero ga vodi, krivo, je tudi značaj njegov slab, nepravi. Načelo še le določuje kakovost značaja. Le pravo načelo t. j. ono, katero se zлага z objektivno resnico, je zmožno vt temeljiti pravi značaj. Kajti le pravo načelo prvič omogočuje, da volja hoče in dela v soglasji s zakonoma resnice, katero je potrebno, da je dejanje objektivno dobro ali pravno. Drugič pa le pravo načelo podaja značaju trdno, nezmaljivo podlago, na kateri more volja delujoč vstrajati do skrajnega konca. Napačno, lažljivo načelo značaju take podlage ne more dati; kajti laž je po svoji naravi negacija resnice in mora dosledno priti do taje nja vsega pozitivnega; s tem pa spodmakne značaju tla, ker o golo negativnem volja se ne more dejstvovati. Kdor je torej napačno načelo zamenil s pravim, ali kdor je od napačnega prepričanja prišel k pravemu, in je vsled tega začel drugače živeti, se mu ne sme očitati, da je nedosleden, neznačaje n, ampak ravno

nasprotno : odrekši se lažnjivemu načelu je zapustil ono stališče, na katerem ne more nihče do konca dosledno delovati, ako neče protinaravno t. j. slabo, brezsmotreno delovati, ampak mora, da se vzdrži, nedosledno t. j. brezznačajno delovati. Stališče lažnjivega načela je stališče nelogično, stališče nedoslednosti in neznačajnosti. Kdor je zavrگی laž priznal resnico, se je postavil še le na stališče, katero edino omogočuje pravo značajnost; kajti le resnica je nespremenljiva, stalna, in ravno stalnost je značaju bistven pogoj.

Da torej postavimo podlago pravi značajnosti, treba pred vsem razum izomikati, da pride do jasnega, temeljitega spoznanja resnice, katero si ima potem človek vzeti za načelo t. j. za vodilo delovanja. Spoznanje, katero ima biti podlaga značaju, se mora spopolniti do prepričanja, ki obstoji v tem, da ne znaš le, kako je to in ono, ampak da ti je jasno, zakaj je tako: spoznanje tvoje mora sloneti na umstvenih razlogih. Spoznanje, ki obtiči na zunanjem lici, ne da bi se vglobilo do notranjih, nevidnih razlogov reči, ne zadoščuje za pravo značajnost; kajti lice reči se spreminja, in kdor je od njega odvisen, preminja tudi svoje nazore, po njih svoje hotenje, kar je neznačajno. Od tod prihaja, da dandanes imamo malo značajev: tega kriva je naša na daleč in široko se razprostirajoča izobrazba, ki radi prevelike obširnosti ne more na globoko in torej obtiči na površji. Do globokega mišljenja pelje filozofija, katera raziskuje razloge reči in njih prikazni. Da dobimo torej značajev, je učenje filozofije neobhodno potrebno. O tej potrebi filozofije pa drug pot.

Temeljnost spoznanja je torej — ponavljam še enkrat — za značajnost pred vsem potrebna; kajti volja sama na sebi je zmožnost (potencija), ki se more na razne načine dejstvovati ali, da govorimo bolj razumljivo, raznih predmetov poželeti. Ravna se pa volja po spoznanji, nobene reči ne more hoteti, katere ji ni razum prej predočil. Gotovo je pa, da volja tem krepkejše, tem vstrajniše hoče, čim popolniše je, čim globokejše sega spoznanje. Najpopolniše in najizvestniše spoznanje, namreč versko spoznanje, katero sloni na izvestnosti Božje besede, poraja tudi najkrepkejše hotenje, kar nam dokazuje zgodovina o toliko tisoč svetnikov, ki so, vkoreninjeni v veri, vse, tudi smrt prenašali, da bi ostali dosledni in zvesti enemu samemu verskem načelu. Volja se navadno, dasi ne nujno, nagiblje za temeljitejšim, globokejšim spoznanjem, in kdor hoče človeka stalno navdušiti, pridobiti za kaj plemenitega, dasi težavnega, naj mu le stvar vsestransko, na globoko in na široko pojasni: ko je doumel reč do dna z vsemi njenimi razlogi, privezana je tudi volja, da bo reči vstrajno in krepko služila.

Da boste torej kdaj značajni možje, vzemite si za vodilo pri učenju ta zlati nauk: Karkoli se učite, ne jemljite površno, ampak vsaki stvari sledite do dna. Res, da Vas bo tako učenje s prva stalo veliko več truda in časa, a to le sprva, ker počasi

se Vam bo um izbistril in v misljenji izuril, da boste potem z lahkobo vsaki reči segli v notranje, do dna. Kar je pa največ: tako učenje Vas bo spodobilo v trezne, resne mislitelje, kateri niso odvisni od vedno preminjajoče se zunajnosti, od trmastega trenutja, ampak kateri edino v očeh obdrže notranjo vrednost in bistvo reči, ki je in ostane vedno isto. Taki možje dozoriyo v dosledne mislitelje, v jeklene značaje, katerih ne zgane in ne zmaja nobena sila. Da bi tudi vsi Vi bili taki značaji, je moja srčna želja, Vaš

Dr. Mahnič.

(Moč človeškega govora. — Konec.)

imajo slabe knjige za dijake, opisal je prav lepo g. pisatelj »Slovenskega romana« v zadnji številki »Rimskega Katolika.« Ždi se nam nepotrebno tukaj one resnice še enkrat ponavljati. A ne le slabe knjige, tudi slabe tovaršije imajo take, posledice in tukaj so zopet le slabi, pohujšljivi pogovori, ki neizkušene mladeniče zapelejo in pohujšajo.

Za šolo prvo mesto zavzemajo v javnem življenji v r a d i. Tudi tu ima človeški govor veliko moč. Predolgo bi bilo, ako bi se spuščali v vse vrade, povdariti hočemo moč govora le pri sodnijskem vradu. Tukaj se vrše pritožbe, zatožbe in obravnave v govorih. Dober govor zamore pravico v kot postaviti, in pokaže s tem svojo veliko moč. On zamore krivega zatoženca tako čisto oprati — in ni potreba uporabljati pri tem laži — da ni najti krivice na njem. Dober govor zamore pravdo vdobiti, ki bi se morala sicer izgubiti. To je gotovo velika moč.

Najvažnejše in najmerodajnejše pri sodnijskem vradu je prisega. Kaj pa je prav za prav prisega? Svečano potrdilo svoje izjave ali trditve pred Vsegavedočim. To se more zgoditi le po govoru. Kratek govor pred dvema svečama in božjim razpelom ima večjo moč, nego vsi dokazi, pisani črno na belem, s kolekom na vrhu. Ni mi treba omenjati, da se i ta moč v hudobne namene uporablja. Kdo ni še slišal kaj o krivi prisegi? —

Ogledali smo si moč človeškega govora v cerkvi, šoli in vradu. Nemogoče bi bilo naštevati vse druge prilike, pri kojih se vidi moč govora. Le dve taki priliki omenimo še, ker so velike važnosti. Človeški govor pokaže svojo veliko moč pri raznih shodih in zborih. Ne mislimo govoriti o shodih in zborovanjih raznovrstnih društev in zadrug, pač pa nekoliko o velikih cerkvenih shodih in o deželnih in državnih zborih. Po cerkvenih zborih posvetujejo se učeni pobožni katoliški možje o raznih važnih vprašanjih, zadevajočih katoliško cerkev in občni blagor. Tu se vrste razna verska, socialna, šolska i. dr. vprašanja. Vse delovanje takih

shodov obstoji v samih govorih. Nemogoče je povedati ali zapisati vseh koristi, ki jih rodi kak cerkven ali katoliški shod. Koliko moč imajo govori v shodih in zborih, vedo tudi nasprotniki katoliške cerkve prav dobro; tudi ti imajo svoje shode in zborovanja, kjer kovajo hudobne nakane proti katoliški cerkvi, in se posvetujejo, kako bi ji prizadeli veči vdarec.

Kar se tiče posameznih dežel in držav, omeniti so še deželni in državni zbori. V deželnem zboru skrbe poslanci za blagor njim v skrb izročene dežele, v državnem zboru za blagor in razevitanje cele države. Delovanje obeh zborskih obstoji v samih govorih, v kojih so izražene prošnje, načrti in predlogi; ali se sprejmejo ali ne, odloči večina pri glasovanju. Moč govora vodi in vlada posamezne dežele in države; dobri govorniki pripomorejo največ k blagostanju ljudstva. To resnico spoznali so bili vže stari Grki in Rimljani. Tudi oni so imeli svoje zборе in govornike v njih. Komu niste znani imeni Demostenes in Ciceron? Nju krasni govori bero se tudi na gimnaziji.

Človeški govor pokaže drugič svojo veliko moč na bojiščih. Kolikokrat stala je mala četa dvakrat ali trikrat močnejšemu sovražniku nasproti. Mnogemu vojaku je vtripalo srce, ko je pomislil, da je malo upanja rešitve in skoraj gotova smrt. Kar nastopi poveljnik in v krepkem, navduševalnem govoru poklada vojakom na srce ljubezen do domovine in vladarja. Veselo vpitje nastane med vojaki, z ognjevitim pogumom vržejo se na sovražnika in ga premagajo. O mnogih takih imenitnih zmagah ve zgodovina poročati, od starega veka do danes, pri kojih je edino le poveljnikov nagovor odločil zmago. Tudi nas Slovencev bi ne bilo mogoče danes več na svetu, ako bi se ne bili naši dedi za turških vojsk z medsebojnim navduševanjem in z združeno močjo zaganjali v sovraga in ga odbijali.

Predno končamo, pogledjmo še, kako moč ima človeški govor na živalstvo. Da vpliva človeški govor na živali, vedel bo gotovo vsak, tudi kdor se ne peča z živinorejo ali živalstvom. Ta vpliv vidi se posebno na psu, najrazumnejši domači živali. Vsak pes ima svoje ime, koje dobro razume; slišal ga je od človeka in si ga zapomnil. Drugače se bo držal pes, kedar ga hvališ, drugače, ko ga grajaš. Ni treba, da imaš palico ali bič v roki, ko kregaš žival, zadostuje, da spremeniš glas, in razumela te bode. Ne le pri psu, tudi pri družih domačih živalih vidi se ta vpliv več ali manj. Gospodu: konj, krava ali koza se tudi toliko izučē, da razumejo hvalo ali grajo. Noben dober voznik ne bo pretepal živine, ker vbogala ga bo na vkaz. Z bičem se jako malo opravi posebno, ako je žival hudomušna in trmasta. Kaker se pri človeku opravi več z lepo besedo, kaker s hudo, tako tudi pri živali, daš nima razuma. Tako vpliva človeški govor na živalstvo. Njegova moč vkroti razsrjeno ali divjo žival, da se mora človeku podvrēti in spoznati ga za svojega gospoda.

Tako smo v kratkih potezah naslikali moč človeškega govora. Koliko ljudi v svojem celem življenji nikdar ne pomisli, kak neprecenljiv dar so prejeli od Stvarnika, da zamorejo govoriti! Ako nam žalost teži srce, gremo k prijatelju in mu potožimo svojo boleost. Z tolažilnimi govori lajša nam nesrečo in deli jo z nami. Če smo veseli, radovati se mora prijatelj z nami, svoje radosti ne moremo zakriti; ker, česar je srce polno, jezik govori. Ker ima govor, kakor smo videli, tako veliko moč, morali bi ga vedno prav uporabljati. To pa storimo, če poprej dobro premislimo in prevdarimo, kar imamo povedati ali zapisati. Ravno danes se veliko več govori nego se misli. Kolikokrat se škoduje s tem tudi svojemu bližnjemu na časti ali dobrem imenu, pa tudi samemu sebi, ker zgubili smo prejšnjega prijatelja ali celo novega sovražnika pridobili. Jezik in ž njim tesno združen govor mora biti vedno razumu podvržen!

Še bolj kakor na govor v besedi, paziti moramo na govor v pisavi. Kar povemo z besedo, se da včasih še popraviti, tudi ako je pogrešeno. Kar pa je pisano, ostane pisano! Ne zbrše ga čas, ne pozabljivost; vedno ostane enako in nespremenljivo. Koliko pisateljev se je kesalo, kako so mogli biti tako neprevidni, da so dali ta ali oni spis v javnost, ker nahajajo se v njem krivi nazori in pohujšljive stvari; a bilo je prepozno. Mnog mladenič nasrkal je ravno iz one knjige toliko strupa, da hira celo življenje na njem. — Kjer pa je treba govoriti, ne bojmo se nobenega, ampak krepko in srčno zagovarjajmo pravico in vero! Boljšega ni mogel zadeti slavní naš pesnik, ko je pel:

Odprto navadno uho in oko,
A usta zaprta mi nosi,
Če treba, odpri pa še usta srčno,
Nikjer dovolitve ne prosi!

Osmošolec.

Moža mora dičiti ne le razum, ampak tudi srce.

I.

Človek je prav res *μικροκόσμος* — mal svet. Česa ne najdeš na njem in v njem? Opazuj njegovo zunanjo ali telesnost: obliko najdeš popolno, harmonijo dovršeno mej raznimi deli, občudovanja vreden stvor božji. Opazuj njegovo notranjost ali duševnost: dičijo ga razne duševne zmožnosti. Duh človeški je velisila, katera prodira skrivnosti, ki so očem nevidne, katera razmotriva najviša vprašanja in se dviga do Stvarnika samega, da ga spoznava, da ga ljubi. Spoznavanje vrši se po razumu, ljubezen pa ima svoj sedež v srcu. In prav razum in srce

sta dela človekova, katera ga ločita najbolj od drugih zemskih bitij, po katerih je človek res najpopolnše bitje v stvarstvu božjem.

Različno pa je razmerje uma do srca. To razmerje včinja, da je človek raznega temperamenta, raznega delovanja in mišljenja, raznega značaja. Oglejmo si nekoliko razum in srce!

Um ali razum je v človeku gospodar vsem drugim zmožnostim duševnim, kaker poje vže pesnik naš:

«Telo ti je hiša: v njej um gospodar».

Razum je najviša zmožnost človeške duše, je ona velesila, katera razkriva človeku skrivnosti, katera ga dviga in vznša v višave nebeške — celo pred stol božji. Kaj vsega ne more včiniti človeški razum! Le poglej moža učenjaka, kaj vsega ti ne zna! Učenjak premotril je stvarstvo do najmanjših delov, do atomov. On ve, iz česa obstoja vsako telo, kako se sučejo razna nebesna telesa, ve in spoznava tudi, kako bi imel človek živeti, da bi dosegel smoter svoj — srečo. Zato beremo, da so vže stari modroslovci pečali se najbolj z vprašanjem: čemu je človek, kak njegov smoter? Z razumom so spoznali, da je človek bitje iz duše in telesa, da je po smrti neko življenje, kjer bo človek živel, in sicer srečno ali nesrečno, kaker si je zaslužil. Ali le malo modroslovcev stare dobe povspelo se je do tolike resnice, ker le malo bilo jih je, katerim je čisti razum pomagal do resnice. Mnoge pač je oviralo «srce», da se niso mogli povspeti tako visoko.

Kaj je prav za prav srce? V naši nalogi ne pomenja «srce» onega dela v našem telesu, kateri je središče našega telesnega življenja, ampak pomenja središče želj, afektov — sploh čustvenega teženja. Vse to skupaj zaznamujemo z besedo «srce». Iz besed pesnikovih:

«Odprto srce in odprte roke
Imej za trpečega brata;
A trdno zapahni uho in srce,
Ko trka sovraštvo na vrata» —

spoznamo lahko, da si misli pesnik z besedo «srce» sedež vsmiljenosti, a tudi sedež sovraštva. In isti pesnik imenuje «srce» dušo:

«Hinavstvu in podlesti v dušo ne daj,
Ne krivdi, ne zlobi nobeni;
Kreposti razmakni srce na stečaj,
A skrbno ga strasti zakleni.»

Vidimo torej, da je srce v najožiši zvezi z željami, čustvi ali afekti. To pa je nekako tako: želje, čustva ali afekti so duševni pojavi, kateri nekako poganjajo iz srca, potem kakor se razno vpliva nanje. Zato pa tudi pravimo, da je srce žalostno, veselo, da je potrto, da se dviga — dočim se le dotična čustva porajajo v naši duševnosti. Srce je tedaj mnogoobsežna beseda, katera pomenja sedaj ta, sedaj oni pojav našega čustvovanja. Posebno pesnikom zaznamuje beseda »srce« vsa čustva, vse afekte — sploh vse teženje človeško. In to je lahko umljivo, ker prav pesniki poznajo oni del naše duševnosti najbolj.

V kaki zvezi je pa srce z razumom? Srce je v taki zvezi z razumom, kakor so želje, čustva, efekti: njim ima gospodovati razum. Često se sicer dogodi, da se razum ne zaveda svojega gospodstva, da prerad posluša želje, čustvo, afekte srca. In tudi umljivo, zakaj: srce je sedež n. pr. ljubezni, sovraštva. Razum pa se prav rad odloči za to, kar srce ljubi, in se odvraca od onega, kar sovraži. Često ti pravi srce: to delaj, to ti vgaja. In razum posluša rad srce, dasi mu ne svetuje morebiti prav. Srcu pa se včasih pridruži še volja — se združenimi močmi premagata razumovo prepričevanje, in človek deluje, kar mu srce velela.

A to ni navadno. Človeški razum razsvetljuje voljo in ji kaže pravo pot. Kedar pa volja hodi po pravi poti, razsvitljena po razumu, tedaj se tudi srce bliža razumu s predstavljenjem in z domišljijo: razum si vstvari idejo, domišljija si naredi vzor, srce se vname zauj.

Seveda, pomisliti se mora, kako je razum razsvitljen: kakršno luč sam ima, takošno daje i volji, za take vzore vnema se srce.

Prav je pač zapel pesnik naš o vzorih:

«Ne tu na zemlji zapuščeni
Iz ognja našega srca,
Iz isker našega duha; —
Iz luči večne so rojeni,
Le v njenem se žare plameni.»

II.

To zadoščaj na sploh. Poglejmo sedaj moža, kaj večinja na njem razum in kaj srce.

Vzemimo moža učenjaka, katerega diči razum. Visoko gori stoji njegov razum, pa nekako ponosno gleda doli na ljudi, katerih razum se ni povzpел tako visoko, kakor njegov. Tu gori premotruje svoje znanje, spoznava več in več resnic in se raduje svojega visokega stališča. Nič se ne zmeni za druge ljudi, nekako prevzetno se nosi radujoč se samo svojih spoznanih resnic. Mož

je zasluž po svetu, vse se ozira na velikega genija: v njem vidijo novo dobo spoznanja in spopolnjenja človeških ved. S častjo in slavo ga povzdrevljajo, povzdigajo ga in se mu klanjajo, kakor božanstvu. Ali mož učenjak se ne ogreva za svoje častilce; ne zmeni se ni za čast ni za hvalo — vse jedno mu je: mož nima srca — njega diči samo razum. In prav takemu možu veljajo besede našega pesnika:

«Po glavah svetlo je in jasno,
A v srcih zimsk je mraz in mrak:
Tam ne poganja cvetje krásno,
Tam ne odmeva spev sladak.»

Drug mož pa je prvemu prav nasproten. Njegov razum je malo razvit, ni se povspel tako visoko, da bi razmotrival najvišja vprašanja, ni iznašel novih zakonov, novih strojev, ni proumel skrivnih vednostij, kakor razum moža učenjaka. A moža se vendar oklepajo ljudje, ne da bi ga proslavljali in častili, ampak oklepajo se ga, ker — ima blago srce. Blago srce včinja, da se moža vse oklepa, se ga vse veseli. In mož sam deli veselje z veselimi, ljubezen z ljubečimi, srečo s srečnimi: pomaga, kjer more, je prijazen, postrežljiv, deluje in živi — v blagor svojega bližnjika: diči ga blago srce. A naš mož se ne more ponašati z razumom, ne more se povspeti više nego je vsakdanjega človeka obzorje. Radi tega ne vživa — popolne ljubezni, popolne sreče na svetu: ni cel mož. Ker človek je vže tak, da mora v predmetu, katerega hoče ljubiti, občudovati več prednosti nego jih sam ima, mora zreti v njem nekak vzor ali ideal. Ker radi tega, da nahajamo na drugih prednosti, kreposti, katerih sami nimamo ali vsaj v taki meri ne, prav radi tega tudi ljubimo druge. Ako pa vidimo, da nima človek razvitega razuma, to je, da je njegovo spoznanje nizko in plitvo, ne moremo se ga prav okleniti. Vedno nas nekaj odganja, da ga ne moremo popolnoma ljubiti. Ker ljubezen je oni afekt — kakor pravi naš dušeslovec — ki nagiblje našo duševnost k dobremu, lepemu, vgodnemu predmetu; je ona čarodejna moč, ki po besedah pesnikovih: »zum Geist gewaltig zwingt den Geist«. Zatorej res diči blago srce moža, ali popoln mož vendar ni — ne moreš ga vsega občudovati, imeti ga za vzor.

Kaj sklepamo iz tega?

Prvič, da moža ne diči samo razum. Mož, kateri se opira samo na svoj razum, zdi se ti nekako tuj, ker ga ne moreš doseči. Občuduješ ga sicer ali popoln ti vendar ni. Ker često je tak mož, kateri se najbolj z razumom ponaša, najbolj pust, najbolj dolgočasen človek. Pusto in dolgočasno se ti zdi njegovo razmotrivanje, pusto vse njegovo delovanje: nikakega življenja ni v njem. Zato se pa bolj in bolj mu odtujiš in ga

zapuščaš, ako nisi sam tak, kakeršen je mož, katerega diči samo razum.

Drugič sklepamo, da moža ne diči samo srce. Res, lep je človek, kateri ima blago srce, kateri je poln blagih čustev, blagih teženj; vsem se prikupi. In prav zapel je pesnik o njem :

«Česar razum učenjakov ne vè,
To vam umeva pač prosto srcè.»

Blago in priprosto srce ve in zna, kako je treba živeti in občevati z ljudmi, umeva žalost in veselje svojega bližnjika, umeva njegove kreposti in napaki in skuša ga spopolniti. Toda prav tu ne more dalje, ker razum mu ne more pomoči.

Kaj sklepamo sedaj ?

Popolnega, celega moža diči razum in srce.

Razum dviga ga do spoznanja najviših resnic, do Boga samega; razum mu razkriva skrivnosti, mu razsvetljuje voljo in ji kaže pravo pot; razum je kot iskrica božjega razuma najpopolnisha zmožnost človekova. Njemu se klanjajo vse druge zmožnosti, volja, srce. Ker nobena druga zmožnost nima v sebi moči, da bi spoznavala, dokazovala, pa prepričevala, kaj je slabo, kaj dobro, kako je treba človeku živeti, da doseže svoj vzor. Razumu pokore se druge zmožnosti in ga poslušajo : dokler druge zmožnosti razum poslušajo, ne morejo tako lahko zgrešiti svojega pravega delovanja. Volja, katero razsvetljuje um, vtrjuje se bolj in bolj v dobrem, želi bolj in bolj dospeti do svojega smotra. Srce, katero se ozira na razum in njega posluša, čisti se in blaži bolj in bolj : človek je blagega srca. In blago srce gleda, kaj je spoznal razum, bliža se mu in povpraša ga — da tako govorim — kaj naj počenja človek, kako naj živi. Ker mu je razum povedal, kaj je dobro in slabo, pa gre in izlija iz sebe vse dobro ; tedaj ima človek vsa blaga čustva, tedaj gori za blagor človeštva. Ljubezni gori do Boga in bližnjika, sovraštvo mu je neznano, krepostno življenje razvija se bolj in bolj — bliža se človek bolj in bolj vzoru svojemu : popolnemu, celumu možu.

Ali človek se mora truditi, da se bolj in bolj spopolni. V to je treba, da se ozira vedno na ono luč, iz katere se porajajo po besedah pesnikovih vzori, da se ozira na ono luč, ki je «Pot, Resnica in Življenje!» Tam je popolnost največa, tam imaš svoj vzor, katerega skušaj doseči. Zatorej pa poslušaj pesnika, kateri pravi :

«Ti tudi predragi mi bodi vratar,
In modro in moško boš živel:
Telo ti je hiša: v njej um gospodar,
A čut gospodinja ti bodi;
Počutki so vrata, ti glej ko vratar,
Kaj vèn in kaj noter ti hodi.»

In isti pesnik pove ti, kaj moraš storiti, da boš popoln mož:

«Ti učenost s krepostjo združi,
Kot solnce strinja luč in moč,
S tem domovini zvesto služi,
Nevtruden zánjo dan in noč.»

Osmošolec.

Zakaj so stari Rimljani zmagali svet?

Vsak narod ima svoj genij. Po tem se oblikujejo njegovi duševni proizvodi, bodisi v umetnosti, bodisi v znanosti; njemu se pokori narodovo versko in politično življenje. Genij javlja se v vsem njegovem razvoju.

Tudi Rimljani so imeli svoj poseben genij; bili so resni, trezni, bolj praktični ljudje. Pri njih je vladal razum; domišljije niso imeli tako bujne kakor Grki; bila je bolj v ozadji. Zato pa tudi ni tako cvela pri njih lepa umetnost, koja poganja iz domišljije; izposodili so si jo bolj od Grkov. Menili so, da pravi Rimljan se ne sme baviti s znanstvom in umetnijo, to je za Rimljana nečastno opravilo. Bavili so se večinoma z zgodovino, ker jim je kot «magistra vitae» kazala čine pradedov, na koje so bili prav ponosni. Tembolj so se pa bavili s praktičnimi vedami; v stavbi so bili pravi mojstri; še dandanes občudujemo trdnost njih mostov, cest in vodovodov.

V politiki bili so oprezni, zviti; rabili so dovoljena in nedovoljena sredstva, da so le dosegli svoj namen. Glavna stvar je bila Rimljanu politika, njej na ljubo je vse žrtvoval: prav in vero. In le tako se je moglo zgoditi, da je Machiavelli po temeljitem proučenju rimljanske zgodovine mogel izreči tako grozovite politične nazore, koje po njem machiavellizem imenujemo; ker v resnici ni rimljanska zgodovina nič drugega kakor vresničen machiavellizem (ako se sme tako imenovati). Od vseh narodov v starem veku so znali le Rimljani vse v svoj prid porabiti. Ko so prišli v dotiko po vrsti z vsemi narodi, odpovedali so se radi svojim šegam in navadam, ako so le boljših dobili.

Njih državna vprava je tudi veliko pripomogla k zmagi nad vsemi takrat znanimi ljudstvi. V začetku, po sezidanji Rima so si

volili same izvrstne može za kralje, kakršnih se težko več dobi po vrsti v zgodovini; in med časom ljudovlade so si izbirali za konzule istotako le izvrstne može. Glava vsej vpravi bil je senat. V začetku je bil le posvetovalen zbor; a počasi je rasla njegova moč in slava in za časa druge punske vojske bil je na vrhuncu svoje moči in slave. Kmalu potem je začel propadati in za časa cesarjev je popolnoma izgubil svojo moč. Senat je bil stalen, njegovi udje dosmrtni; med tem ko so magistrati t. j. druge višje službe le leto trajale. Važno je, da so iz senata prihajali vsi višji vradniki in se zopet vanj vračali. V senatu se je razvila ona tradicionalna politika, koja je omogočila, da so Rimljani ves svet premagali. Senat je volil poveljnike, on jim dovoljeval slavnosti za zmage. Ako so konzuli sklenili mir, smel ga je senat ovreči; in ovrget ga je vsakokrat, kadar se mu je zdelo koristno za Rimljane. Rimljani niso gledali na to, jih li veže sto najsvetejših priseg, je li prav ali ne, da prelomijo dano besedo; držali so jo le, kadar je njim prav kazalo.

Ker pa ni dosti, da je le poveljnik izvrsten vojskovodja, skrbeli so Rimljani tudi za to, da je bila njih vojska izvežbana in praktično vrejena. In taka je bila rimljanska vojska obstoječa iz prosto se gibajočih legij. In prav to prosto gibanje jim je večkrat pripomoglo do zmage. Vojska imela je tri vrste, koje so tako vredili, da so mogli vojaki prve vrste odstopiti in se zopet zbrati, ako jih je sovražnik premagal. Na njeno mesto je stopila druga vrsta, koja je do takrat le mirno za prvo stala. Ako je tudi to sovražnik pobil, nastopila je tretja vrsta ali, kaker se je Rimljan izrazil: «res ad triarios venit». In tako je moral sovražnik trikrat bojovati se zoper čilega Rimljana in le redkokrat ga je premagal. Vojake rimljanske so poveljniki imeli toliko časa v obližji sovražnika, da so se privadili njegovim šegam in navadam, ako jih niso še dobro poznali. Tako se je zgodilo v vojski s Cimbri in Tevtoni, tako v vojski z Mitridatom. Rimljani so povsod, kamer so prišli, zidali ceste, da so po njih laže in hitreje dovažali na bojišče vojake in vse vojne potrebščine.

Da so pa Rimljani zmagali svet, ni iskati le pri njih vzroka, ampak tudi pri takratnih ljudstvih, koja so mirno gledala, da so Rimljani podjarmljali ljudstvo za ljudstvom, dokler niso prišla sama na vrsto. Še le potem so vvidela svoj pogrešek, a bilo je prepozno. Takratna ljudstva bila so sama kriva, da so jih Rimljani vporabljali v svoje namene, dokler jim je bilo potreba, da so izgubila svojo prostost in da so slednjič izginila drugo za drugim. Ljudstva starega veka niso prišla do spoznanja, da jih le mejsebojna zveza more rešiti, da zveze vzdržujejo ravnotežje v politiki. To je vvidel še le novi vek. Le Rimljani so to spoznali in so zveze tudi v svojo korist vporabljali. Kdo ve, kaj bi se bilo zgodilo z Rimljani v drugi punski vojski, ako bi bili Hanibala zadostno podpirali Punci in Filip Makedonski, koji se je z njim zoper Rimljane

zavezal? Rimljani bi pač ne bili mogli čudežev delati. Ali Rimljani tudi niso z vsakim sklepali zveze, ampak le s takimi ljudstvi, kojih se niso bali, od kojih so pa veliko pričakovali. Tudi ohraniti so si znali zaveznike s tem, da so jim dajali kose zemlje, katere so sovražnikom odvzeli. Kjer so le mogli, posluževali so se zaveznikov v vojskah, da ni bilo treba njim toliko vojakov oborožiti. Tako so premagali s pomočjo Etolecev Filipa, kralja makedonskega, s pomočjo otoka Roda Antijoha III, kralja sirskega, in s pomočjo numidskega kralja Mazinise Kartaginec. Ako so imeli notranje vojske, sklenili so mir s sovražnikom; da so mogli vspešneje bojevati se doma. Često jim je bil le navidezen vzrok povod k vojski.

Roka njih politike segala je tako daleč, da niti družinske vezi jej niso bile svete. Naščuvali so često sina proti očetu, brata proti bratu. In ako sta se dva brata prepirala za kraljevi prestol, posegli so Rimljani vmes in prisodili prestol — mlajšemu, kaker n. pr. pri Hebrejcih.

Nekaterim ljudstvom so se sami postavili za varuhe, da so le mogli njih napadalce z zadostnim vzrokom napasti. S premaganimi ljudstvi ravnali so Rimljani zelo surovo, da, lahko se reče kruto in barbarično. Samosvestni si svoje moči sklepali so s premaganimi mir le pod pogoji, koji so jim morali zadati smrtni vdarec, jih popoinoma pokončati. Ali so mu skržili število pehote, ali mu vzeli konjico; ako je bilo ljudstvo na morji močno, moralo jim je izročiti brodovje, ali je sežgati, ali pa se nastaniti bolj sredi dežele, kar je zadalo smrten vdarec njegovi trgovini. Zmaganega sovražnika so še denarno vničili, tirjajoč od njega velike vsote za vojskine priprave, koje jih niti tretjino niso stale. In tako je bilo premagano ljudstvo prisiljeno odirati podložne svoje in je izgubilo pri njih vso ljubezen.

Povsod, kamer so prišli, oživili so dve stranki, kojih ena je bila Rimljanom prijazna. Azijo, Bitinijo in Libijo so napali z izgovorom, da so jim kraljevstva zapustili kralji. Često so stavili premagani državi pogoj, da se ne sme vojskovati z rimljanskimi zavezniki brez njih dovoljenja. Antijoha III je poslanec Rimljanov le z besedo vstavil v nadaljнем bojevanju, ko je v Egiptu zmaganosno se vojskoval.

Ako so videli Rimljani dve ljudstvi v boji mej seboj, prihiteli so često šibkejšemu na pomoč, ne da bi jih bil prosil pomoči. Ko so premagali Perzeja, sina Filipa III, kralja makedonskega, razdelili so deželo v štiri dele, koji niso smeli imeti mej seboj nobene zveze. Tu se je pokazalo prav odločno njih načelo «divide et impera,» po katerem so se prav radi ravnali. Vsako sredstvo jim je bilo dobro, ako so se le mogli ž njim okoristiti. Zlorabili so celo pomen besed v svojem jeziku. Kartagincem so obljubili, da bodo prizanesli «civitati.» A kako so se začudili Kartaginci videči, da razdirajo Rimljani Kartago! Pa na Kartagincev opombo

odgovore jim Rimljani, da «civitas» pomeni tudi občinstvo, kojemu nič žalega ne delajo. Tudi pogojev niso vseh h kratu povedali; in to vse skupaj je prava «reservatio militaris.» Novih dežel niso poseli, dokler ni bila njih vlada v prej premaganih zagotovljena, vtrjena; darovali so jih rajši zaveznikom, v Afriki Mazinisi, v Aziji Atalu in drugim. Premaganemu ljudstvu niso vsiljevali svojih zakonov, marveč so pustili podjarmljenim narodom lastne zakone, šege, navade in vero; saj so vedeli, da ne bodo mogli dolgo časa i tako zoperstavljati se njih civilizaciji.

Rimljani bili so torej nedosegljivi, kar se tiče njih državne organizacije, nedosegljivi v izurjenosti glede na napad in obrambo v vojski; med tem ko je drugim ljudstvom manjkalo i državne organizacije i izurjenosti v vojskovanji. Rimljani so imeli svoj smoter vedno pred očmi kaker i sredstva, s kojimi so ga hoteli doseči. A vzroka, zakaj so Rimljani zmagali ves svet, v koliker je bil takrat znan, ni iskati le pri njih samih, ampak tudi pri takratnih ljudstvih, koji niso znala vporabljati priložnosti.

Sedmošolec.

Poziv.

Po vsem Goriškem smo razpili za narodove izdajce, katerim bi bilo najljubše, da bi se vže jutre na zemlji zatrla slovenska govorica. Ne malo k temu je pripomogla brošurica »Liturgični jeziki«, katero je letos o veliki noči v svet poslal znani gospod briški kritik. V tej brošurici nas je pred vsem svetom očitno obrekel. Na naš zopetni poziv, naj bi obrekovanje prekleal, se ni odzval. Zato reč ga tu, v zadnji letošnji številki »Rimskega Katolika«, preden obhajamo veliki praznik miru in sprave vsem ljudem, ki so dobre volje, da stori, kar je dolžan storiti, in nam povrne pri narodni dobro ime, katero je naše nedotakljivo pravo. In ker je tudi »Nova Soča« z veseljem pozdravila rojstvo omenjene brošurice ter jo priporočila občinstvu, pričakujemo tudi od nje, da pojasni še istemu občinstvu, kako grdo obrekovanje proti dr. Mahničju se bere v nji. —

Stvarni popravek.

Ta velja g. V. Ribnikarju, nadučitelja v Logatcu in predsedniku »Zaveze slovenskih učiteljev«, kateri je pri znanem Svetčevem banketu mej drugim tudi to izgovoril: »Predno se je otvoril L. slov. katol. shod tukaj, zapisal je nekdo gorostasni izrek: »Več je vreden en akademsko izobražen Slovenec in več more vplivati na omiko naroda, kakor 10000 ljudskih učiteljev.« — Ker se nahajajo v »Sl. Nar.« te besede mej učicami, so navedene kot doslovno naše. To niso doslovno naše besede. Mi smo pisali v »R. K.« str. 201 doslovno takole: »En sam akademsko t. j. više-teorično in filozofično izobražen omikanec more, ako javno nastopi, več vplivati na duševni razvoj narodov (v dobrem ali slabem pomenu), nego deset tisoč ljudskih učiteljev.« Pomen naših besed je vsaj za nek oliko drugačen kakor besed Ribnikarjevih, katere nam podtika. Naj bi se torej v takih slučajih bolj korektno postopalo.

Dr. Romihove pravde — konec.

Kaker smo vže povedali v IV. številki svojega lista, napovedal je dr. Romih, potem ko je propadel pri prvi sodiški obravnavi, priziv do višega sodišča. Vsled tega je bila 14. novembra obravnava pred drugo instancijo. Obravnava bila je kratka, nje izid: dr. Romihov priziv se je ovrgel kot neosnovan, potrdila se je obsodba prve instancije, po kateri smo bili v vseh točkah oproščeni od trojne tožbe, katero je bil dr. Romih proti nam vložil. To je tedaj slovesno zaključje naše triletno polemike s slovenskimi učiteljskimi »zavezniki«.

Morebiti nas gospodje »zavezniki« po teh nečastnih izkušnjah vendar ne bodo več pozivali pred sodnike! Pač pa želimo, da bi se, ako imajo kaj proti nam, opasali z »uma svitlim mečem« ter z nami se merili na znanstveno-kritičnem polju. Nečastno bi bilo zanje, ako bi hoteli proti nam postopati po navodilu svojega novega predsednika, dr. Romihovega naslednika, nadučitelja Ribnikarja, ki je pri Svetčevem banketu ponosno naglašal, da slovensko učiteljstvo se noče več omadeževati z bodisi kakerkolišnim razgovorom z možem, kakor smo mi, ki baje zaslužimo največje zaniževanje in prezirjanje. — Zato junastvo glasujejo se g. Ribnikarju — zaupnice!

In vendar imamo tudi mej slovenskim učiteljstvom somišljenikov in zaveznikov! Živeli taki!

Ženski napadi!

Slušali smo, da so nas napale ljubeznjive gospé in gospodičine v dvorani goriške čitalnice dne 13. novembra t. l. Niso govorile same od sebe, ampak samo ponavljale so kar jim je položil na živi jeziček mož duhoviti. Drobniim Evicam odpustčamo radi, ker vemo, da so bile zapeljane in morda ne v prvič; duhovitim stihotvorcem pa in drugim junakom, ki se za krilo skrivajo, podajamo snov za novó pesen ob novi priliki:

Če v duhovnem poslu ženskej služiš,
Davno hlače vže duhovne si izul

Levstik.

Na znanje.

Prihodnje leto bo izhajal „Rinski Katolik“ vsak tretji mesec, torej štirikrat na leto. Prva številka izide koncem januarija. Vsaka številka bo obsegala štiri pole po 32 strani.

Letna naročnina listu ostane ista: dva goldinarja. Naročba se sprejema le za celo leto.

Vpravištva lista s prihodnjim letom nima več „Kato-liška bukvarna“ v Ljubljani, ampak „Hilarijanska tiskarna“ v Gorici, katere vodstvo je prevzelo tudi razpošiljatev lista.

Naročnina naj se torej pošilja odslej edino pod naslovom: „Hilarijanska tiskarna“ v Gorici.

Vender se list naroča tudi v „Kat. bukvarni“ v Ljubljani.

Kdor bi želel list dobivati brezplačno, naj blagovoli obrniti se do vredništva „Rinskega Katolika.“

Brezplačno dajemo list gospodom visokošolcem, višegimnazijcem in učiteljskim pripravnikom, ako nas za to prosijo; izjemoma smo pripravljeni ga dajati tudi drugim vbožnišim omikancem. Sicer se je število brezplačnikov močno namnožilo, tako da nam je težko zmagovati tiskovne in druge stroške. Le časopisi in razna druga dela, katerih potrebujemo pri vrevanju lista, nas stanejo okoli tristo goldinarjev na leto.

Pripetilo se je morebiti, da eden ali drug gospodov, ki nas je prosil za brezplačno pošiljanje lista, ga je dobil še le kasneje ali celo dobil ga ni. To nerednost so zakrivali največ premnogi naši opravki, ki nam ne dopuščajo, da bi vsakemu posebej koj vstregli, tem več, ker stanujemo tudi malo predaleč od pošte. Poskusili bomo v prihodnje tudi za brezplačnike razpošiljanje boljše vrediti.

Prijateljem našega lista naznanjamo, da bo bodeče leto vsebina njegova še mnogovrstniša in zanimivejša kakor je bila doslej. Imeli bomo, kakor upamo, pri listu stalnih sotrudnikov, kateri prevzamejo vsak svojo stroko. Tudi z „dijaško prilogo“ bomo nadaljevali.

Pa tudi dosedanjim neprijateljem povemo, da hočemo trdni ostati v svojem podjetji. Želimo le, da bi se z nami dostojno vedli, kakor se spodobi za omikance.

Prvo številko prihodnjega letnika mislimo razposlati na ogled tudi onim gospodom obojega stanu, kateri do zdaj niso bili naši naročniki. Ako jim list ne bo vgajal, naj blagovoliijo vrniti koj prvo številko.